
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Gazi
1926

1939-1960 YILLARI ARASI LİSE TARİH DERS KİTAPLARINDA İNKILAPLAR KONUSUNUN ELE ALINIŞI

Alaattin Galip

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ŞUBAT, 2024

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 12 (on iki) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Alaattin

Soyadı : Galip

Bölümü : Tarih Eğitimi

İmza:

Teslim Tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : 1939-1960 Yılları Arası Lise Tarih Ders Kitaplarında İnkılaplar Konusunun Ele Alınışı

İngilizce Adı : Dealıng Wıth The Subject Of Revolutıons In Hıgh School Hıstory Textbooks Between 1939-1960

ETİK İLKERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Alaattin Galip

İmza : …….

JÜRİ ONAY SAYFASI

Alaattin Galip tarafından hazırlanan "1939-1960 Yılları Arası Lise Tarih Ders Kitaplarında İnkılaplar Konusunun Ele Alınışı" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Gazi Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Togay Seçkin Birbudak

Tarih Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi …….

Başkan: Doç. Dr. Bahattin Demirtaş

Tarih Eğitimi Anabilim Dalı, Hacı Bayram Veli Üniversitesi …….

Üye: Doç. Dr. Tuğba Belenli

Tarih Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi …….

Tez Savunma Tarihi: 11.01.2024

Bu tezin Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Şaban Çetin

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü …….

TEŞEKKÜR

Araştırmanın her aşamasında bilgi ve tecrübelerinden faydalandığım, her zaman beni destekleyen ve yönlendiren değerli hocam Doç. Dr. Togay Seçkin Birbudak'a teşekkürlerimi sunuyorum. Yüksek Lisans yapmam için sürekli olarak bana destek veren ve bir an olsun sevgisini ve desteğini esirgemeyen, sevgili eşim Kübra Galip'e çok teşekkür ediyorum.

1939-1960 YILLARI ARASI LİSE TARİH DERS KİTAPLARINDA İNKILAPLAR KONUSUNUN ELE ALINIŞI

(Yüksek Lisans Tezi)

Alaattin Galip

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Şubat, 2024

ÖZ

Mustafa Kemal Atatürk'ün 19 Mayıs 1919 tarihinde başlatmış olduğu Milli Mücadele 29 Ekim 1923 tarihinde cumhuriyetin ilan edilmesiyle sonuçlanmıştır. Cumhuriyet'in ilanın ardından Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde ülkenin gelişimini ve kalkınmasını önceleyen bir süreç başlamıştır. Bu süreçte çeşitli alanlarda bir dizi inkılap yapılmıştır. Araştırmanın amacı lise tarih ders kitaplarında yer alan inkılap konularının 1939-1950 ve 1950-1960 yılları arası ders kitaplarında nasıl ele alındığını ve benzer yahut farklılıklarının olup olmadığını tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda Türkiye Cumhuriyeti'nin 1939-1960 yılları arasında liselerde ders kitabı olarak okutulmuş olan ve ulaşılabilen lise tarih ders kitapları incelenmiştir. Nitel bir araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada, bu tarihler arasında liselerde okutulan 7 farklı ders kitabı örneklem olarak ele alınmış ve doküman analizi tekniği ile bu ders kitapları incelenmiştir. Bu kapsamda yapılan araştırma sonucunda elde edilen veriler 1939-1950 ve 1950-1960 yılları arası dönem olmak üzere iki farklı ana başlık altında ele alınmıştır. Bu iki dönemin birbirinden ayıran birkaç fark bulunmaktadır. Bu farklardan birisi; 1939-1950 yılları arası yazılan ders kitaplarında yapılan inkılaplar yazarlar tarafından övülürken, 1950-1960 yılları arası yazılan ders kitaplarında inkılaplarla alakalı övgüye yer verilmemiş olmasıdır. 1939-1950 yılları arasında yazılan ders kitaplarında inkılap konularına daha fazla ve detaylı olarak yer verilirken, 1950-1960 yılları arası ders kitaplarında inkılap konuları anlatılırken detaya

girilmeden ve daha az sayfada konuların anlatılmış olması bu iki dönemi birbirinden ayıran bir diğer farktır. 1939-1950 yılları arası okutulmuş olan ders kitapları arasında Mustafa Kemal Atatürk döneminde yazılmış olup 1941 yılına kadar ders kitabı olarak okutulan Tarih IV Türkiye Cumhuriyeti ders kitabının dili ağırdır ancak daha sonra yazılan ders kitaplarında bu durumun olmadığı, ders kitaplarının daha sade ve öğrencilerin rahatlıkla anlayabileceği bir şekilde yazıldığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler : İsmet İnönü, Adnan Menderes, Lise tarih ders kitapları,
Sayfa Adedi : xvi+140
Danışman : Doç. Dr. Togay Seçkin Birbudak

DEALING WITH THE SUBJECT OF REVOLUTIONS IN HIGH SCHOOL HISTORY TEXTBOOKS BETWEEN 1939-1960

(M.S. Thesis)

Alaattin Galip

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

February, 2024

ABSTRACT

The national struggle started by Mustafa Kemal Atatürk on 19 May 1919 resulted in the declaration of the Republic on 29 October 1923. After the proclamation of the Republic, a process that prioritized the growth and development of the country began under the leadership of Mustafa Kemal Atatürk. During this period, a number of reforms were made in various fields. The aim of the research is to determine how the revolution topics in high school history textbooks were handled in the textbooks between 1939-1950 and 1950-1960 and whether there are similarities or differences. For this purpose, accessible high school history textbooks, which were taught as textbooks in high schools in the Republic of Turkey between 1939 and 1960, were examined. In the study, where a qualitative research method was used, 7 different textbooks taught in high schools between these dates were taken as samples and these textbooks were examined using the document analysis technique. In this context, the data obtained as a result of the research were discussed under two different main headings: the period between 1939-1950 and 1950-1960. There are a few differences that distinguish these two periods. One of these differences is; While the reforms made in the textbooks written between 1939-1950 were praised by the authors, there was no praise for the revolutions in the textbooks written between 1950-1960. While the textbooks written between 1939-1950 included the revolution issues in more detail, the fact that the revolution issues were explained in fewer pages and without going into detail in the textbooks between 1950-1960 is another difference that separates these two periods.

Among the textbooks written between 1939 and 1950, the History IV Turkish Republic textbook, which was written during the reign of Mustafa Kemal Atatürk and taught as a textbook until 1941, has heavy language and the book looks like a personal work rather than a textbook. This is not the case in the textbooks written later. It is seen that the textbooks are written in a simpler way that students can easily understand.

Anahtar Kelimeler : İsmet İnönü, Adnan Menderes, High school history textbooks
Sayfa Adedi : xvi+140
Supervisor :Assoc. Doç. Dr. Togay Seçkin Birbudak

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU i
ETİK İLKERE UYGUNLUK BEYANI ii
JÜRİ ONAY SAYFASI iii
TEŞEKKÜR iv
ÖZ v
ABSTRACT vii
İÇİNDEKİLER ix
TABLOLAR LİSTESİ xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ xiv
KISALTMALAR LİSTESİ xvi
BÖLÜM I 1
GİRİŞ 1
1.1. Problem Durumu 1
1.2. Problem Cümlesi 3
1.2.1. Alt Problemler Cümleleri 3
1.3. Araştırmanın Amacı 4
1.4. Araştırmanın Önemi 4
1.5. Çalışmanın Varsayımları 4
1.6. Sınırlılıklar 4
1.7. Tanımlar 5
1.8. İlgili Araştırmalar 6
BÖLÜM II 10
KURAMSAL ÇERÇEVE 10
2.1. 1939-1950 Yılları Arası Dönemde Eğitimin Durumu ve Tarih Müfredatı 10

2.1.1. 1939-1950 Yılları Arası Dönemde Eğitimin Durumu 10
2.1.2 1939-1950 Arası Tarih Müfredatı 15
2.2. 1950-1960 Yılları Arası Dönemde Eğitimin Durumu ve Tarih Müfredatı 17
2.2.1. 1950-1960 Arası Dönemde Eğitimin Durumu 17
2.2.2. 1950-1960 Arası Tarih Müfredatı 22
BÖLÜM III 25
YÖNTEM 25
3.1. Araştırma Deseni 26
3.2. Evren ve Örneklem 27
3.3. Veri Toplama Araçları 27
3.4. Verilerin Çözümlenmesi ve Yorumlanması 28
3.4.1. Verilerin Çözümlenmesi 28
3.4.2. Verilerin Yorumlanması 28
BÖLÜM IV 29
BULGULAR VE YORUM 29
Birinci Alt Probleme Ait Bulgular 29
4.1. 1939-1950 Yılları Arası Dönem 29
4.1.1. Siyasi Alanda Yapılan İnkılaplar 30
4.1.1.1. Saltanatın Kaldırılması 30
4.1.1.2. Cumhuriyetin İlanı 32
4.1.1.3. Halifeliğin Kaldırılması 34
4.1.2. Hukuk Alanında Yapılan İnkılaplar 37
4.1.2.1. Anayasalar 37
4.1.2.2. Medeni Kanun 39
4.1.3. Eğitim ve Kültür Alanında Yapılan İnkılaplar 40
4.1.3.1. Tevhidi Tedrisat Kanunu 41
4.1.3.2. Harf İnkılabı 42
4.1.3.3. Tarih Alanında Yapılan Çalışmalar 46
4.1.3.4. Dil Alanında Yapılan Çalışmalar 47
4.1.4. Toplumsal Alanda Yapılan İnkılaplar 48
4.1.4.1.Tekke ve Zaviyelerin Kapatılması 48
4.1.4.2. Şapka İnkılabı ve Kıyafette Yapılan Düzenlemeler 50
4.1.4.3. Türk Kadınına Verilen Haklar 51

4.1.5. Ekonomik Alanda Yapılan İnkılaplar....54
4.1.5.1. Tarım Alanında Yapılanlar....54
4.1.5.2. Ticaret Alanında Yapılanlar....58
4.1.5.3. Sanayi Alanında Yapılanlar....60
4.2. 1950-1960 Yılları Arası Dönem....63
4.2.1. Siyasi Alanda Yapılan İnkılaplar....64
4.2.1.1. Saltanatın Kaldırılması....64
4.2.1.2. Cumhuriyetin İlanı....68
4.2.1.3. Halifeliğin Kaldırılması....71
4.2.2. Hukuk Alanında Yapılan İnkılaplar....75
4.2.2.1. Anayasalar....75
4.2.2.2. Medeni Kanun....78
4.2.3. Eğitim Alanında Yapılan İnkılaplar....80
4.2.3.1. Tevhidi Tedrisat Kanunu....80
4.2.3.2. Harf İnkılabı....82
4.2.3.3. Tarih Alanında Yapılan Çalışmalar....83
4.2.3.4. Dil Alanında Yapılan Çalışmalar....86
4.2.4. Toplumsal Alanda Yapılan İnkılaplar....88
4.2.4.1.Tekke ve Zaviyelerin Kapatılması....88
4.2.4.2. Şapka İnkılabı ve Kıyafette Yapılan Düzenlemeler....90
4.2.4.3. Türk Kadınına Verilen Haklar....93
4.2.5. Ekonomik Alanda Yapılan İnkılaplar....96
4.2.5.1. Tarım Alanında Yapılanlar....96
4.2.5.2. Ticaret Alanında Yapılanlar....98
4.2.5.3. Sanayi Alanında Yapılanlar....100
Üçüncü Alt Probleme Ait Bulgular....103
4.3. 1939-1950 ve 1950-1960 Yılları Arası Dönemde Okutulan Ders Kitaplarının Karşılaştırılması....103
BÖLÜM V....106
SONUÇ....106
5.1. Sonuç....112
5.2. Öneriler....115
KAYNAKLAR....116

EKLER **119**
EK 1. Tarih IV Türkiye Cumhuriyeti Ders Kitabının İçeriği **120**
EK 2. 1918-1944 Türkiye Cumhuriyeti Tarih Ders Kitabının İçeriği **122**
EK 3. Osmanlı-İnkılap ve Avrupa Tarihi Özü Ders Kitabının İçeriği **123**
EK 4. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1950) Ders Kitabının İçeriği **124**
EK 5. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1955) Ders Kitabının İçeriği **128**
EK 6. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1953 Ders Kitabının İçeriği **136**
EK 7. Liseler İçin Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Ders Kitabının İçeriği **140**

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. *1939-1950 Yılları Arası Milli Eğitim Bakanları* *11*

Tablo 2. *1950-1960 Yılları Arası Milli Eğitim Bakanları* *18*

Tablo 3. *Nitel Araştırmanın Özellikleri Tablosu* *27*

Tablo 4. *1939-1950 Yılları Arası İncelenen Tarih Ders Kitapları* *30*

Tablo 5. *1950-1960 Yılları Arası İncelenen Tarih Ders Kitapları* *64*

Tablo 6. *Ders Kitaplarının Görsel Zenginlik Bakımından Karşılaştırılması* *104*

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. 1921 Teşkilatı Esasiye Kanunu maddeleri. *38*

Şekil 2. Türk harflerinin çok basit tertip kasası planı. 43

Şekil 3. Arap harflerinin öğrenmesi ve kullanması ömür yıpratan nispeten az mevcutlu tertip kasalarından birinin planı. 43

Şekil 4. İmparatorluk devrinde kadın kıyafetleri. 53

Şekil 5. Mustafa Kemal Atatürk'ün köylü ile aşar hakkında konuşması. 55

Şekil 6. Aşarın Kaldırılması. 57

Şekil 7. İplik sanayi kuruluyor. 59

Şekil 8. 1927 yılına göre 1931'de mevcut fabrikalarımız. 61

Şekil 9. Saltanatın kaldırılması. 66

Şekil 10. Mustafa Kemal Atatürk'ün reisicumhur seçildiği tarihteki bir resmi. 71

Şekil 11. Halife Abdülmecid'in hal ve hareketleri. 73

Şekil 12. Mustafa Kemal Atatürk'e teklif edilen halifelik. 75

Şekil 13. Teşkilatı Esasiye Kanunun ilk dört maddesi. 77

Şekil 14. Osmanlı Devleti'nde başöğretmen ve Türkiye Cumhuriyeti'nde başöğretmen. 85

Şekil 15. Yeni Türk harfleri. 86

Şekil 16. Atatürk Birinci Dil Kurultayında yabancı dil bilginleriyle. 88

Şekil 17. Atatürk şapka inkılabı esnasında. 92

Şekil 18. Eski köy tipi. 98

Şekil 20. 1923-1952 yılları ticaretin gelişimi. 100

Şekil 21. Modern Türk fabrikaları. 101

Şekil 22. Kronoloji. 110

KISALTMALAR LİSTESİ

TTTC	Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
DP	Demokrat Parti
TTK	Türk Tarih Kurumu

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, varsayımları sınırlılıkları ve araştırmada ele alınan temel kavramlara ilişkin tanımlar üzerinde durulmuştur.

1.1.Problem Durumu

Tarih, günümüzde milletlerin kimlik bilincinin oluşmasına, kültürlerinin canlı tutulmasına ve hatta toplumların bir düzen içerisinde yaşamasını sağlayan en önemli unsurlarındandır. Devletleri yöneten insanlar her zaman bu özelliğinden dolayı topluma tarihlerini öğretmek için büyük bir çaba içerisine girmişler ve bu yönde çalışmalar yapmışlardır. Tarih eğitim ve öğretimini ise tarih dersi adı altında okullarda ders olarak vermişlerdir. Tarih eğitiminin gelişi güzel ve toplumun yararına aykırı bir şekilde okullarda sunulmaması çok önemlidir. 1919-1923 yılları arası dönemde Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde Milli Mücadele gerçekleştirilmiştir. Bu mücadele sonucunda 29 Ekim 1923 tarihinde cumhuriyet ilan edilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk, cumhuriyetin ilanından sonra devletin ilerlemesi amacıyla çeşitli alanlarda inkılaplar yapmıştır. Yapılan inkılapların yanında eğitim alanında da köklü değişiklikler yapmış ve eğitimi milli, laik, modern bir yapıya kavuşturmak için çalışmalarını hızlandırmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk, eğitim konusunda en başından beri eğitim-öğretimde yaşanan mektep-medrese ikiliğini ortadan kaldırmak istemiştir. Eğitim konusunda yaşanan bu durum ile ilgili olarak çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların sonucu olarak 3 Mart 1924 tarihinde ‘Tevhidi Tedrisatın kabul edilmesi’ hakkında kanun kabul edilmiştir. Bu kanun ile eğitim konusunda birlik sağlanmıştır. Eğitim kurumlarında yaşanan mektep-medrese sorunu da medreselerin kaldırılması ile ortadan kalkmıştır. Eğitim konusuna çok önem veren Mustafa Kemal Atatürk’ün önderliğinde bu alanda çeşitli çalışmalar yapılmıştır. 1

Kasım 1928 tarihinde Latin Harfleri kabul edilmiştir. Türk tarihinin daha iyi öğrenilmesini sağlamak amacıyla 1931 tarihinde TTK (Türk Tarih Kurumu) kurulmuştur. Mustafa Kemal Atatürk'ün cumhurbaşkanı olduğu 15 yıl boyunca eğitim ve öğretim konusuna çok önem vermiş ve bu konuda yapılan çalışmaların önderi olmuştur. 10 Kasım 1938 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanı olan Mustafa Kemal Atatürk vefat etmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk'ün vefat etmesinin ardından Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci cumhurbaşkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde bulunan milletvekillerinin oy birliği ile İsmet İnönü olmuştur. 1938-1950 yılları arası İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanlığı döneminde eğitim konusunda olan düşüncelerini yansıtıp, onları uygulamaya geçiren sekiz yıl kadar Milli eğitim bakanlığı görevi yapmış olan Hasan Ali Yücel'dir. Milli Eğitim Bakanlığı görevine gelen Hasan Ali Yücel'in de etkisiyle hümanizm düşüncesi eğitimde egemen unsur olmaya başlamıştır. Hümanizm düşüncesi bu dönem de okutulan tarih ders kitaplarında kendini göstermiştir. Mustafa Kemal Atatürk döneminde Türk Tarih Tezinin etkisi görülürken bu dönem itibariyle kısmen de olsa bu düşünce devam ettirilmekle beraber hümanist tarih anlayışı egemen olmuştur. 1950-1960 yılları arası dönemde DP (Demokrat Parti) döneminde daha önceki dönemlerde uygulanan eğitim politikalarına ek olarak okullara din dersleri getirilmiş, din dersleri ile alakalı olarak ders kitapları basılmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk döneminde gerçekleştirilen inkılap hareketleri bu iki dönem tarih ders kitaplarında Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ders kitabı adı altında verilmiştir. İnkılap kelime anlamıyla; toplum düzenini ve yapısını iyi duruma getirmek için yapılan köklü değişiklik ve iyileştirmeler anlamına gelmektedir. Yeni kurulan devletin bu tarz köklü değişimlere ihtiyacının olduğunu bilen Mustafa Kemal Atatürk bu doğrultuda hareket ederek devleti kalkındırmak ve geliştirmek amacıyla inkılaplar gerçekleştirmiştir. Saltanatın Kaldırılması, Cumhuriyetin İlanı, Halifeliğin Kaldırılması, Tevhidi Tedrisat Kanununun Kabul Edilmesi, Medeni Kanun, Latin Harflerinin Kabulü, Soyadı Kanunu gibi toplumu etkileyecek her alanda birçok inkılap hareketi meydana getirmiştir. Gerçekleştirilen bu inkılap hareketleri liselerde ders olarak okutulup diğer nesillere aktarımının sağlanmasına gayret edilmiştir.

Devleti yöneten insanlar siyasi ideolojilerini halka benimsetmek, onlara kendi ideolojilerini aşılamak amacıyla kitapları, özellikle de okullar da tarih ders kitaplarını aracı olarak kullanmak istemişlerdir. Türkiye'de 1939-1960 yılları arasında liselerde yazılan tarih ders kitaplarında da bu durum etkili olmuş mudur? Bu tarih ders kitapları hazırlanırken nelere

dikkat edilmiştir? Neler göz önünde bulundurulmuştur? Bu dönemin genel siyasi ortamı ders kitaplarını ne derecede etkilemiştir? Yazılan tarih ders kitaplarında inkılap konularına ne kadar yer verilmiştir? Tarih ders kitaplarında, inkılaplar konusu anlatılırken benzerlikler veya farklılıklar var mıdır? Bu doğrultuda inkılaplar konusu lise tarih ders kitaplarında anlatılırken dönemin ideolojilerinin ve siyasi görüşlerinin etkisinde kalıp kalmadığı, kaldıysa ne kadar etkili olduğu tam anlamıyla bilinememektedir.

1.2.Problem Cümlesi

Cumhuriyet dönemi (1939-1960) lise tarih ders kitaplarında inkılap konuları ne şekilde ele alınmış ve nasıl aktarılmıştır?

1.2.1. Alt Problemler Cümleleri

Bu çalışmada, şu alt problemlere cevap aranmıştır:

1- 1939-1950 arası dönemde lise tarih ders kitaplarında yer alan inkılap konuları nasıl aktarılmıştır? Bu dönemde liselerde okutulan tarih ders kitapları nelerdir? Bu dönemin genel siyasi ortamı ders kitaplarını ne derecede etkilemiştir? Bu dönemde liselerde okutulan tarih ders kitaplarında inkılap konularına ne kadar yer verilmiştir? Bu dönem lise tarih ders kitaplarında inkılaplar konusunun işlenişinde öğrenci gelişimine olan katkısı bakımından; görsel, harita, hazırlık soruları, değerlendirme soruları kullanılmış mıdır?

2- 1950-1960 arası dönemde lise tarih ders kitaplarında inkılap konuları nasıl aktarılmıştır? Bu dönemde liselerde okutulan tarih ders kitapları nelerdir? Bu dönemin genel siyasi ortamı ders kitaplarını ne derecede etkilemiştir? Bu dönemde liselerde okutulan tarih ders kitaplarında inkılap konularına ne kadar yer verilmiştir? Bu dönem lise tarih ders kitaplarında inkılaplar konusunun işlenişinde öğrenci gelişimine olan katkısı bakımından; görsel, harita, hazırlık soruları, değerlendirme soruları kullanılmış mıdır?

3- 1939-1950 ve 1950-1960 yılları arası dönemde inkılaplar konusunun lise ders kitaplarına etkisi konusunda anlamlı bir fark var mıdır? Kitapların içeriği oluşturulurken bu iki dönemde siyasal anlamda etkin olan kişilerin görüşlerinden ve düşüncelerinden etkilenilmiş midir? İki dönemin karşılıklı değerlendirmesi nasıldır? Ortak yönler yahut farklılıklar nelerdir?

1.3. Araştırmanın Amacı

Adı geçen araştırmanın amacı, 1923-1938 yılları arasında Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde gerçekleştirilen inkılap hareketlerinin iki farklı siyasal iktidar devrinde nasıl ele alındığını ortaya çıkarmaktır. Bununla beraber araştırmada 1939-1950 arası dönemde liselerde okutulmuş tarih ders kitapları ve 1950-1960 arası dönemde liselerde okutulmuş tarih ders kitapları araştırılacak, lise tarih ders kitaplarının inkılaplar konusunu nasıl ele aldığı incelenecek ve kitaplar açısından iki dönem arasındaki benzerlikler veyahut farklılıkları saptanmaya çalışılacaktır. Ayrıca 1939-1960 yılları arasındaki lise tarih ders kitaplarında yer alan inkılaplar konusu anlatılırken, ders kitaplarının dönemin etkin olan siyasi liderlerinin etkisinde kalıp kalmadıkları ortaya çıkartılmaya çalışılacaktır.

1.4. Araştırmanın Önemi

Ders kitapları, özellikle de tarih ders kitapları okutulduğu dönemin dini, ahlaki, siyasi, fikri ve kültürel dönemlerine ışık tutmaktadır. Cumhuriyet döneminin 1939-1960 yılları arasında okutulan lise tarih ders kitapları incelendiğinde dönemin dini, ahlaki, siyasi, fikri ve kültürel akımlarının yanı sıra özellikle de siyasi düşüncelerin, liderlerin ders kitaplarına ne kadar etki ettiği ayrıca liderlerin kendi ideolojilerini halka benimsetmek gibi bir amaç içerisinde olup olmadıkları, inkılap konularının da bu gibi durumlardan etkilenip etkilenmediği gün yüzüne çıkarılmaya çalışılacaktır. Bununla birlikte araştırma "1939-1950 Yılları Arası Lise Tarih Ders Kitapları" ile "1950-1960 Yılları Arası Lise Tarih Ders Kitapları" şeklinde iki çerçeve içerisinde inceleneceğinden iki dönem arasındaki ders kitaplarının benzerlik ya da farklılıkları ele alınacaktır.

1.5. Çalışmanın Varsayımları

Hazırlanacak olan tezin amacına uygun olarak hazırlandığı, literatür tarama yöntemiyle elde edilen bilgilerin doğru kabul edileceği, çalışmada incelenen ders kitaplarının bu araştırma için yeterli olduğu varsayılmaktadır.

1.6. Sınırlılıklar

Bu araştırmanın sınırlılığı aşağıdaki ders kitaplarıyla sınırlıdır. Araştırmada, Türkiye Cumhuriyeti 1939-1960 yılları arasında okutulan lise tarih ders kitapları incelenecektir. Bu kitaplar;

- Afet İnan, Mehmet Tevfik Biren, Samih Rıfat, Yusuf Akçura, Reşit Galip, Hasan Cemil Çambel, Baki Vandemir, İsmail Hakkı, Reşit Saffet Atabinen, Sadri Maksudi Arsal ve Yusuf Ziya, Tarih IV Türkiye Cumhuriyeti, İstanbul Devlet Matbaası, 1931 (1931-1942 yılları arasında liselerde ders kitabı olarak okutulmuştur).
- Enver Ziya Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1944, Milli Eğitim Basımevi, 1945.
- Enver Behnan Şapolyo, Osmanlı-İnkılap ve Avrupa Tarihi Özü, Berkalp Kitapevi, 1946.
- Enver Behnan Şapolyo, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1950, Milli Eğitim Basımevi, 1953.
- Fahriye Yazgan & Neriman Serdarlar, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1955, İnkılap Kitapevi, 1956.
- Enver Ziya Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1953, Milli Eğitim Basımevi, 1957.
- Mükerrem Kamil Su & Kamil Su, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Ahmet Said Basımevi, 1960.

1.7. Tanımlar

Eğitim: Eğitim tanımının birçok araştırmacı tarafından farklı şekillerde tanımlandığı bir gerçektir. Eğitimin tanımı herkesçe kabul edilen "bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir" (Ertürk, 1997, s. 12). Eğitim tanımlarının en belirgin ortak noktası eğitimin bir "süreç" oluşudur. Kısaca "Bir davranış değiştirme sürecidir." Süreç sonunda bireyde davranış değişikliğinin gerçekleşmesi beklenilirken, değişikliğinde istenilen şekilde olması amaçlanmakta ve kasıtlı yapılmaktadır. Bu nedenle eğitim "kasıtlı kültürlenme süreci" olarak da tanımlanmaktadır (Arslan, 2009, s. 13).

İnkılap: Köken olarak Arapça "kalb" kökünden gelen inkılap sözcüğü, bir halden başak bir hale dönüşmek anlamına gelmektedir (Ertan, 2014, s.255). İnkılap, diğer adıyla devrim, dilimize Fransızcadan "revolution" kelimesinin karşılığı olarak girmiştir (Aybars, 2014,

s.443). İnkılap genel olarak, devlet ve toplum yapısını köklü ve hızlı şekilde tümüyle değiştiren kapsamlı dönüşümdür. İnkılaplar daha çok siyasal alanda olduğu gibi toplumların sanat, kültür ve sosyal alanlarını da büyük ölçüde kapsamaktadır ve değişime yol açabilmektedir. İnkılabın en temel özelliği ise eskinin yerine koyulacak olan yeninin, eskiyle hiçbir bağlantısı, hiçbir referansı olmamasıdır.

Tarih Ders Kitapları: Lise düzeyi okullarda okutulan kitaplardır.

1.8. İlgili Araştırmalar

Araştırmanın bu kısmında, ülkemizde lise tarih ders kitapları üzerine yapılan araştırmalardan bahsedilmiştir. Türkiye'de tarih ders kitaplarına yönelik akademik araştırmalar son yıllarda giderek artmaktadır. Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığının web sitesindeki tezler tarandığında 1987-2022 yılları arasında lise tarih ders kitapları ve inkılaplar üzerine toplamda 101 tezin kaleme alındığı görülmektedir (https://tez.yok.gov.tr, 24 Nisan 2023'te erişildi). Erişilen bu tezler Tarih, Tarih Öğretmenliği, Gazetecilik, Siyasal Bilimler ve Dilbilimi, Türk İnkılap Tarihi, Eğitim ve Öğretim alanlarındandır. Özelde araştırma konumuz olan inkılaplar üzerine yapılmış 18 tez bulunmaktadır.

Bu tezlerden en güncel olanı Tatan'a (2019) aittir. "*Atatürk inkılaplarının Adana basınında yansımaları"* adlı yüksek lisans tezi, Fransız ve Ermeni işgaline uğrayan Adana'nın Milli Mücadele dönemindeki bağımsızlık çabası ve cumhuriyet sonrası dönemde yaşanan sürecin basın nasıl işlendiğini göstermek için yazılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde yapılan inkılapların gazetede nasıl ele alındığı anlatılmış ve inkılapların ülkeye ne gibi katkılar sağladığı anlatılmıştır.

Diğer bir yüksek lisans tezi Karsavuranoğlu (2019) tarafından "*Ankara basınında Atatürk İlke ve İnkılaplarının yansıması (1923-1938)" başlığıyla* kaleme alınmıştır. 1923-1938 yılları arası yapılan inkılapların Ankara basının da nasıl yer aldığı ve basında yer alan bu konuların halkı nasıl etkilemiş olduğu tezin ana konusunu oluşturmuştur. Bu yıllar boyunca çıkartılan çeşitli gazetelerin cumhuriyetin fikirlerinin ve inkılap hareketlerinin kökleşmesine katkı sağlamakla birlikte, Ankara yöresinin kültürel durumuna canlılık kattığı ifade edilmiştir.

Kurt (2019) tarafından kaleme alınan *"Sebilürreşad Dergisinde yayımlanan yazılar bağlamında laiklik, inkılaplar ve din eğitimi (1948-1955)"* adlı yüksek lisans tezi diğer

çalışmalardan birisidir. Tezde söz konusu derginin belirtilen yıllar içerisinde konuları anlatırken nasıl bir yöntem izlediğine dair bilgilere yer verilmiştir. Laiklik ile ilgili olarak yapılan inkılap hareketlerini belirtilen yıllar arasında nasıl ele alındığı hakkında açıklayıcı bilgilere yer verilmiştir.

İnkılaplar üzerine diğer bir yüksek lisans tezi Arıkan (2017) tarafından *"Atatürk döneminde sosyal alanda yapılan inkılaplara tepkiler (1925-1935)"* başlığıyla kaleme alınmıştır. Yüksek lisans tezinde 1925-1935 yılları arasında sosyal alanda yapılan inkılaplara karşı ülke genelinde olumlu ya da olumsuz olarak verilen tepkilerden bahsedilmektedir.

Konuyla alakalı diğer bir yüksek lisans tezi Tokalak (2012) tarafından *"Akbaba gazetesinin inkılaplara bakış açısı: 1922-1939"* başlığıyla kaleme alınmıştır. Tezde Akbaba gazetesinin ne zaman yayın hayatına geçtiğine dair bilgiler verildikten sonra Atatürk ilke ve inkılaplarının amaçları ve Akbaba gazetesinin bu yapılan inkılaplara karşı bakış açısı hakkında konulara yer verilmiştir. Atatürk zamanında yapılan inkılap hareketleri tezin içerisinde tek tek açıklanmış ardından Akbaba gazetesinin bu inkılaplara karşı yapmış olduğu yorumlara yer verilmiştir.

Diğer bir çalışma Dikici (2011) *"Celal Nuri'nin Türk modernleşmesi ve inkılapları üzerine düşünceleri"* adlı başlığıyla kaleme alınmıştır. Yüksek lisans tezinde Celal Nuri ile ilgili açıklayıcı bilgilere yer verilmiştir. Celal Nuri'nin yapılmış olan inkılap hareketlerine karşı yorumlarına da yer vererek konu anlatılmaya çalışılmıştır.

Diğer bir tez Özyurt (2010) tarafından *"Atatürk inkılaplarının Kars'ta sosyo-kültürel etkileri (1923-1938)"* başlığıyla kaleme alınmıştır. Yüksek lisans tezinin yazılmasının amacı Atatürk İlke ve İnkılaplarının 1923-1938 yılları arasında Kars'ta meydana getirdiği etkiler ve bu dönemde Kars'ta yapılan sosyokültürel faaliyetleri incelemektir. Tez üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Osmanlı İmparatorluğu döneminde Kars'ın sınır kenti olması nedeniyle maruz kaldığı mücadele ve Rusya'nın hakimiyetine girmesiyle yaşamış olduğu buhranlar anlatılmıştır. İkinci bölümde, kazanılan bağımsızlık mücadelesi sonucunda kurulan genç Türkiye Cumhuriyeti'nin getirmiş olduğu yeniliklerin Kars'ta etkileri incelenmiştir. Bu bölümde Atatürk İlke ve İnkılaplarının 1923-1938 arasında Kars halkı tarafından benimsenmesi ve Kars'ta yapılan sosyal faaliyetlerin neler olduğundan bahsedilmiştir. Üçüncü ve son bölümde ise 1923-1938 arasında Kars'ın kültürel etkinlikleri incelenmiştir.

İnkılap konusu ile alakalı diğer bir tez Çivrilli (2005) tarafından "*İnkılapların Türk kadını üzerindeki etkisi (1919-1937)"* başlığıyla kaleme alınmıştır. Yüksek lisans tezinin birinci bölümünde Türk kadını konusunda genel olarak bilgi verilmesi için tarihsel süreçte Türk kadının geçirdiği evreler Müslümanlık temel alınarak, Müslümanlık öncesi ve sonrasında dönemin devletleri içerisinde Türk kadının bulunduğu durum ve toplumun kadına bakış açısı konularına yer verilmiştir. İkinci bölümde Cumhuriyet dönemi Türk kadınının Osmanlı kadınından devraldığı miras başlığı altında Türk kadının savaşlarda erkeği ile omuz omuza verdiği mücadeleler, bu dönemde yapılan hukuki düzenlemeler ve kadın örgütlenmeleri konuları incelenmiştir. Üçüncü ve son bölümde ise Mustafa Kemal Atatürk'ün büyük zorluklarla hayata geçirdiği inkılapların Türk kadını üzerindeki etkisinin neler olduğu inkılaplar ile incelenmiştir.

Bir diğer tez Kapçı (2002) tarafından *"Mustafa Kemal Atatürk'te inkılapçılık anlayışının oluşumu ve inkılaplar"* başlığıyla kaleme alınmıştır. Yüksek lisans tezinin amacı, Türk İnkılabının felsefesini ifade eden ilkelerden birisi olan İnkılapçılık ilkesinin Atatürk'te oluşumunu ve bu noktada kişiliği üzerinde etkili olan faktörleri inceleyerek bunların Türk inkılabı üzerindeki etkisini göstermektir. Tez toplam üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde Mustafa Kemal Atatürk'ün kişilik gelişimini etkileyen faktörler ve kişilik özellikleri anlatılmıştır. İkinci bölümde Mustafa Kemal Atatürk'ün inkılapçılık özelliklerinin neler olduğu detayları ile anlatılmıştır. Üçüncü bölümde siyasi, sosyal, hukukî ve kültürel alanda yapılan inkılapların neler olduğu ve bunların hangi anlamları ifade ettiği ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Diğer bir tez Bolat (2001) tarafından *"Atatürk inkılaplarının topluma yansıması -Kırşehir örneği"* başlığıyla kaleme alınmıştır. Bu yüksek lisans tezinde modernleşme olgusunu beraberinde taşıyan Atatürk inkılaplarının, Türk toplumu üzerindeki etkileri Kırşehir örneği ile incelenmiştir. Tezin giriş bölümünde, ilgili dönemde yaşayan ve günümüzde de hayatta olan kişilere uygulanan veri toplama (anket) yöntemi hakkında açıklamalar yapılmıştır. Bu anketlerin amacı inkılapların Kırşehir'de meydana getirdiği değişimi anlamaktır. Birinci bölümde, Kırşehir'in idari ve siyasi yapısı ele alınmış ve bu alanda yapılan inkılapların Kırşehir'deki etkileri, anket verilerine de dayanarak verilmiştir. Ayrıca bu bölümde çok partili siyasi hayata geçiş ile Kırşehir'de yaşanan değişim ele alınmıştır. İkinci bölümde, toplumsal yapı üzerinde durulmuştur. Hukuk alanında yapılan inkılaplardan Medeni Kanun ele alınarak bu Kanunun toplum üzerindeki etkisi Kırşehir örneğinde değerlendirilmiştir. Yine aynı bölümde sosyal alanda yapılan inkılaplar ve

Kırşehir üzerindeki etkileri verilmeye çalışılmıştır. Üçüncü bölümde, eğitim ve kültürel yapı konusu işlenmiştir. Kırşehir'de Cumhuriyet dönemine kadar eğitim hayatı anlatılmış ve Atatürk'ün eğitim ve kültür alanında yaptığı inkılapların Kırşehir'deki sonuçlan Cumhuriyet dönemi içinde değerlendirilmeye çalışılmıştır. Dördüncü ve son bölümde, ekonomik yapı değerlendirilmiştir. Ekonomik alanda yapılan inkılapların Kırşehir'deki sonuçlarının ne olduğu verilmeye çalışılmıştır.

Diğer bir tez Ulukaya (1990) tarafından *" Kastamonu vilayeti ve Atatürk ilke ve inkılaplarının yansımaları (1919-1940)"* başlığıyla kaleme alınmıştır. Yüksek lisans tezi üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde Ulusal savaş öncesinde Kastamonu'da genel durumun nasıl olduğu ile ilgili bilgiler verilmiş. İkinci bölümde Cumhuriyet döneminde Kastamonu vilayetinin durumu hakkında genel bilgilere yer verilmiş. Üçüncü ve son bölümde Atatürk İlke ve inkılaplarının durumu hakkında bilgiler verilmiştir.

İnkılaplar ile ilgili yazılmış doktora tezlerinden birisi Doğaner (2002) tarafından *"Atatürk inkılaplarının topluma yansıması (Ankara örneği)"* başlığıyla kaleme alınmıştır. Tezin amacı modernleşme adı altında yaşanan değişme olgusunun toplumun bir kesitinde tarihi süreçte göz önünde bulundurularak nasıl ele alındığını tespit etmektir. Tez beş bölümden oluşmaktadır. Tezin birinci bölümünde modernleşme ve çağdaşlaşma kavramlarına ilişkin açıklayıcı bilgilere yer verilmiştir. İkinci bölümde Atatürk inkılaplarının temel dinamikleri ve inkılapların yerleştirilmesinde kullanılan unsurların anlatıldığı görülmektedir. Üçüncü bölümde sosyal alanda yapılmış olan inkılaplar alt başlıklar halinde açıklanmıştır. Dördüncü bölümde eğitim ve kültürel alanda yapılan inkılaplar alt başlıklar halinde incelemesi yapılmıştır. Beşinci ve son bölümde ise Medeni Kanun ve hukuk alanında yapılan inkılaplar yapılanlar anlatılmıştır.

Tarih ders kitaplarında yakın tarihimizi ilgilendiren herhangi bir konu üzerine doğrudan bir araştırmanın olmadığı, genel olarak başka ülkelerin tarih ders kitaplarıyla ülkemizin tarih ders kitaplarının karşılaştırmalarının yapıldığı araştırmalarda tespit edilmiştir. Araştırmanın ana konusu olan inkılapların 1939-1960 yılları arasında okutulan ders kitaplarında ele alınışı ile ilgili doğrudan herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmanın bu bölümünde, 1939-1950 yılları arası dönemde eğitimin durumu ile bu yıllar arasındaki tarih müfredatı hakkında açıklayıcı bilgilere ve 1950-1960 yılları arası dönemde eğitimin durumu ile bu yıllar arasındaki tarih müfredatı hakkında açıklayıcı bilgilere yer verilmiştir.

2.1. 1939-1950 Yılları Arası Dönemde Eğitimin Durumu ve Tarih Müfredatı

2.1.1. 1939-1950 Yılları Arası Dönemde Eğitimin Durumu

10 Kasım 1938 tarihinde Mustafa Kemal Atatürk'ün vefat etmesinin ardından cumhurbaşkanlığı görevine gelen İsmet İnönü, görevde olduğu yıllar boyunca dört farklı isim Milli Eğitim Bakanlığı görevini yapmıştır. İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanlığı döneminde (1938-1950) yaklaşık sekiz yıl kadar Milli Eğitim Bakanlığı görevi yapan Hasan Ali Yücel yapmış olduğu çalışmalar ile ayrı bir yere ve öneme sahip olmuştur.

1938-1950 yılları arası görev yapan Milli Eğitim Bakanlarının göreve geliş, görevden ayrılış tarihleri ile görevde kalma süreleri aşağıdaki tablodaki gibidir:

Tablo 1

1939-1950 Yılları Arası Milli Eğitim Bakanları

Bakanın İsmi	Başlama Tarihi	Ayrılma Tarihi	Görev Süresi
Saffet Arıkan	11 Kasım 1938	28 Aralık 1938	1 ay, 17 gün
Hasan Ali Yücel	28 Aralık 1938	5 Ağustos 1946	7 yıl, 7 ay, 7 gün
Reşat Şemsettin Sirer	5 Ağustos 1946	9 Haziran 1948	1 yıl, 10 ay, 4 gün
Hasan Tahsin Banguoğlu	10 Haziran 1948	22 Mayıs 1950	1 yıl, 11 ay, 13 gün

Tekeli, İ. (1983). "*Osmanlı İmparatorluğu'ndan Günümüze Eğitim Kurumlarının Gelişimi*", İstanbul: Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi.

Mustafa Kemal Atatürk'ün vefat etmesinin ardından 10 Kasım 1938 tarihinde İsmet İnönü Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci cumhurbaşkanı seçilerek görevine başlamıştır. İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanı seçilmesinin ardından başbakanlık görevine Celal Bayar getirilerek II. Celal Bayar Hükümeti kurulmuştur. Çok kısa süreli olan II. Celal Bayar Hükümeti programında; "Geçen sene, lütfen tasvibinize iktiran eden programımızın şimdiye kadar yapılmış olan kısımlarından maadasını yürütmek azim ve kararındayız. Aynı zamanda, bize daima hakikî yolu gösteren ve içinde milletin nurlu iradesi okunan Cumhuriyet Halk Partisinin programı da bizim rehberimizdir" denilmiştir (Meşeci Giorgetti ve Batır, 2008, s. 30).

Mustafa Kemal Atatürk döneminde yürütülen mevcut hükümet politikası bu hükümet döneminde de devam ettirilmiştir. Celal Bayar tarafından kurulan bu hükümetin Milli Eğitim Bakanları Saffet Arıkan (11.11.1938–28.12.1938) ve Hasan Ali Yücel (28.12.1938–25.01.1939) olmuştur. Celal Bayar'ın görevi bırakmasının ardından 1939-1942 yılları arası dönemde I. ve II. Refik Saydam hükümetleri görev yapmıştır. Hasan Ali Yücel'in Milli Eğitim Bakanı olduğu bu yeni dönemde eğitim ve öğretim ile alakalı çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda Türkiye'de erkek nüfusun yüzde 23,3'ü kadın nüfusun ise yüzde 8,2'sinin okuma yazma bildiği ortaya çıkmıştır. Nüfusu 10 binden az olan yerlerde ise okuma yazma bilmeyenlerin oranının ise yüzde 89 olduğu tespit edilmiştir. İstatistik Genel Müdürlüğünün verdiği resmi rakamlara göre şehir ve kasabalardaki ilköğretim çağındaki çocukların yüzde 40'ı, köylerde ise yüzde 78'inde okul bulunmamaktadır. Türkiye'deki yaklaşık 3.500.000 dolayındaki 7-16 yaş kesiminde okuma yazma oranı henüz yüzde 30 olduğu görülmektedir (Sakaoğlu, 1992, s. 89).

CHP (Cumhuriyet Halk Partisi) ve Başbakan Refik Saydam Hükümeti döneminde yapılan Birinci Milli Eğitim Şurası 1939 yılında cumhuriyet eğitiminin plan ve esasları, çeşitli öğretim kademelerine ait yönetmeliklerin ve bütün müfredat programlarının incelenmesi gündemiyle Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in başkanlığında toplanmıştır. Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, hükümet değişikliklerine rağmen, cumhurbaşkanı ve Milli Şef İsmet İnönü ile olan yakınlığı ve eğitim işlerindeki ortak anlayışları olması sayesinde 7 yıl 7 ay süreyle bakanlık görevini yapmıştır. Bu sayede, Hasan Ali Yücel İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanlığı döneminde en uzun süre görevde kalan Milli Eğitim Bakanı unvanına sahip olmuştur (Şen, 2022, s.30). 1939 yılında toplanan Birinci Milli Eğitim Şurasında önemli kararlar alınmıştır. Alınan bu kararlara göre; bir öğretmenli, üç sınıflı köy ilkokullarının 5 sınıfa çıkartılması, nüfusu 400'den az olan köylerde 4. ve 5. sınıfların okutulması için bölge merkez okullarının oluşturulması kararlaştırılmıştır. Ortaöğretim için ise sınav yönetmelikleri, disiplin yönetmelikleri ve öğretim programları yeni şekliyle kabul edilmiştir. Ayrıca ortaöğretimin ileriye dönük hesaplanması ve 5 yıllık bir plana bağlanması onaylanmıştır.

1939 Birinci Milli Eğitim Şurası yükseköğretimler için yenilikler getirmiştir. Getirilen yenilikler şunlardır:

> *"Yayın işleri bakanlıkça üstlenilmiş ve okul kitaplarının Devlet Matbaası'nda basılması kararlaştırışmış, teknik öğretim programları ve yönetmelikleri, mesleki öğretimin geliştirilmesi, en az 200 ilkokul mezunu veren yerleşim yerinde, mesleğe dönük değişik programlar uygulayan kurs veya okulların açılması, ticaret orta ve liselerinin çoğaltılması, öğretmen yetiştirme, okullaşma, verimlilik ve kapasite, öğretmenin refahı ve çalışma şartlan, aynı düzeydeki okullar arasında eşitlik sağlanması, yükseköğretim yasa tasarısı gibi birçok eğitim konusu bu şuranın çalışmalarıyla şekillenmiştir" (Sakaoğlu, 1992, s. 102).*

Refik Saydam önderliğinde kurulan hükümetlerden sonra 1942-1946 yılları arasında Şükrü Saraçoğlu hükümetleri kurulmuştur. Şükrü Saraçoğlu başbakanlığında kurulan hükümetlerin de Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'dir. Şükrü Saraçoğlu hükümetleri döneminde özellikle kurulan ilk hükümette eğitimde Türklük ruhu oluşturulmaya çalışılmış, üniversitelerin uluslararası düzeye getirilmesi arzulanırken, yüksekokullu öğrencileri ise bilimsel nitelikle yetiştirme ve sayıca geleceğe, ideale hazırladıkları belirtilmiştir. Şükrü Saraçoğlu tarafından kurulan ikinci hükümet programında en çok kaynağın eğitime eklendiği, bu rakamın 14,5 milyon liradan fazla olduğu belirtilerek, on sene önce 10 milyon lira olan maarif bütçesinin 43 milyon TL olacağı vurgulanmıştır. Yüksek tahsil öğrencilerinin sayısı 7.000'den on sene içerisinde 16.600'e çıkartıldığı, lise öğrencilerinin 6.800'den on sene içerisinde 30.000'e çıkartıldığı, 35.000 olan ortaokul öğrencilerinin sayısı on sene içerisinde 100.000'e çıkartıldığı, ilkokul öğrencilerinin

sayısının on sene içinde 525.000'den 970.000'e çıkartıldığı, teknik eğitim öğrencilerinin sayısının üç sene içinde 9.000'den 14.500'e, çıkartıldığı görülmektedir (Meşeci Giorgetti ve Batır, 2008, s. 32).

15 Şubat 1943-23 Şubat 1943 tarihleri arasındaki İkinci Milli Eğitim Şurası'nın gündemini, okullarda ahlak eğitiminin geliştirilmesi, bütün okullarda Türkçe çalışmalarının veriminin arttırılması, Türklük eğitiminde tarih öğretiminin metot ve vasıtalar yönünden incelenmesi konuları oluşturmuştur. İlk, orta tarih müfredatlarının çocukların seviyelerine uygun olmalıydı, mevcut konulanın düşünceyi, milli duyguları, karakteri geliştirici nitelikte olmadığı açıklanmıştı. Türkçenin öğretiminin arzulanan düzeyde yürütülemediği açıklanmış, Türkçe, özellikle de "yazma" öğretimi ağırlık verilmesi, resmi yazılarda dil ve ifade birliğinin sağlanması, ortaokul Türkçe programının yeniden gözden geçirilmesi esasları benimsenmiştir (Sakaoğlu, 1992, s. 103). CHP hükümeti bizzat Başbakan Şükrü Saraçoğlu tarafından açılan bu şuraya büyük önem vermiştir. Tıpkı ilk şurada olduğu gibi bu şurada da alınan kararların devlet kararlarıyla uyumlu olduğu görülmektedir. Bunun en büyük sebebi politik faktörlerin yanı sıra konjonktürel faktörlerin de çok önemli olmasıdır. İkinci Dünya Savaşı tehlikesi, olası bir sıcak çatışma durumunda Türk milletini bir arada tutacak ortak ahlak, dil ve tarih bilinci oluşturmak bakımından önemlidir. Bu şurada alınan kararlar İkinci Dünya Savaşı tehdidini ensesinde hisseden bir hükümetin yetişen nesli devletçi-milliyetçi statükoya eklemek adına gerçekleştirmek istediği eğitim politikasının bir parçası olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın etkileri siyasi ve ideolojik anlamda şura içeriğini önemli ölçüde etkilemiştir (Şen, 2022, s. 30).

Recep Peker başbakanlığında 7 Ağustos 1946 – 10 Eylül 1947 yılları arası dönemde görev yapmış olan CHP hükümetinin Milli Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sirer'dir. Recep Peker hükümeti eğitim programında eğitimin her kademesinde öğrencilere milli duygunun pekiştirilmesi ve Türk inkılabının ana fikirlerinin öğretilmesi eğitimin esas hedefi yapılmıştır. Yine bu dönemde de köy okullarında denetimin arttırılmasına, bu okullarda eğitim gören öğrencilerin milli duyguları pekiştirilmesinde özen gösterilmesi ve öğrencilerin mezun olduktan sonra belirli bir iş sahibi olması hedef koşulmuştur. 1946 yılında çıkartılan Üniversiteler Kanunu ile üniversitelerin özerkliği ve tüzel kişiliği hükme bağlanmış, yine bu kanunla Ankara'daki dağınık halde bulunan fakülteler birleştirilerek Ankara Üniversitesi kurulmuştur. Aynı yıl ilkokullarda isteğe bağlı din derslerinin okutulması kararlaştırılmıştır (Meşeci Giorgetti ve Batır, 2008, s. 34-35). Recep Peker hükümeti döneminde yapılan Üçüncü Milli Eğitim Şurası Milli Eğitim Bakanı Reşat

Şemsettin Sirer başkanlığında toplanmıştır. İlk iki şuradan farklı olarak, iktidarın değişmediği ancak artık çok partili seçimlerin yapıldığı ilk yıl olan 1946 yılında toplanan şura çok partili hayata geçiş döneminin ilk şurasıdır. 2 Aralık 1946-10 Aralık 1946 tarihleri arasında toplanan Üçüncü Milli Eğitim Şurasında öğretmen ihtiyacı ele alınmış ve şura üniversiteler dışında her dereceden okullara ne şekilde hangi kaynaklardan öğretmen yetiştirilmesi gerektiğini incelemiştir. Şuranın erkek sanat okulları ve kız enstitülerinin öğretim faaliyetlerini daha rasyonel esaslara bağlayan kararları da bu kurumların verimini arttıracak önemli bir karar olarak yerini almıştır (Kuşci, 2021, s.292).

1947-1949 yılları arasında Hasan Saka'nın Başbakan olduğu hükümetler kurulmuştur. Şemsettin Sirer ve Tahsin Banguoğlu bu dönemlerin Milli Eğitim Bakanlığını yapmışlardır. Bu dönemki hükümet programında CHP parti programına bağlı kalınacağı üzerinde durulmuştur. 1947 yılındaki CHP kurultayı tarafından onaylanan parti programı 38 maddeden oluşurken, programın 16 maddesi eğitime ayrılmıştır. Bu durum, o dönemin CHP hükümetinin eğitime büyük önem verdiğini yansıtmaktadır. Hükümetin uyguladığı eğitim politikalarında ise daha önce de olduğu gibi eğitimde devletini seven, ahlaklı, kabiliyetli öğrenciler yetiştirilmesi hedef alınmış, yine öğrencilerin Türk tarihini ve dilini en iyi ve doğru şekilde öğrenmesi amaçlanmıştır. Bunların yanında eğitimde ulaşım sorunlarıyla ilgilenilerek, öğrencilerin okullara rahat bir şekilde ulaşması için çalışmalar yapılmıştır. Meslek ve sanat okulları açılarak her yaştaki insanlara özellikle de köylerde yaşayanlara ulaşılmak istenilmiştir (Meşeci Giorgetti ve Batır, 2008, s. 35-37).

Çok partili siyasi hayata geçiş döneminin son CHP hükümeti ve onun başbakanı Şemsettin Günaltay döneminde yapılan Dördüncü Milli Eğitim Şurası Milli Eğitim Bakanı Hasan Tahsin Banguoğlu başkanlığında 1949 yılında toplanmıştır. Şura'nın gündemi ise eğitim ve öğretimde demokratikleşme, ortaokul ve liselere öğretmen yetiştiren Eğitim Enstitüleri ile Yüksek Öğretmen Okullarının yenileştirilmesi, 1948-1949 ders yılından itibaren uygulanmaya başlanan ilkokul programının sonuçlarının değerlendirilmesi, yeni Ortaokul programı projesinin incelenmesi, lise öğretim programının 4 yıllık devreye göre düzenlenmesi olmuştur (Sakaoğlu, 1992, s. 103).

16 Ocak 1949 yılında Şemsettin Günaltay tarafından kurulan hükümet programında eğitim ile ilgili olarak bir tek din bilgisi eğitimi üzerinde durulmuş ve bu doğrultuda din eğitimi ile alakalı birçok faaliyet yapılmıştır. 1949–1950 öğretim yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi eğitim öğretim faaliyetlerine başlamış, 15 Şubat 1949 tarihinden itibaren ilkokulların 4. ve 5. sınıflarına din dersleri konulmuş, 1949 yılında kuran kursları Diyanet

İşleri Başkanlığının denetimi altında resmen açılmıştır (Meşeci Giorgetti ve Batır, 2008, s. 38).

2.1.2 1939-1950 Arası Tarih Müfredatı

İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanlığı döneminde (1938-1950) bütün ders kitaplarında olduğu gibi tarih ders kitapları da Milli Eğitim Bakanlığı tarafından basılmıştır. Bu ders kitaplarının müfredatları ise Milli Eğitim Bakanlığı tarafından oluşturulmuştur. Mustafa Kemal Atatürk'ün cumhurbaşkanlığı döneminde (1923-1938) oluşturulan 1938 lise tarih programı, üzerinde yapılan birkaç değişikliklerle 1947-1948 eğitim-öğretim yılının başına kadar liselerde kullanılmıştır. İkinci Dünya Savaşı yıllarında uygulanmış olan 1938 lise tarih programında yer alan konuların sınıflara göre dağılımı aşağıdaki gibidir:

I. Sınıf- Tarihten önceki zamanlar ve eski zamanlar,

II. Sınıf –Orta zamanlar,

III. Sınıf-Yeni ve Yakın zamanlar.

İnsanlık tarihine girişle başlayan birinci sınıf ders programında, "Büyük Türk Tarihi ve Medeniyetine Umumi Bakış" başlığı altında eski Türk tarihi ve kültürü yanında, eski Anadolu ve Ön Asya medeniyetlerine; ortaçağ tarihini kapsayan ikinci sınıf ders programında, Türk tarihi ile ilgili konular ve bu konularla bağlantılı olarak Avrupa gelişmelerine; üçüncü sınıfta da, yeni ve yakın zamanlar tarihi çerçevesinde, Osmanlı ve Osmanlı tarihi ile bağlantısı ölçüsünde Avrupa tarihine yer verilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi dersi ise üçüncü sınıf programında yer almıştır. (Boykoy, 2011, s.168).

1947 lise müfredat programı 1947-1948 ve 1948-1949 yıllarında uygulanmıştır. Haftalık toplam ders saati tüm sınıflarda 28'er saat olmuş ve birinci ve ikinci sınıflarda tarih dersi haftalık iki saat olarak verilmiş ve üçüncü sınıfların fen ve edebiyat şubelerinde ise 3 saat olmuştur. 1949 lise müfredat programında toplam ders saati bir ve ikinci sınıflarda 29 saat, üçüncü sınıf fen şubesinde 24, edebiyat şubesinde 34 saat olarak planlanmıştır. Haftalık tarih dersi; bir ve ikinci sınıflarda 2 saat olarak verilmiş, üçüncü sınıf fen ve edebiyat şubelerinde ise 3 saat olmuştur (Kırmıt, 2020, s.69). İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanlığı döneminin ilk yıllarında tarih ders kitaplarının sayfa sayıları değişiklik göstermekle birlikte 150-200 sayfa civarındadır. Dönemin araştırmacıları ve eğitimcileri bu dönemde yazılmış olan ders kitaplarındaki müfredatın fazla olduğunu ve içerisinin gereksiz bilgilerle

doldurulduğundan bahsederek kitaplardaki eksikliklerden bahsetmişlerdir. Örneğin; tarihi hadiselerde kronolojinin iyi bir şekilde kullanılmadığı, maddi kuvvetin yeterli ölçüde öğrencilere aktarılmadığından tarihi seyir içindeki durumunun vurgulanması gerektiği ayrıca çocuklara örnek olacak kahramanların hikayelerine kitaplarda yer verilmesi ve bu söylenenlerin öğrencilerin ruhuna uygun tasarlanması gerektiği Ziya Talat tarafından belirtilmiştir (Şeker, 2006, s. 75).

İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanlığı dönemi Türkiye'deki tarih eğitimi açısından ayrı bir dönemdir. Bu dönemde Mustafa Kemal Atatürk devri tarih eğitim anlayışından kısmen de olsa vazgeçilerek başka bir tarih anlayışına geçilmiştir. Bilindiği üzere Mustafa Kemal Atatürk döneminde tarih eğitimi Türk Tarih Tezi esasına dayalı milli bir tarih anlayışını yansıtmakta idi. Oysa İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanlığı döneminde Türk Tarih Tezi varlığını korumakla beraber milli tarih anlayışı yavaş yavaş terk edilerek yerini hümanist bir tarih anlayışı benimsenmiştir. Hümanistleştirme, Avrupa ülkelerinin "Yunan ve Roma" uygarlıklarının üzerine kurdukları modern uygarlığın bir benzerinin de Türkiye'de kurulmasını amaçlayan dönemdir (Köremez, 2005, s. 41). Hümanist politika, tarih eğitim ve öğretiminde daha açık bir şekilde ağırlığını hissettirecektir. 1947 yılında hazırlanan ve aralıksız 1976 yılına kadar ders kitabı olarak okutulan, 1978'de iki yıllık bir aradan sonra tekrar ders kitabı olarak okutulmasına karar verilen lise I tarih ders kitabı 35 yıl boyunca okullarda okutulmuştur. Tarih ders kitabında yer alan konular hümanist eğitim politikası ile bire bir uymaktadır. Lise tarih I kitabının konulara göre dağılım incelendiğinde, Yunan tarihi %40, Roma tarihi %40, Eski Anadolu tarihi %8, diğer konular %8 olurken, Türk tarihi sadece %4'lerde kalmıştır. Hümanizm görüşü Nihal Atsız, Fuat Köprülü ve Zeki Velidi Togan gibi kişiler tarafından yoğun eleştiriye maruz kalmıştır (Şeker, 2006, s. 85). İsmet İnönü'nün (1938-1950) cumhurbaşkanlığı dönemlerinde tarih öğretiminde en büyük sıkıntı ders araç-gereçlerinin temininde olmuştur. Derslerde öğrencilerin konuyu daha iyi kavramları için kullanılan tarih atlasları bu dönemde okullarda bulunmaması açısından en çok sıkıntı çekilen araç gereçlerin başında gelmiştir. Tarih eğitimindeki ve ders kitaplarındaki eksikliklerin giderilmesi için birçok öğretmen ve idareciden fikir alınmıştır. Gazi Eğitim Enstitüsü öğretmenlerinden Fuat Gündüzalp, bu konuda öğretmenlerden de farklı birçok görüş alarak bir rapor hazırlamış ve raporunu Eğitim Bakanlığına göndermiş, tarih öğretimini ezbercilikten kurtarmak ve öğrenciler için konuları anlaşılır kılmak, umumi tarih yerine şahıs vakalarına odaklanmanın çocuklar için daha uygun olduğunu yazmış olduğu raporunda belirtmiştir (Şeker, 2006, s. 76).

2.2. 1950-1960 Yılları Arası Dönemde Eğitimin Durumu ve Tarih Müfredatı

2.2.1. 1950-1960 Arası Dönemde Eğitimin Durumu

29 Ekim 1923 tarihinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde Mustafa Kemal Atatürk döneminde ilki 1925 Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ikincisi ise 1930'da Serbest Cumhuriyet Fırkası olmak üzere iki kez çok partili hayata geçiş denemeleri yapılmış fakat istenilen sonuç alınamamıştır. Bu girişimlerin ardından 1946 yılına kadar herhangi bir şekilde parti kurma çalışması olmamıştır. İsmet İnönü 10 Kasım 1938 tarihinde Mustafa Kemal Atatürk'ün vefat etmesinin ardından Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci cumhurbaşkanı seçilmiştir. İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanlığı döneminin ilk başlarında 1939-1945 yılları arası dönemde II. Dünya Savaşı meydana gelmiştir. Türkiye bu savaşın etkisiyle maddi ve manevi olarak büyük zararlar görmüştür. Türkiye'de uzun yıllardan beri süre gelen tek parti yönetiminin ve halkın yaşadığı siyasal, sosyal ve II. Dünya Savaşının neden olduğu ekonomik sıkıntıların da etkisiyle CHP'ye karşı bir muhalefetin doğmasına sebep olmuştur (Eroğul, 2003: 18-19). II. Dünya Savaşının ardından tüm dünyada oluşan demokrasi havası Türkiye'de oluşmuştur.

Türk siyasi tarihimizin önemli unsurlarından olan DP 7 Ocak 1946 yılında Celal Bayar'ın liderliğinde Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan tarafından CHP'den ayrılarak tüm dünya da oluşan demokrasi havası içerisinde kurulmuştur. Uzun yıllardır yapılması istenilen ancak başarılamayan çok partili hayata DP'nin kurulması ile geçilmiştir. DP'nin 1946-1950 yılları arasında 4 yıl süren muhalefetinden sonra 1950 yılında seçimlere gidilmiştir. DP, 14 Mayıs 1950 yılında yapılan seçimlerden zaferle çıkarak Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasal tarihinde yeni bir dönemi başlatmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra ilk kez CHP dışında bir parti seçimi kazanarak hükümetin başına geçmiştir (Tangülü, 2012, s. 391).

14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan seçimi kazanarak iktidara gelmesinin ardından 27 Mayıs 1960 askeri ihtilaline kadar süren on yıllık süreçte Adnan Menderes başbakanlığında beş hükümet kurulmuştur. Bu on yıllık süreçte Cumhurbaşkanı Celal Bayar'dır. DP hükümetleri arka arkaya kurularak bir devamlılık arz etmiştir. Bu yüzden hükümet programlarında köklü değişiklik olmamıştır. Kurulan hükümetler parti programlarını temel almışlardır. 1950- 1960 yılları arasında iktidarı elinde bulunduran DP, eğitim politikasını

oluştururken liberalizmle birleşmiş bir muhafazakar ideolojiyi ön planda tutmuştur. DP hükümet programlarında belirtilen milli eğitim ve öğretim politikaları şöyle açıklanmıştır:

> *"1. T.C. 'nin dayandığı esaslara bağlı yurttaş yetiştirmek,*
> *2. Tarihimizin ilham ettiği milli karaktere ve milli geleneğimize uygun bir ahlakı her vasfın üstünde tutmak ve mutluluğu millete hizmette aramak,*
> *3. Ahlak, fikir ve beden eğitiminde Türk gençliğine ahenkli bir gelişme sağlamak, vazife ahlakını tesis etmek,*
> *4. Fikir eğitiminde Türk gençliğine, fikir ve iş eğitimini birbirinden ayırmamak ve topluluğa yarar her türlü işe saygı gösterme fikrini aşılamak,*
> *5. Her eğitim- öğretim kurumunda öğrencilerin şahsi teşebbüs kabiliyetlerini geliştirmek ve onları her güçlüğü yenecek derecede milliyetçi, ülkücü, azimli, işinde hesaplı, maddeci ve faydacı olmaktan uzak, intizamlı ve aile sever vatandaş olarak yetiştirmek, buna ek olarak; Maddi bakımdan ne kadar ilerlemiş olursa olsun milli ahlakı sarsılmaz esaslara dayanmayan, ruhunda manevi kıymetlere yer vermeyen bir cemiyetin bugünkü karışık dünya şartları içinde kötü akıbetlere sürükleneceği tabiidir. Hükümetimiz parti programımızda tespit edilmiş esaslar dairesinde bu büyük milli davayı bir kül halinde ehemmiyetle ele almış bulunuyor. Tamamıyla demokratik bir ruh ile ve ilmin son neticelerine göre tespit edilecek geniş ve teferruatlı bir plan içinde maarifin nimetini memleketin her tarafına müsavi şartlarla yaymayı temin edecek kanun tasarısını biter bitmez yüksek tasvibinize arz edeceğiz"* (Eroğul, 2003, s. 87).

DP hükümetlerinin on yıl boyunca uygulayacağı eğitim politikaları bu hükümet programında detaylı olarak açıklanmış ve daha sonra kurulacak olan DP hükümetleri bu programı temel alarak üzerinde çok fazla olmasa da birkaç değişiklik yaparak eğitim politikalarını oluşturmuşlardır. DP'nin iktidar olduğu on yıllık dönem boyunca Adnan Menderes tarafından kurulan beş hükümet döneminde yedi farklı isim on defa Milli Eğitim bakanlığı görevinde bulunmuştur.

Milli Eğitim Bakanları'nın göreve geliş, görevden ayrılış tarihleri ile görevde kalma süreleri aşağıdaki tablodaki gibidir:

Tablo 2

1950-1960 Yılları Arası Milli Eğitim Bakanları

Bakanın İsmi	Başlama Tarihi	Ayrılma Tarihi	Görev Süresi
Avni Başman	22 Mayıs 1950	2 Ağustos 1950	2 ay, 10 gün
Nuri Özhan (Vekil)	3 Ağustos 1950	10 Ağustos 1950	8 gün
Tevfik İleri	11 Ağustos 1950	5 Nisan 1953	2 yıl, 7 ay, 27 gün
R. Salim Burçak	9 Nisan 1953	17 Mayıs 1954	1 yıl, 1 ay, 8 gün
Celal Yardımcı	17 Mayıs 1954	9 Aralık 1955	1 yıl, 6 ay, 9 gün
Ahmet Özel	9 Aralık 1955	13 Nisan 1957	1 yıl, 4 ay, 4 gün
Tevfik İleri (2. Kez)	13 Nisan 1957	25 Kasım 1957	7 ay, 12 gün
Celal Yardımcı (2.Kez)	26 Kasım 1957	22 Mayıs 1959	1 yıl, 5 ay, 27 gün
Tevfik İleri (Vekil)	23 Mayıs 1959	8 Aralık 1959	6 ay, 17 gün
Atıf Benderlioğlu	9 Aralık 1959	27 Mayıs 1960	5 ay, 20 gün

Kaynak: Tekeli, İ. (1983). "*Osmanlı İmparatorluğu'ndan Günümüze Eğitim Kurumlarının Gelişimi*", İstanbul: Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi.

DP'nin iktidar olduğu 1950-1960 yılları arası on yıllık dönem boyunca Adnan Menderes başbakanlığında beş hükümet kurulmuştur. Birinci Adnan Menderes Hükümeti 22 Mayıs 1950 tarihinde kurulmuş ve 8 Mart 1951 tarihine kadar devam etmiştir. Kurulan bu hükümet döneminde Türkiye ilk kez CHP dışında bir partinin iktidara geçmesine şahit olmuştur. Bu dönem içerisinde ikisi asıl birisi vekil olmak üzere toplam üç Milli Eğitim Bakanı değişikliği yapılmıştır. Bunlar Avni Başman, onun istifasının ardından aynı kabinede Gümrük ve Tekel Bakanlığı görevini yürüten Nuri Özsan'ın bir haftalık vekaleti ve Tevfik İleri'nin bakanlık devreleridir (Köremez, 2005, s.46). DP on yıllık iktidarının eğitim-kültür konularındaki hazırlık ve altyapı çalışmaları bu hükümet döneminde yapılmıştır. Bakanlık teşkilatının yeni bir yapıya kavuşturulması çalışmaları bu dönemde başlatılmıştır. Bu dönemde okul açmaktan ziyade, mevcut okulların bakım ve onarımı ile ilgilenilmiştir. Okul açmada uzun vadeli planlamalar yapılmıştır (Köremez, 2005, s.46). Dönemin eğitim sisteminde farklılıklar göze çarpmaktadır. Örneğin; CHP döneminde isteğe bağlı olarak verilmeye başlanan din eğitimi artık program dahilinde yer alan bir ders olarak okutulmaya başlanmıştır. Öncelikle din dersleri 21 Ekim 1950 tarihinde alınan bir kararla, ilkokulların 4. ve 5. sınıflarında zorunlu olarak okutulmaya başlanmıştır (Taşdöven, 2013, s.39).

İkinci Adnan Menderes Hükümeti 9 Mart 1951 tarihinde kurulmuştur. 14 Mayıs 1954 tarihine kadar devam eden İkinci Adnan Menderes Hükümeti'nde toplam iki Milli Eğitim Bakanı görev almıştır. Bunlardan biri yeni kabinede de eski görevini koruyan Tevfik İleri ile onun istifası üzerine göreve gelen Rıfkı Salim Burçak'tır. Bu hükümet, Adnan Menderes hükümetleri içerisinde eğitime en fazla önem veren hükümet olarak değerlendirilebilir. Eğitimde izlenilecek yol ise hükümet programında şöyle açıklanmıştır: "Gençliğini milli karakterine ve ananelerine göre manevi ve insani kıymetlere teçhiz edemeyen bir memlekette ilmin ve teknik bilginin yayılmış olması, hür ve müstakil bir millet olarak yaşamanın teminatı sayılamaz. Gençliğimizin "vatan" ideali etrafında toplanmasını hareket noktası olarak alıyoruz" (Taşdöven, 2013, s.41). diyerek özellikle milli değerlere önem verileceği buradan anlaşılmaktadır. Üç yıl süren İkinci Adnan Menderes hükümeti döneminde eğitim alanında atılan adımlar artmıştır. Bu dönemde köylüden okul yapma zorunluluğu kaldırılmış, imam hatip okulları açılmıştır. Eğitimde rehberlik çalışmaları başlamış, sanayi kuruluşlarının ihtiyacını karşılayacak teknik eleman yetiştirecek yeni okullar açılmıştır. Eğitim enstitüleri ve yüksek öğretmen okulları tekrar

açılmış, halk eğitimi üzerinde durularak, Gazi Eğitim Enstitüsünde "Özel Eğitim" bölümü kurulmuştur (Yüce, 2008. s.44).

Beşinci Milli Eğitim Şurası, 5 Şubat 1953-14 Şubat 1953 tarihinde Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri'nin başkanlığında toplanmıştır. Şuranın gündemini, okul öncesi eğitim ve öğretim, ilkokullarda sağlık konusunda gereken önlemlerin alınmasına yönelik yapılacaklar oluşturmuştur. Aynı zamanda özel eğitime muhtaç çocukların eğitimi, ilköğretim ve eğitim yasası tasarısı, ilköğretimin planlanması, ilkokul programı ve ilkokula öğretmen yetiştirme Beşinci Milli Eğitim Şura'nın konularını teşkil etmiştir. Beşinci Milli Eğitim Şurası kararlarına bağlı olarak 1953-1954 yıllarında Bolu'da ve İstanbul'da deneme ilkokulları açılmıştır. Ovide Decroly, Fanny Dann ve Effie Bathurst'in etkilerini yansıtan, dönüşümlü köy okulu programının hazırlanması ve uygulanması Bolu'da gerçekleştirilmiştir (Sakaoğlu, 2003, s.263). Beşinci Milli Eğitim Şurası genel olarak ilköğretim konusunun her yönüyle müzakere edildiği bir toplantı olmuştur. Şurada ilköğretimin bu denli kapsamlı incelenmesi, DP iktidarının ilköğretime ne kadar çok önem verdiğinin göstergesidir. Şurada; ilkokul programının amaç ve ilkeleriyle içeriği arasında ahenk sağlanması, toplu öğretim anlayışının ikinci devrede de hakim olması, aylık ve yıllık saatlerin kullanılmasında esneklik sağlanması, programlar yaygınlaştırılmadan önce denenerek geliştirilmesi gibi kararlar alınmıştır (Milli Eğitim Basımevi, 2006, s. 32).

Üçüncü Adnan Menderes Hükümeti, DP döneminin ikinci genel seçimleri sonucunda 15 Mayıs 1954 tarihinde kurulmuştur. Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı olmuş, 30 Kasım 1955 tarihine kadar devam eden bu hükümette görevini korumuştur. Hükümetin parti programında eğitim konusuna şu şekilde yer verilmiştir:

''…Hür ve müstakil bir millet olarak yaşamanın teminatı yalnız memleketin maddi kudret ve takatinde değil, aynı zamanda halkın ve gençliğin manevi teçhizinde bulan iktidarımızın maarif sahasına hayati bir ehemmiyet atfetmesi elbette tabii idi" (Ekinci, 1999, s.12).

Üçüncü Adnan Menderes Hükümeti döneminde Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı ile devam eden eğitim-kültür konularında diğer hükümet dönemlerine nazaran bir politika değişikliğine gidilmemiştir. Programda da belirtildiği gibi, yarım kalan işleri devam ettirmek ve geliştirmek için hummalı bir çalışma yapılmıştır. İlk ele alınan konular arasında Doğu Üniversitesi'nin kuruluş çalışmalarına hız verilmesi, ilköğretim kanunu, öğretmenlerin disiplin işlerinin düzenlenmesi, okullarda sağlık işleri gibi konular yer almıştır. Bu dönemde, okulların sayıları artırılmaya devam edildi. En önemli hususlardan

birisi yabancı dille eğitim veren kolejler açılmaya başlamıştır. İmam-Hatip okullarının lise kısımları da bu dönemde açılmıştır. Teknik ve yükseköğrenime daha da fazla önem verilerek, yeni okullar açma projeleri geliştirilmiştir. Doğu Üniversitesi'nin kuruluş çalışmaları devam ettirilirken, bu dönemde Ege ve ODTÜ'nün hazırlık çalışmaları başlatılmıştır (Köremez, 2005, s.52).

Dördüncü Adnan Menderes hükümeti 9 Aralık 1955 tarihinde kurulmuş, Ahmet Özel, Milli Eğitim Bakanlığı görevini üstlenmiştir. İlerleyen günlerde Ahmet Özel'in yerine Tevfik İleri bakanlık görevine getirilmiştir. Adnan Menderes, DP hükümetlerinin birbirini tamamlayan bir bütün olduğunu hükümet programında belirterek, eğitim ile ilgili başlatılan çalışmaların devam ettirileceğini söylemiştir. Bu dönemde daha önceki hükümetler döneminde başlatılmış olan politikanın devamlılığının sürdürülmesi ilkesinden vazgeçilmemiştir. Bu dönemde din dersleri ortaöğretime de konulmuştur. Bu programda da önceki hükümet programda olduğu gibi eğitim konularına yer verilmemiştir. Bir önceki hükümet programında olduğu gibi başlanan çalışmalara devam edileceği bildirilmiştir. Bu dönemde ilk hükümet döneminde yer alan Doğu Üniversitesi, Erzurum'da Atatürk Üniversitesi adıyla açılmış ve öğrenime başlamıştır. Ankara'da Yüksek Öğretmen Okulu, İstanbul'da Yüksek İslam Enstitüsü, İzmir'de Buca Eğitim Enstitüsü faaliyete geçmiştir (Yüce, 2008, 45).

18 Mart 1957-23 Mart 1957 tarihleri arasında toplanan Altıncı Milli Eğitim Şurası Milli Eğitim Bakanı Ahmet Özel'in başkanlığında toplanmıştır. Altıncı Milli Eğitim Şurasında mesleki ve teknik eğitim bütün yönleriyle ele alınmış ve dört ayrı komisyon oluşturulmuş, belirlenen konular irdelenerek kararlar alınmıştır. Şurada, endüstrileşen dünyaya uyum sağlamak ve yetişmiş nitelikli eleman ihtiyacını karşılamak, ara insan gücünü yetiştirmek için kız ve erkek teknik öğretimde yeni düzenlemeler yapılmasının gereği ortaya konmuştur. Şurada yapı ve sanat enstitülerinin birinci devrelerinin ilk iki sınıfına atölye çalışmalarının o yaş çocuklarının özellikleri dikkate alınarak azaltılması, enstitü kısımlarının öğrenim sürelerinin üç yıla çıkarılarak sanat lisesi haline getirilmesi, bu okulların programının gözden geçirilerek, yabancı dil, müzik, beden eğitimi derslerine de yer verilmesi, ilkokul mezunları için çıraklık okullarının açılması gibi kararlar alınmıştır. Şura kararları kapsamında 1958–1959 eğitim- öğretim yılında beş yıl süreli Akşam Teknik Okulu açılmıştır. Yapı ve sanat okullarının öğrenim süreleri üç yıla çıkarılmış, daha sonra alınan bir kararla bu okullar sanat okulları haline getirilmiştir (Milli Eğitim Basımevi, 1998, s. 35).

2.2.2. 1950-1960 Arası Tarih Müfredatı

1950-1960 yılları arası dönem boyunca devlet tek bir parti tarafından yönetilmiş ve hiç el değiştirmemiştir. Bu dönemler arası dış siyasete bağlı bir anlayış vardır. Bu anlayış çerçevesinde Batıya yaklaşmak için batının tarihinin iyi öğretilmesi düşüncesi bu dönem ders kitaplarında kendine yer bulmuştur. Ders kitaplarında klasik çağa ayrılan bölümün çoğaldığı hazırlanan tarih ders müfredatlarında da görülmektedir. 11 Ağustos 1952'de yayımlanan Tebliğler Dergisi'nde ders kitaplarının yazımına dair bir şartname hazırlanmıştır. Şartnamenin "tarih ders kitaplarında yer alacak hususi şartlar" bölümünde konuların işlenmesinde önceki programa bağlı kalınarak "aynı devirde muhtelif bölgelerde cereyan eden tarihi olayların insan düşünce ve yaşayışına tesirleri ve daha sonraki insan cemiyetlerinde meydana getirdikleri değişiklikleri" ifade edecek karşılaştırmalı bir tarzda takdimi kabul edilmiştir. Şartnamede dikkat çeken bir diğer nokta ise, siyasi tarih yanında medeniyet tarihinin de öğretilmesi amaçlanmıştır. DP döneminde bütün ders kitaplarında olduğu gibi tarih ders kitapları da Milli Eğitim Bakanlığı tarafından basılmış kitaplar bulunmakla birlikte özel yayınevlerinin de basmış olduğu kitapların bulunduğu görülmektedir. Tarih ders kitaplarının müfredatları ise Milli Eğitim Bakanlığı tarafından oluşturulmuştur. 1950-1960 yılları arasında lise tarih ders müfredat programları incelediğinde 1952 yılı ile başlayan değişimin 1954-56-57 yıllarında küçük farklılaşma ile devam ettiği görülmektedir. 1952 yılından itibaren 1949 yılında alınan liselerin 4 yıla çıkarılması kararı uygulanmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda lise IV. sınıf edebiyat bölümünde haftada 2 saat olmak üzere Tarih öğretiminde görünürde bir artış olmasına rağmen toplam ders saati içinde tarih derslerinin yüzdesinin düştüğüne şahit olunmuştur. 1949 yılı lise ders programlarına göre tarih derslerinin toplam ders saatine oranı lise I-II. sınıflarda %6,9, III. sınıflarda fen bölümü'nde %12,5, edebiyat bölümünde %8,8 iken, 1952 yılına gelindiğinde liselerin 4 yıla çıkarılmasına rağmen bu oran tüm sınıf ortalamasında %6,2 olarak gerçekleşmiştir. 1950 yılında DP'nin iktidarı ile evrensel kültür anlayışından milli kültür anlayışına bir kayma olduğu gibi tarih müfredatında da özellikle 1952-lise tarih ders programlarında diğer programlara oranla önemli değişimler gerçekleşmiştir (M.E.B., 1972, s. 123).

DP döneminde hazırlanmış olan 1952 yılı lise müfredat programında yer alan dersler, sınıflara göre ayrılarak aşağıda açıklanmıştır:

1952 Lise Müfredat Programı

SINIF: I

(İlk Çağ Tarihi) On beş günde bir saat Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılabı Tarihine ayrılacaktır.

Tarih Öncesi Devirleri, Tarih Devirleri

Türklerin Anayurdu ve Göçler

Ön Asya ve Mısır

Ege Bölgesi

Roma Tarihi

Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılabı Tarihi

SINIF: II

(Orta Çağ Tarihi)

On beş günde bir saat Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılabı Tarihine ayrılacaktır.

Beşinci Yüzyıldan Sekizinci Yüzyıla kadar Avrupa ve Yakın Doğu Tarihine Genel Bir Bakış

Türkler

İslam Tarihi

Büyük Müslüman Türk Devletleri

Sekizinci Yüzyıldan On Üçüncü Yüzyıla Kadar Avrupa

Haçlı Seferleri Sebep ve Neticeleri

Mısır ve Suriye'de kurulan Türk Devletleri

Türk-Moğol ve Timur İmparatorlukları

Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu

On Dördüncü Yüzyılda Avrupa (Siyasal, Sosyal Duruma Genel Bir Bakış)

Türkiye Cumhuriyeti ve Türk İnkılabı Tarihi

SINIF: III

(Yeni ve Yakın Çağlar Tarihi)

On beş günde bir saat Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılabı Tarihine ayrılacaktır.

XV. Yüzyılın ilk yarısında Osmanlı İmparatorluğu

XV. Yüzyılda Avrupa

XVI. Yüzyıl (Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa)

XVII. Yüzyıl (Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa)

XVIII. Yüzyıl (Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa)

SINIF: IV

(Edebiyat Kolu)

Yeni ve yakın çağlar tarihinden seçilmiş sosyal ve siyasal meseleler (M.E.B, 1952, s. 3-8).

1952 lise tarih ders müfredat programı incelendiği zaman tarih konularının Avrupalı usule göre çağ taksimatı esasına dayalı olarak sıralanmış görülmektedir. Lise I. sınıf programı ilkçağ konularını anlatmaktadır. Lise II. sınıf programı orta çağ konularını içine almaktadır. Konuların çoğu Avrupa tarihiyle ilgilidir. Konular kronolojik bir sırayla ele alınmıştır. Diğer programlarda olduğu gibi İnkılap tarihi konuları programın sonuna eklenmiştir. Lise III. sınıf programı ağırlıklı olarak Osmanlı Tarihi ve yeni-yakın çağda Avrupa tarihi konularını içine almaktadır. Programda Avrupa ve Osmanlı Devleti'nin durumundan bahsedilerek karşılıklı ilişkiler üzerinde durulmuştur. Liselerin dört yıla çıkarılma kararının DP döneminde uygulanmaya başlanmasıyla lise IV. sınıf tarih ders programı oluşturulmuştur. IV. sınıf konuları arasında İnkılap Tarihi konuları yoktur.

DP döneminde 1952 lise tarih müfredat programının ardından 1954-56-57 yıllarında yeni programlar çıkartılarak değişiklik yapılmaya çalışılmıştır. Yeni yapılan programlarda 1952 programında yer alan konular genişletilmiş ve bunlara farklı konular eklenmiştir. 1954-1956 ve 1957 programlarında da konular çağ taksimatı esasına göre sıralanmıştır. Lise I. sınıf konuları tarih öncesi devirlerle başlamakta, inkılap tarihi konularından Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışıyla sona ermektedir. Konuların ağırlığını Eski Yunan ve Roma tarihi oluşturmaktadır. Lise II. sınıf programı orta çağ konularını içine almaktadır. Program 5.yy'dan 8.yy'a kadar Avrupa ve Yakındoğu tarihine genel bir bakış konusuyla başlayıp İnkılap Tarihi konularından Lozan Konferansı, Lozan Antlaşması ve antlaşmanın önemi konusuyla sona ermektedir. Programlarda en çok artışın olduğu konu inkılap tarihi konuları

olmuştur. Lise III tarih programı yeni ve yakın çağlar tarihi konularını içine almaktadır. Program 15.yy'ın son yarısında Osmanlı İmparatorluğu konusuyla başlayıp DP'nin iktidara gelmesi ve Celal Bayar'ın reisicumhur seçilmesi konusuyla sona ermektedir. Daha önceki programlarda olduğu gibi programın sonunda Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılap Tarihi konuları yer almaktadır. Konular Lozan Antlaşması'ndan başlayarak siyasi, hukuki, eğitim, kültür ve toplumsal alanda inkılaplarla devam edip DP dönemiyle sona ermektedir. DP iktidarı dönemindeki diğer programlarda görüldüğü gibi bu programda da Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi konuları son derece geniş bir şekilde yer almaktadır. 1954 yılında liselerin tekrar üç yıla indirilmesiyle birlikte lise IV tarih programı uygulamadan kalkmıştır (Köremez, 2005, s. 85-86).

DP döneminde ders kitapları ve ders müfredatı politikalarında yapılan en önemli değişiklik, 1950 yılından itibaren tarih ders kitaplarının özel yayın evleri tarafından basılmaya başlanması ve cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren uygulanan tek tip ders kitabı politikasından tamamen vazgeçilmesi olmuştur. Ders kitaplarının basımında özel yayınevlerine de izin verilmesiyle ders kitaplarının sayısında ciddi artışların oluşması sağlanmıştır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın modeline, evren ve örnekleme, veri toplama araçlarına, verilerin çözümlenmesi ve yorumlanmasına ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Deseni

"1939-1960 Arası Lise Tarih Ders Kitaplarında İnkılaplar Konusunun Ele Alınışı" adlı bu çalışmada nitel araştırma yönteminin kullanılması uygun görülmüştür. Çünkü nitel araştırmalar, geleneksel araştırma yöntemleriyle ifade edilmesi zor olan sorulara cevap bulmak amacıyla kullanılmaktadır. Nitel araştırmalarda, genellikle araştırmacı gözlemcidir. Araştırmacılar bilgiyi doğrudan kaynaktan almak isterler. Bu araştırmalarda tümevarımcı bir yol izlenir ve araştırmacıların bakış açısı araştırmaya büyük bir etki bırakmaktadır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2018, s. 252-254).

Tablo 3

Nitel Araştırmanın Özellikleri Tablosu

Özellikler	Açıklamalar
Doğal Ortam	Olguların, olayların ya da davranışların gerçekleştiği doğal ortamda çalışılır.
Doğrudan Veri Toplama	Araştırmacı verilere doğrudan kaynağından ulaşır.
Zengin Betimlemelerin Yapılması	Bağlam ve olguların derinlemesine anlaşılmasını sağlayacak detaylı betimlemeler yapılır.
Sürece Yönelik	Olgu ve davranışların nasıl ve neden gerçekleştiğine odaklanır.
Tümevarımcı Veri Analizi	Sentezlenerek elde edilen bilgilerden yola çıkarak ikna edici genellemeler yapılır.
Katılımcının Bakış Açısı	Katılımcının anlamasına ve anlamlandırılmasına odaklanır.
Araştırma Desenlerinde Esneklik	Araştırma deseni, çalışmanın gerçekleştiği duruma göre gelişir ve değişir.

Kaynak: Büyüköztürk, vd., (2018). Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri (25 b.). Ankara: Pegem Akademi. s. 253.

Nitel araştırmacılar, anlamlar ve bağlantılar ararken yaşamlarının araştırma tarafından tüketildiğini fark ederler. Bireysel bağlılık, güven ve zaman zengin veri ve işe yarar yorumlar için vazgeçilmez bir anahtardır (Glesne, 2015, s. 362).

3.2. Evren ve Örneklem

"1939-1960 Arası Dönemde Lise Tarih Ders Kitaplarında İnkılaplar Konusunun Ele Alınışı" adlı bu araştırmada 1939 yılından başlayarak 1960 yılı arası geçen sürede Türkiye'de liselerde okutulan tarih ders kitapları dikkatle ele alınmıştır. 1939-1960 yılları arasında okutulan, yedi farklı lise tarih ders kitabı örneklem olarak ele alınmıştır. 1939-1950 yılları arasındaki ders kitapları "1939-1950 Yılları Arası Dönemde Lise Tarih Ders Kitapları", 1950-1960 yılları arasındaki ders kitapları ise "1950-1960 Yılları Arası Dönemde Lise Tarih Ders Kitapları" çerçevesinde ele alınmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada nitel araştırmanın veri toplama tekniklerinden biri olan "Doküman Analizi" tekniği kullanılmıştır. Doküman analizi araştırmanın hedeflerine yönelik verilere ulaşmada dokümanların incelenmesi ile gerçekleşir (Aydoğdu, Karamustafaoğlu ve Bülbül, 2017, s. 558).

Bu araştırmada Türkiye Cumhuriyeti'nin İsmet İnönü ve Celal Bayar'ın cumhurbaşkanlıkları döneminde (1938-1960) kullanılan ders kitaplarındaki inkılap konularının ders kitaplarına nasıl yansıdığının ortaya çıkartılması amacıyla;

- 1939-1950 Yılları Arası Lise Tarih Ders Kitapları,
- 1950-1960 Yılları Arası Lise Tarih Ders Kitapları, başlıkları altında inceleme yapılacaktır.

3.4. Verilerin Çözümlenmesi ve Yorumlanması

Bu kısımda inkılapların Türkiye Cumhuriyeti'nin 1939-1960 yılları arasında okutulan lise tarih ders kitaplarına olan etkisinin nasıl tespit edildiğine değinilmekte ve elde edilen bulguların ne gibi ölçütlere göre yorumlandığı gibi konular anlatılmaktadır. Bu durum aşağıda iki başlık altında verilmiştir:

- 1939-1950 Yılları Arası Lise Tarih Ders Kitapları
- 1950-1960 Yılları Arası Lise Tarih Ders Kitapları

3.4.1. Verilerin Çözümlenmesi

Bu araştırmada nitel araştırmanın veri toplama tekniklerinden biri olan "içerik analizi" tekniği kullanılmıştır. Sosyal bilimler alanında kullanılan en önemli tekniklerden birisi olan içerik analizi, insan davranışlarını ve doğasını belirleme üzerinde doğrudan olmayan yıllarla çalışmaya imkan tanıyan bir tekniktir. Araştırmacılar bu kelime ve kavramların varlığını, anlamlarını ve ilişkilerin belirleyerek metinlerdeki mesaja ilişkin çıkarımlarda bulunur (Büyüköztürk vd., 2018, s. 259).

3.4.2. Verilerin Yorumlanması

Bu çerçevede 1939-1960 yılları arasında okutulan lise tarih ders kitaplarındaki, inkılaplar konusunun tarafsız bir şekilde ele alınıp alınmadığı, siyasi ideolojilerden etkilenip etkilenmediği gibi konular "1939-1950 Yılları Arası Tarih Ders Kitapları" ve "1950-1960 Yılları Arası Tarih Ders Kitapları" başlığı altında değerlendirilecektir.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın alt problemlerine yönelik elde edilen sonuçlar ve yorumlarına yer verilmiştir.

Birinci Alt Probleme Ait Bulgular

1939-1950 arası dönemde lise tarih ders kitaplarında yer alan inkılap konuları nasıl aktarılmıştır? Bu alt problem cümlesi kapsamında aşağıdaki soruların yanıtları aranmıştır:

Bu dönemde liselerde okutulan tarih ders kitapları nelerdir? Bu dönemin genel siyasi ortamı ders kitaplarını ne derecede etkilemiştir? Bu dönemde liselerde okutulan tarih ders kitaplarında inkılap konularına ne kadar yer verilmiştir? Bu dönem lise tarih ders kitaplarında inkılaplar konusunun işlenişinde öğrenci gelişimine olan katkısı bakımından; görsel, harita, hazırlık soruları değerlendirme soruları kullanılmış mıdır?

4.1. 1939-1950 Yılları Arası Dönem

1939-1950 yılları arası dönemde Mustafa Kemal Atatürk'ün vefat etmesinin ardından cumhurbaşkanlığı görevini 11 Kasım 1938 tarihinde İsmet İnönü devralmıştır. İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanlığı görevini almasının ardından 1939–1945 yılları arasında II. Dünya Savaşı yaşanmıştır. Türkiye, savaşa girmemiş ancak, savaşın etkilerini sosyal hayatın her alanında hissetmiştir. Bu etkilerin izlerini, dönemin tarih eğitim-öğretimi alanında da her boyutuyla görmek mümkün olmuştur. II. Dünya Savaşı sürecinde hümanist kültür anlayışı, bütün dünyanın savaş içerisinde kaynadığı böyle bir dönemde Türkiye'de eğitim politikalarında belirleyici olmaya başlamıştır (Boykoy, 2011, s.179-180).

Cumhuriyetin ilk yıllarından 1945 yılına kadar, okul müfredat programlarına bağlı olarak tarih kitaplarında da değişime gidilmiş; ancak bu değişim, daha çok ayrıntıyla sınırlı kalmış; meselelere yaklaşım biçimi esas itibariyle korunmuştur. Dönemin tarih ders kitapları, Mustafa Kemal Atatürk'ün cumhurbaşkanlığı döneminde uygulamaya konulan Türk Tarih Tezi anlayışının bu dönemde de sürdürüldüğünü, tarih öğretiminde, yeni rejimin dayandığı ilke ve prensipleri yeni nesillere yerleştirme çabasının ve ulusçu anlayışın egemen olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, bu dönemde, tarih öğretim programları ve ders kitapları ile ilgili çeşitli yönlerden tartışmaların ve eleştirilerin de yapıldığı görülmektedir.

Türkiye'de, İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanlığı dönemini kapsayan 1938 yılından 1945 yılına kadar tek kitap politikası uygulanmış; ders kitapları devlet tarafından bastırılmıştır. Bu sisteme göre, okul kitapları için her yıl bir yarışma düzenlenmiş; en iyi kitap devlet tarafından satın alınarak basılmış; basılan kitap, okullarda ders kitabı olarak okutulmuştur. Bu uygulama, serbest kitap uygulamasının yol açtığı birçok sakıncaları giderirken; Bakanlık yönetmeliğine göre üç yılda bir yenilenmesi gereken basılı devlet kitaplarının uzun süre değiştirilmeden kullanılması, yeni düşünce ve gelişmelerin öğrencilere aktarılmasını güçleştiren bir faktör olmuştur (Başgöz, 1995, s.112-113).

1939-1950 yılları arasında liselerde tarih ders kitabı olarak okutulan ders kitaplarından inceleyeceğimiz kitapları şu şekilde sıralayabiliriz:

Tablo 4

1939-1950 Yılları Arası İncelenen Tarih Ders Kitapları

Kitap Adı	Yazar Adı	Basım Yılı	Yayınevi	Yayın Yeri	Sayfa Sayısı
Tarih IV	İnan vd.	1931	Milli Eğitim Basımevi	İstanbul	556
Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1944	Enver Ziya Karal	1945	Milli Eğitim Basımevi	İstanbul	193
Osmanlı-İnkılap ve Avrupa Tarihi Özü	Enver Behnan Şapolyo	1946	Berkalp Kitapevi	Ankara	176

4.1.1. Siyasi Alanda Yapılan İnkılaplar

4.1.1.1. Saltanatın Kaldırılması

Mustafa Kemal Atatürk döneminde 1931 yılında basılıp 1942 yılına kadar okullarda okutulan "*Tarih IV"* isimli eserde saltanatın kaldırılması konusu iki sayfa anlatılmıştır.

Eserde ilk olarak savaş konuları bitip inkılap konuları kısmına geçildiği yazılmıştır. Ardından eserde birkaç senenin durumu özetlenip yeni sistemin yorumu yapılarak saltanatın kaldırılması sürecine ilişkin aşağıda yer alan bilgilere yer verilmiştir:

> *"Türk Milleti, iki buçuk seneden fazla bir zamandan beri, hakimiyetini istirdat etmiş, devlet işlerinde irade ve saltanatını bizzat kullanmakta idi. Milli Hükumetin ve milli hakimiyet ve saltanat usulünün, Milli Reis Büyük Gazinin idaresinde, milliyet idealini tahakkuk ettirdikten sora, milli inkılap ve ihtilal sahasında Milletin en kıymetli evlatlarının kanı bahasına kazanılan esasları terk edip geriye dönmesi ve milleti tekrar Osmanlı saltanatının pençelerine teslim etmesi tasavvur olunabilir mi idi?*
> *Bunu, ancak Sultan Vahdeddin ve hükumeti düşünebilirdi. Böyle bir zanna ancak, Türk milli hareketinin vüsat ve mahiyetini ve Büyük Reis Mustafa Kemalin azim ve iradesini ve yüksek mefkûresini bilmeyenler düşebilirlerdi. Milli istiklal harbinin bunca fili zaferlerine rağmen, Padişah Hükumeti, Mudanya Konferansından sora Gazi Hazretlerine yaptığı müracaatlarla sulh konferansına Milli Hükumetle birlikte iştiraki istemek cüretinde bulundu. Padişah ve Hükumeti bu suretle, tekrar millete musallat olmak ve istiklal sahasında katedilen mesafeyi hiçe indirmek istiyordu" (İnan vd.,1931, s.123).*

Daha sonra İtilaf Devletleri'nin yapılacak olan barış konferansına Osmanlı Devleti ile birlikte yeni Büyük Millet Meclisi hükümetini aynı anda davet etmelerinin saltanatın kaldırılmasını zorunlu hale getirmiş olduğu yazılmıştır. Konunun devamında 1 Kasım 1922 tarihinde Büyük Millet Meclisinde Mustafa Kemal'in ortaya çıkan durumlar üzerine çalışmalara başladığı anlatıldıktan sonra saltanatının kaldırılması için Mecliste yapılan teklif üzerine saltanatın resmen kaldırıldığı yazılmıştır.

Enver Ziya Karal'ın "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1944"* adlı eserinde konu üç sayfa anlatılmıştır.

Eserde konunun girişinde Mudanya Mütarekesinin sonuçlarından olan Trakya'nın ve İstanbul'un Türk idaresine geçmesinin Sultan Vahdeddin'in durumunu güçleştirdiğinden bahsedilmektedir. Ayrıca eserde Mudanya Mütarekesinin ardından sulh konferansı için hazırlıklar başlayınca Osmanlı Devleti'nin konferansa iştirak etme arzusunda olduğunu Büyük Millet Meclisine ilettiği anlatılmıştır. Böyle bir durumun ortaya çıkmasının ardından Mecliste ateşli söylevlerde bulunulduğundan bahsedilerek Mecliste bulunan karma encümende yer alan hocalar saltanatın hilafetten ayrılamayacağını yolunda görüşler sürmüşlerdir. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa saltanatın kaldırılması ile alakalı tarihe geçecek olan şu sözlerine kitapta yer verilmiştir:

> *"Türk milletti hakimiyeti ve saltanatı eline almış bulunuyor. Bu olmuş, bitmiş bir iştir. Burada toplananlar, meclis ve herkes meseleyi tabii görürse fikrimce uygun olur. Aksi takdirde yine hakikat usulü dairesinde ifade olunacaktır. Fakat ihtimal bazı kafalar kesilecektir" (Karal,1945, s.89).*

Mustafa Kemal Paşa'nın sözlerindeki ihtilalci manayı anlayan hocalar ve encümen heyeti kararını hızlıca vermiştir. Bunun ardından Büyük Millet Meclisi 1 Kasım 1922 tarihinde hilafetin saltanattan ayrılması hususundaki kanunu çıkarmıştır. Bu suretle Sultan Vahdeddin'in padişahlık hakkını kaybettiği ve saltanatın da resmen tarihe karışmış olduğu yazılarak konu tamamlanmıştır.

Enver Behnan Şapolyo'nun "*Osmanlı-İnkılap ve Avrupa Tarihi Özü*" adlı eserinde konu iki sayfa anlatılmıştır.

Saltanatın kaldırılması konusu bu dönemdeki diğer ders kitaplarına göre bu eserde detaylara girilmeden daha az sayfa ile öğrencilere anlatılmıştır. Eserde İtilaf Devletleri ile yapılacak olan konferansa Büyük Millet Meclisi hükümeti ile Osmanlı Devleti'nin aynı anda davet edildiği, bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa'nın teklifi ile Osmanlı saltanatının kaldırıldığı yazılarak konu tamamlanmıştır. Yazar konuyu kısa ve sade bir anlatım tarzı ile ele almayı tercih etmiştir.

4.1.1.2. Cumhuriyetin İlanı

Mustafa Kemal Atatürk döneminde 1931 yılında basılıp 1942 yılına kadar okutulan "*Tarih IV"* isimli eserde konu on bir sayfa anlatılmıştır.

Eserde konu "*Cumhuriyetin İlanı"* ana başlığı altında *'Türk inkılap ve ıslahat hareketlerinin tatbikinde güdülen usül', 'İkinci büyük millet meclisinde ilk muhalefet kaynaşmaları: Hükümetin istifası', 'Teşkilatı Esasiye Kanunda tadiller; Hükümet teşkilinde kabine usulü', 'Cumhuriyet yeni Türk devletinin asıl ismini alması', 'Gazi Mustafa Kemal Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk reisi', 'Cumhuriyetin ilanından sonraki günlerde'* alt başlıklarında geniş bir anlatımla incelenmiştir.

Eserde konuya giriş, cumhuriyetin ilanı dahil sonrasında yapılan inkılapların her birinin belirli safhalara gelene kadar uygun zamanın ve sıranın beklenildiği buna göre hareket edildiği vurgulanarak yapılmıştır. Cumhuriyet ilanı süreci ile alakalı olarak Gazi Mustafa Kemal'in birden fazla sözüne yer vererek konular detaylandırılmıştır. Ders kitabında Mustafa Kemal'in konuşmaları aktarılırken daima Gazi unvanı kullanılmıştır.

> *"...Anladım ki, Fırka Heyeti dahi kat'i bir namzet listesi tertip edememektedir. Fırka İdare Heyeti azasından icap edenlerle görüşmekte devam ederek kat'i bir liste tespit etmelerini tavsiye ettikten sora, yanlarından ayrıldım. Gece olmuştu. ·yemek esnasında: "Yarın cumhuriyet ilan edeceğiz!" dedim. Hazır bulunan arkadaşlar derhal fikrime iştirak ettiler.*

Yemeği terk ettik! O dakikadan itibaren, hareket tarzı hakkında kısa bir program tespit ve arkadaşları tavzif ettim" (İnan vd., 1931, s.149).
"0 gece birlikte bulunduğumuz arkadaşlar, erkenden gittiler. Yalnız İsmet Paşa Çankaya'da misafir idi. Onunla yalnız kaldıktan sora bir kanun layihası müsveddesi hazırladık. Bu müsveddede 20 Kanunusani 1337 /1921 tarihli "Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun devlet şeklini tespit eden maddelerini şöyle tadil etmiştim. Birinci maddenin nihayetine: "Türkiye Devletinin hükumet şekli cumhuriyettir" cümlesini ilave ettim. Üçüncü maddeyi şu yolda tadil ettim: "Türkiye Devleti, Büyük Millet Meclisi tarafından idare olunur. Hükümetin inkısam ettiği idare şubelerini, İcra Vekilleri vasıtası ile idare eder"(İnan vd.,1931, s.150).

Gazi Mustafa Kemal, yukarıda yer alan sözlerinden de anlaşılacağı üzere cumhuriyetin ilanı sürecinde her zaman etkin olmuş, adım adım olayları kendisi takip edip yöneterek hiçbir aksaklığa mahal vermeden amacını gerçekleştirerek Türkiye'nin cumhuriyet rejimi ile yönetilmesini sağlamıştır.

Enver Ziya Karal'ın "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1944*" adlı eserinde konu yedi sayfada anlatılmıştır.

Eserde konu "*Cumhuriyetin İlanı"* ana başlığı altında '*Büyük Millet Meclisi'nin Lozan Görüşmeleri sırasında durumu', 'Mustafa Kemal'i mebusluk hakkından mahrum etmek için çalışmaları', 'Mustafa Kemal'in müdafaası', 'Birinci Büyük Millet Meclisinin dağılması', 'Mustafa Kemal Halk Partisini kuruyor', 'Yeni seçim ve ikinci Büyük Millet Meclisinin kuruluşu', 'Dokuz Umde', 'Lozan muadesinin tasdiki', 'İstanbul'un itilaf kuvvetleri tarafından boşaltılması, 'Ankara'nın hükümet merkezi oluşu', 'İkinci Büyük Millet Meclisinde muhalifler beliriyor', 'Mustafa Kemal'in muhalefete karşı koyması', 'Hükümet buhranı', 'Cumhuriyet ilanına doğru', 'Cumhuriyetin ilanı'* alt başlıkların da cumhuriyetin ilanına giden süreç detaylarıyla anlatılmıştır.

Eserde konuya giriş, hükümetin istifa ettiği bunun üzerine hükümet bunalımının ortaya çıktığı yazılarak başlanmıştır. Bu tarz bir durumun ortaya çıkması üzerine Mustafa Kemal Paşa olaya el koymuştur. Mustafa Kemal Paşa daha sonra arkadaşlarını Çankaya'da yemeğe davet edip yemek esnasında: "Yarın cumhuriyet ilan edeceğiz!.." demiştir. 29 Ekim 1923 günü parti grup toplantısında konu ile ilgili düşünceleri sorulunca Mustafa Kemal Paşa şu sözleri söylemiştir:

"Hallinde müşkülata duçar olduğumuz meselenin sebebi ve illeti bütün rüfekaca taayyün etmiş olduğu kanaatindeyim. Noksan. Kusur, takip etmekte olduğumuz usul ve şekildedir. Mevcut teşkilatı esasiye kanununa tevfikan bir Vekiller Heyeti kurmak istediğimiz zaman bütün arkadaşların her biri vekiller heyeti İntihabı mecburiyetinde kalıyor" (Karal, 1945, s.101).
"Hepimizin birden Vekiller Heyeti seçimine mecbur olmamızda görülen müşkülatın halli zamanı gelmiştir. "Heyeti celileniz bu müşkülün halline beni mamur kıldınız. Ben de arz ettiğim kanaatten mülhem olarak düşündüğüm şekli tespit ettim. Onu takdim edeceğim. Kabul edilirse kuvvetli ve mütesanit bir hükümet kurulması kabil olacaktır" (Karal, 1945, s.102).

Yukarıdaki açıklamaları yaptıktan sonra Mustafa Kemal Paşa Halk Partisi'ne gerekli talimatları verdiğinden bahsettikten sonra gerekli olan bütün çalışmaların yapılarak 29 Ekim 1923 günü saat 20.30'da cumhuriyetin ilan edilmiş olduğunu anlatarak konuyu tamamlamıştır.

Yazar konunun devamında, cumhuriyetin ilan edilmesiyle yeni bir devletin kurulmadığından sadece devletin yeni adının verilmiş olduğundan 23 Nisan 1920'den Büyük Millet Meclisinin açılmasından beri fiilen var olan devletin hukuk yönünden de tescillendiği yazılmıştır. Yazar dönemin diğer ders kitaplarından farklı olarak açıklayıcı cümleler kullanarak öğrencilerin aklında oluşabilecek olan cumhuriyet ilan edildiğinde yeni devlet mi kuruldu düşüncesini ortadan kaldırmıştır. Ders kitabı bu yönüyle dikkati çekmektedir.

Enver Behnan Şapolyo'nun "*Osmanlı-İnkılap ve Avrupa Tarihi Özü"* adlı eserinde konu üç sayfa anlatılmıştır.

Cumhuriyetin ilanına giden süreçte meydana gelen bir dizi olaylar anlatılarak konuya giriş yapılmıştır. Cumhuriyetin ilanına giden süreçte ortaya çıkmış olan hükümet krizine bu ders kitabında da yer verilmiştir. Hükümet kurulamamasının üzerine konuya müdahil olan Mustafa Kemal Paşa Çankaya'da yemek esnasında arkadaşlarına: "Yarın cumhuriyet ilan edeceğiz!.." diyerek bu doğrultuda Meclise talimat vererek çalışmaları başlatmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda 29 Ekim 1923 günü akşamında cumhuriyet ilan edilmiştir. Bu eserde diğer dönem eserlerinden farklı olarak eserin sonunda; "Gece yarısından sonra her tarafta 101 tane top atıldı. Memleketin her köşesinde gündüz ve gece bayram yapıldı" (Şapolyo, 1946, s.105) sözleri kullanıldıktan sonra konuyu tamamlamıştır.

4.1.1.3. Halifeliğin Kaldırılması

Mustafa Kemal Atatürk döneminde 1931 yılında basılıp 1942 yılına kadar okutulan *"Tarih IV"* isimli eserde konu yedi sayfa anlatılmıştır.

Eserde konu *"Halifeliğin Kaldırılması"* ana başlığı altında *'Halife ve Hilafet kelimelerinin son mana ve delaleti ne idi', 'Halife Abdülmecid Efendi- Halife ve hanedanın çıkarılması',* alt başlıklarında geniş bir anlatımla incelenmiştir.

Eserde halifeliğin Hz. Muhammed'in vefat etmesinden sonra onun yerine baş imamlığa intihap olunanlara halife adının verildiği, halifeliğin sırasıyla Emevîler'e, Abbasilere ve

Osmanlılara geçtiği anlatılmaktadır. Eserde halifeliğin kaldırılma gerekçesi olarak Birinci Dünya Savaşı'nda halife tarafından ilan edilen *Mukaddes Cihat'*a Türklerden başka kimsenin uymaması ve halifeliğin gittiği yolun bir hayal olduğundan ve halife taraftarlarının da ahlak, fazilet ve insanlık gayretinden yoksun oldukları ile vatana ihanet etmeleri verilmiştir:

> *"Nihayet, Umumi Harpte, Halifenin ilan ettiği „Mukaddes Cihat" bu Hilafet müessesinin ne kadar boş ve müflis ve ona istinat eden siyasetlerin ne kadar şaşkın ve hayalperest olduğunu meydana çıkardı. Türk Vatanının her cephesinde ve bilhassa „darülhilafetülaliyye" denilen Hilafet makarrı İstanbul'un kapılarında Türk varlığını yokluk mezarına gömmek için saldıranlar içinde para ile tutulmuş Müslüman alayları görüldü. Bundan daha bir hakikat olarak Peygamber torunu Şerif Hüseyin, düşman altınını İslamlık haysiyetine ve İngiliz himayesinde krallığı Halife idaresinde Şerifliğe değişerek oğulları, torunları ve bütün İslamlığı zulümden, kölelikten kurtarmak ve şereflendirmek için damarlarının temiz kanını asırlarca cömertlikle akıtmış olan Türkü peşine taktığı çöl ve şehir Araplarına öldürtmekte İslam olmayan düşmanlarla yarışa çıktı; halifenin, kaç asırlık kılıfından çıkararak İslam alemine salladığı „Sancağı Şerif" altında Türk askerinden başka kimse görünmedi" (İnan vd., 1931, s.157-158).*

Eserde Sultan Vahdeddin'in ülkeyi terk etmesinin ardından halife ilan edilen Abdülmecid Efendi için hakarete varan ifadeler kullanılmıştır:

> *"Abdülmecid Efendi akılsızlığı ve ahmak hırsı ile tahmin edildiğinden daha az zamanda birbiri ardınca hatalı kararlar verdi. Bu kadar büyük ve ağır hadiselerden sonra milletin kendisine ve makamla iktifa etmeyerek milli hakimiyet aleyhinde entrikaya sapmakla, Abdülmecid Osmanlı sülalesinden Türk Milletine artık hiçbir hayır gelmesi mümkün olamayacağının en son kat'i delilini vermiş oluyordu. Filhakika, bu adamın daha ilk günden tuttuğu yol, ihanette Vahdeddin'den pek de geri kalmayacak bir tıynette olduğunu gösteriyordu" (İnan vd., 1931, s.160).*

Eserde halifeliğin kaldırılmasının Mecliste kabul edilen kanunlarla yapıldığı ve Gazi Mustafa Kemal'e yapılan halifelik teklifine değinilmiştir:

> *"Gerek saltanatın ilgasından sonra gerek Abdülmecid'in ve hanedanının memleketten tardına karar verileceği sıralarda Gaziye Halifelik sıfat ve unvanını kabul etmesi için birçok teklifler yapıldı. Fakat Gazi, umumiyetle İslamlık ve ayrı ayrı İslam milletler için hiçbir ameli ve müspet faydası bulunmadığı halde mutaassıp ve muhafazakar zihniyete mesnet olarak teceddüt ve inkişaf cereyanlarının hızını kesen böyle bir makam ve unvanı muhafaza ve idame doğru olmadığı ve kendisi buna vasıta olamayacağı cevabi ile bu teklif ve müracaatları kat'i surette reddetti" (İnan vd.,1931, s.162).*

Ders kitabında Halife Abdülmecid Efendi için ağır eleştirilerin yapılmış olduğu görülmektedir.

Enver Ziya Karal'ın "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1944*" adlı eserinde konu dört sayfa anlatılmıştır. Ders kitabında konu "*Halifeliğin Kaldırılması*" ana başlığı altında *'Halifeliğin Osmanlılara geçmeden önceki manası', 'Osmanlılarda halifelik', 'İstiklal Savaşı devrinde halifelik', 'Abdülmecid Efendinin halifeliği', 'Halife taraftarlarının gayretleri', 'İnkılapçı zümrenin halife taraftarlarına ihtarı', 'Halifelik kaldırılıyor', 'Halife*

ve hanedan azası Türkiye Cumhuriyeti topraklarından çıkartılıyor' alt başlıklarında geniş bir anlatımla incelenmiştir.

Eserde ilk olarak halife kavramı açıklanmış halifeliğin ne olduğu, kimlerin halife olduğu ve Osmanlı Devleti'ne nasıl geçtiği anlatılmış ve kaldırılma gerekçeleri verilerek konu bütünlüğü sağlanarak anlatılmıştır. Halifelik müessesesinin ilk zamanlarda Osmanlı Devleti'ne hiçbir zararının olmadığı, fakat daha sonraları halifeliğin dayanağı olan ulema sınıfının İslamiyet'i ihtiraslarına alet ettiği vurgulanmıştır. Bu sebepten, gerçek manasını kaybeden halifelik din, devlet için bir gerileme amili oldu denilerek halifeliğin devlete olan zararları anlatılmaktadır. Yine ders kitabında üzerinde durulan bir diğer husus saltanatın kaldırılmasının ardından halifeliğe getirilen Abdülmecid Efendi'nin, yaptıklarıyla halifeliğin kaldırılması yolunda gelişmeleri hızlandırdığı olmuştur:

> *"Mustafa Kemal ve arkadaşları; milliyetçilik temelleri üzerinde yükselecek bir Türkiye'de halifeliği görmek istemiyorlardı çünkü; Türkiye iç işlerine hiçbir devletin karışmasını istemezken, başka devletlerin iç işlerine karışmak için halifelikten istifade etmeği nasıl düşünebilirlerdi; bundan başka halifelik, dine aykırıdır diye yapılması düşünülen ıslahatın önüne de dikilebilirdi. Bu itibarla halifeliğin ilk fırsatta kaldırılması düşünülmekte idi. Abdülmecid beklenen fırsatları, halifeliğini anlayış tarzı, ile yaratmakta gecikmedi. Büyük Millet Meclisi kendisine "Halife Müslimin, tabirinden başka unvan kullanmamasını, hilafete seçilmesinden dolayı memnunluğunu belirtmesini, Vahdeddin'in hareketlerini takbih etmesini, anayasa hükümlerinin Türkiye ve İslam alemi için en uygun idare şeklini tazammun ettiğini ilan etmesini istemişti. O ise bu şartları tanımadığı gibi fırsat düştükçe Osmanlı hanedanından bahsetmekte ve her cuma günü namazını bir başka camide kılarak da kendisi için propaganda yaptırmaktaydı" (Karal, 1945, s.105).*

Eserde daha sonra İsmet İnönü'nün halifelik taraftarlarına yönelik sözlerine yer verilmiştir: "Devlet adamı olarak, hiçbir zaman hatırımızdan çıkaramayız ki, hilafet orduları bu memleketleri baştanbaşa harabeye çevirmişlerdi. Türk milleti en elim ıstıraplarını halife ordusundan çekmiştir. Bir daha çekmeyecektir" (Karal, 1945, s.106).

Halife Abdülmecid'in kendi söylem ve tutumları haricinde, basında yazılanlar ve toplumda söylenenler halifeliğin cumhuriyet ile bir rejimde bağdaşmasına imkan ve ihtimal bırakmıyordu. Bu gibi sebeplerin de etkisiyle İzmir'de harp oyunları sırasında alınan kararlar ile hilafet makamı 4 Mart 1923 tarihinde kaldırılmıştır. İstanbul Valisi'nin 4 Mart 1923 gecesi halifeye durumu bildirmesi ve 5 Mart 1923 sabahı halifenin ülkeden ayrılmasıyla birlikte yeni bir inkılabın ortaya çıktığından bahsedilmiştir (Karal, 1945, s.107).

Kitapta son olarak alınan kararın ardından uygulama safhasına geçiş üzerinde durulmuş ve son halife olan Abdülmecid Efendi'nin ne şekilde yurtdışına çıkartıldığı öğrencilere anlatılmıştır:

> *"İstanbul valisi 4 Mart gecesi Dolmabahçe Sarayına giderek, henüz yatmış bulunan Abdülmecid'i uyandırıyor ve Büyük Millet Meclisinin kararını bildiriyor. Buna göre Abdülmecid 5 Mart sabahı İsviçre istikametinde Türk topraklarını terk etmek zorundadır. ... 5 Mart sabahı 10 otomobil ve kamyon, halife ile beraberindekileri trene bindirmek üzere Çatalca'ya götürüyor. 5 Mart sabahı güneş Türkiye'nin yeni bir inkılabını selamlıyordu" (Karal, 1945, s.107).*

Enver Behnan Şapolyo'nun "*Osmanlı-İnkılap ve Avrupa Tarihi Özü"* adlı eserinde *"halifeliğin kaldırılması"* tek sayfa anlatılmıştır.

Eserde konu son Osmanlı Padişahı olan Sultan Vahdeddin'in ülkeyi terk etmesinin ardından yerine Abdülmecid halife tayin edildi diye yazılarak anlatılmaya başlanmıştır. Daha sonra Halife Abdülmecid'in neden olduğu olaylar gerekçe gösterilerek 3 Mart 1924 tarihinde halifelik kaldırıldı denilerek konu anlatılmıştır. Yazar dönemin diğer eserlerinden farklı olarak konuyu kısa ve yorum yapmadan tek sayfada anlatmıştır.

4.1.2. Hukuk Alanında Yapılan İnkılaplar

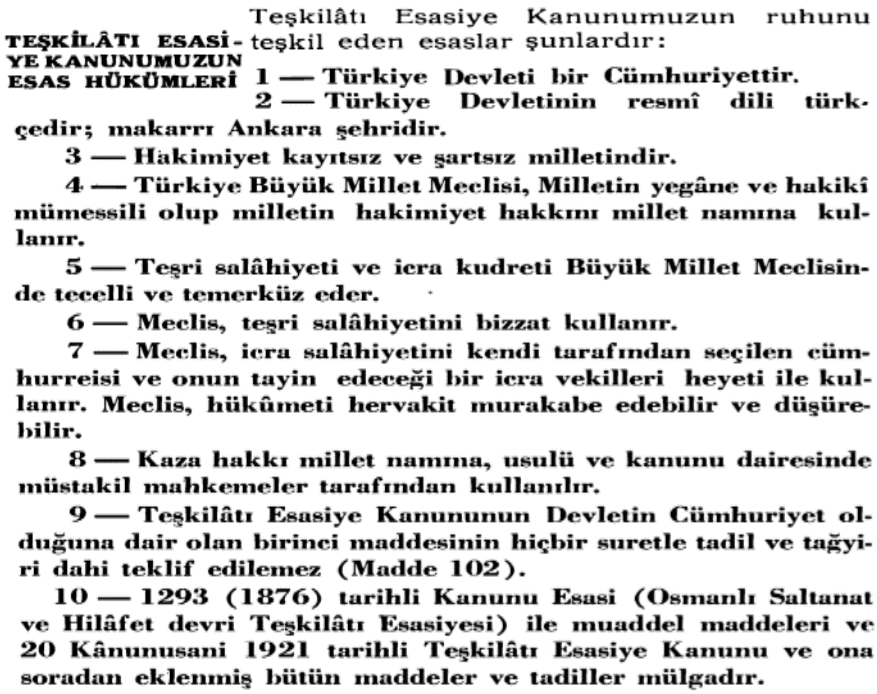
4.1.2.1. Anayasalar

Mustafa Kemal Atatürk döneminde 1931 yılında basılıp 1942 yılına kadar okutulan "*Tarih IV"* adlı eserinde *"anayasalar"* konusu farklı başlıklar altında detaylara yer vererek anlatılmıştır.

Ders kitabında konuya 1920 yılı içerisinde Büyük Millet Meclisinin açılmasından ve bu Meclisin içerisinden icra vekilleri heyeti teşekkül ettirilerek gerekli olan anayasa çalışmaları yapıldığı yazılarak başlanmıştır. Daha sonra anayasa konusunda Mustafa Kemal Paşa'nın detaylı açıklamalarına yer verdikten sonra, Meclisin kısa bir süre içerisinde "Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükumetinin yani yeni Türk Devletinin, Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun esas maddelerini tespit ve kabul etti (20 Kanunusani 1921)" denilmiştir (İnan vd., 1931, s.164).

Diğer konularda olduğu gibi bu konuda da Mustafa Kemal Paşa'nın sözlerine yer vererek konu pekiştirilmek istenmiştir. Ders kitabında daha sonra konu ile ilgili olarak aşağıda yer alan cümleler kullanılmıştır:

"Bugünkü Teşkilatı Esasiye Kanunumuz, bütün dünya teşkilatı esasiye kanunları içinde millet hakimiyetini en eyi, en sağlam ve en mükemmel temin eden kanundur" (İnan vd., 1931, s.164). Bu cümlelerden sonra kanun maddelerinin esas hükümleri aşağıda yer alan görsel de kitapta olduğu gibi açıklanmıştır:

TEŞKİLÂTI ESASİYE KANUNUMUZUN ESAS HÜKÜMLERİ

Teşkilâtı Esasiye Kanunumuzun ruhunu teşkil eden esaslar şunlardır:

1 — Türkiye Devleti bir Cümhuriyettir.

2 — Türkiye Devletinin resmî dili türkçedir; makarrı Ankara şehridir.

3 — Hâkimiyet kayıtsız ve şartsız milletindir.

4 — Türkiye Büyük Millet Meclisi, Milletin yegâne ve hakikî mümessili olup milletin hakimiyet hakkını millet namına kullanır.

5 — Teşri salâhiyeti ve icra kudreti Büyük Millet Meclisinde tecelli ve temerküz eder.

6 — Meclis, teşri salâhiyetini bizzat kullanır.

7 — Meclis, icra salâhiyetini kendi tarafından seçilen cümhurreisi ve onun tayin edeceği bir icra vekilleri heyeti ile kullanır. Meclis, hükûmeti hervakit murakabe edebilir ve düşürebilir.

8 — Kaza hakkı millet namına, usulü ve kanunu dairesinde müstakil mahkemeler tarafından kullanılır.

9 — Teşkilâtı Esasiye Kanununun Devletin Cümhuriyet olduğuna dair olan birinci maddesinin hiçbir suretle tadil ve tağyiri dahi teklif edilemez (Madde 102).

10 — 1293 (1876) tarihli Kanunu Esasi (Osmanlı Saltanat ve Hilâfet devri Teşkilâtı Esasiyesi) ile muaddel maddeleri ve 20 Kânunusani 1921 tarihli Teşkilâtı Esasiye Kanunu ve ona soradan eklenmiş bütün maddeler ve tadiller mülgadır.

Şekil 1. 1921 Teşkilatı Esasiye Kanunu maddeleri.

Eserde 1939-1960 yılları arası dönemde yazılmış olan diğer eserlerden farklı olarak 1924 anayasasına da yer verilmiştir. 1924 Anayasası "*Cumhuriyet Devrinde Siyasi Cereyanlar Teşkilatı Esasiye Kanununun Tekamülü ve Hükümleri"* başlığı altında anlatılmıştır.

Ders kitabında 1924 anayasasının yapılma nedeni olarak, daha önceki Teşkilatı Esasiye kanununda bazı eksikliklerin olduğundan ve bazı çevreleri o dönemde memnun etmek için yapıldığı ifade edilmiştir. Eserde daha sonra 1924 anayasasında ilerleyen yıllarda bunlarda yapılan değişiklikle, yemin şeklinin değiştiği ve laikliğin anayasaya girdiğini belirterek bu anayasanın; dünyada millet hakimiyetini en iyi ifade eden ve koruyan anayasa olduğunu söyleyerek bu kanunun ana maddelerini verip konu anlatılmıştır. 1939-1960 yılları arası döneminin diğer eserlerinde konu birkaç sayfada anlatılırken bu eserde konu altı sayfa anlatılmıştır.

Enver Ziya Karal'ın "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1944"* adlı eserinde konu *"ilk esas kanunu başlığı"* altında anlatılmıştır.

Yazar konuya girişi 23 Nisan 1920 tarihinde Ankara'da Büyük Millet Meclisinin açılmasıyla yapmıştır. Eserin tamamına bakıldığı zaman sadece 1921 anayasasına değinilmiş olduğu, 1924 anayasasına değinilmemiş olduğu görülmektedir. Yazar ilgili kanunun önemli maddelerini vererek konunun pekiştirilmesini sağlamıştır:

“Hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir, kanun yapmak ve kanun yürütmek yetkisi meclisin elindedir,

Türkiye Devleti, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından idare olunur ve hükümeti ‘Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti’ adını taşır,

Meclis reisi icra vekillerinin de reisidir” (Karal, 1945, s.44).

Eserde yazar konunun daha iyi anlaşılabilmesi ile ilgili çeşitli yorumlar yapmıştır. Yeni bir Türk devletinin kurulduğu açıkça söylendikten sonra, Türkiye Büyük Millet Meclisinin bu anayasa ile gerçek ve büyük bir inkılap hareketi yapmış olduğu yazılmıştır. 1931 yılında yazılan esere göre konu detaylara girmeden sadece tek sayfada anlatılmıştır. Anayasa maddelerini açıklayıp onunla ilgili yorumlar yapıldıktan sonra konu fazla ayrıntıya girmeden tamamlanmıştır.

Enver Behnan Şapolyo’nun “*Osmanlı-İnkılap ve Avrupa Tarihi Özü”* adlı eserinde de *“anayasalar”* konusu tek sayfa anlatılmıştır.

Yazar eserde konu ile ilgili herhangi bir yorum yapmamıştır. Teşkilatı Esasiye Kanunu’ndan kısaca bahsetmiştir. 1924 Anayasası hakkında herhangi bir bilgiye yer verilmeden konu tamamlanmıştır. Ders kitaplarında anlatılan konu ile alakalı olarak daha açıklayıcı bilgiye verilmesi gerekmektedir. Yazar bu duruma ders kitabında uymamıştır. Yazar konuyu kısa ve sade bir anlatım tarzı ile ele almayı tercih etmiştir.

4.1.2.2. Medeni Kanun

Mustafa Kemal Atatürk döneminde 1931 yılında basılıp 1942 yılına kadar okutulan “*Tarih IV” isimli* Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti tarafından kaleme alınan eserde konu iki sayfa anlatılmıştır.

Türk Medeni Kanunu, hukuk ilminin son nazariye ve düsturlarına uygun ve dünya medeni kanunlarının hepsinden üstün olan İsviçre Medeni Kanununun aynısı olduğundan bahsedilmiştir. Kanun 17 Şubat 1926 yılında Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmiştir. Hukuk alimlerinden 26 kişinin 14 ay süren devamlı çalışması ile hazırlanmıştır. Böylece, teokratik saltanat rejimini yaşatmak ve kuvvetlendirmek için Türk Milletinin içtimai hayatına din namına zorla aşılanmış dar ve iptidai hukuk esasları ortadan kalkmıştır yorumu yapılmıştır. Konunun devamında daha önce Osmanlı Devleti’nde yer almayan

kapsamlı bir kanunun getirildiğinden bahsederek Medeni Kanunu'nun Türkiye Cumhuriyeti'ne olan yararlarından bahsederek konuyu bitirmiştir:

> "Osmanlı Saltanatının gerek mutlakıyet gerek meşrutiyet devirlerinde şahsi hukuk ve aile hukukuna müteallik şeriat kaidelerinin beynelmilel kaidelerden tamamen aykırı olması dolayısı ile memleketimizde yaşayan gayrimüslim ekalliyetlerin bu gibi hukuk meselelerinde kendi dinlerinin hükümlerine uyduklarını ve davalarını kendi cemaatlerinin ruhani müesseselerinde gördürdüklerini daha evvel söylemiştik. Devlet mefhum ile uyuşması imkansız bu hukuki muhtariyeti Lozan Muahedesi müzakerelerinde bile kaldırtmak mümkün olamamıştı. Lozan Muahedesinin 48 inci maddesi Türkiye'de, Müslüman olmayan ekalliyetlerin şahsi hükümlere ve aile hukukuna ait işlerini kendi örf ve adetlerine göre halledebilmelerine müsait bulunuyordu. Türk Medeni Kanunu, muasır medeni kanunlar arasındaki yüksek kıymeti ile bu vaziyeti de düzeltmiştir" *(İnan vd., 1931, s.21)*

Enver Ziya Karal'ın "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1944"* adlı eserinde konu tek sayfa anlatılmıştır.

Eserde konuya Medeni Kanun'un kabul edilmesinde Mustafa Kemal Paşa'nın Nutukta söylemiş olduğu sözlerin etkili olmuş olduğu yazılarak başlanmıştır: "Büsbütün yeni kanunlar vücuda getirmek, eski hukuk esaslarını temelinden sökmek teşebbüsündeyiz" (Karal, 1945, s.122). Daha sonra Türk Medeni Kanunu'nun İsviçre Medeni Kanununun aynısı olduğu yazılmış, ayrıca eserde İslam hukuku esaslarını göre kurallarını koymuş olan bir İslam devleti tarihte bir ilk olarak, İslam hukukundan ayrılıp çağdaş medeniyetin en ilerisi olan medeni kanununu kabul ediyor diye yazılmıştır. Yazar bu sözleriyle yapılan işin ne kadar büyük ve önemli olduğunu anlatmak istemiştir.

Enver Behnan Şapolyo'nun *Osmanlı-İnkılap ve Avrupa Tarihi Özü* adlı ders kitabında da konu tek sayfada ele alınmıştır.

Ders kitabında konu detaya girilmeden,17 Şubat 1926 tarihinde Medeni Kanun'un kabul edildiğinden, kanunun İsviçre Medeni Kanununun aynısı olduğundan, kanunu 26 kişinin 14 ay çalıştıktan sonra hazırladığı yazılarak anlatılmıştır. Konu ile ilgili olarak yazar eserinde çok fazla detaya girmemiş, kanunun ne olduğu yüzeysel anlatıldıktan sonra konu tamamlanmıştır. Yazarın bu dönemde (1939-1960) yazmış olduğu eserindeki diğer konularında da aynı anlatım tarzını kullanarak konuları anlatma yoluna gitmiştir. Bu dönemin diğer eserlerinden bu yönüyle ayrılmıştır. Bu dönemin diğer eserlerinde yapılan inkılaplar ile ilgili yorumlara yer verilirken, bu eserde konu ile ilgili herhangi bir yoruma yer verilmemiştir.

4.1.3. Eğitim ve Kültür Alanında Yapılan İnkılaplar

4.1.3.1. Tevhidi Tedrisat Kanunu

Mustafa Kemal Atatürk döneminde 1931 yılında basılıp 1942 yılına kadar okutulan "*Tarih IV"* isimli eserde konu üç sayfa anlatılmıştır.

Eserde böyle bir kanuna neden ihtiyaç olduğuna yönelik olarak bilgiler verilmiş. Daha sonra konu ile alakalı olarak yapılan çalışmalardan bahsedilmiştir. Medreselerin kaldırılacağına yönelik olarak Mustafa Kemal Paşa'nın sözlerine yer verilmiştir:

> *"Bizde en ziyade göze çarpan bir nokta vardır ki, o da herkesin hu gibi meselelere temastan içtinabıdır. Medreseler ne olacak? Evkaf ne olacak? dediğimiz zaman derhal bir mukavemete maruz kalırsınız. Bu mukavemeti yapanların ne hak ve salahiyetle yaptıklarım sormak lazımdır. Bizim dinimiz en makul ve en tabii bir dindir. Bir dinin tabii olması için akla, fenne, ilme ve mantığa tetabuk etmesi lazımdır. İslam içtimai hayatında, hiç kimsenin hususi bir sınıf halinde mevcudiyet almağa hakkı yoktur. Kendilerinde böyle bir hak görenler dini ahkama muvafık harekette bulunmuş olmazlar. Bizde ruhbanlık yoktur, hepimiz müsaviyiz. Milletimizin, memleketimizin irfan yurtları bir olmalıdır. Bütün memleket evladı kadın ve erkek ayni surette oradan çıkmalıdır" (İnan vd.,1931, s.249-250).*

Mustafa Kemal Paşa'nın bu sözlerinin ardından birkaç ay sonra medreselerin kaldırılması ile ilgili çalışmalara başlanmış olduğu yazılmıştır. Daha sonra yapılan çalışmaların ardından ilgili kanunlar gereği medreselerin kaldırıldığı yazılmıştır. Medreselerin kaldırılması, müderris unvanını taşımakla beraber ilmi kıymetleri olmayan ve hemen hiç çalışmaksızın bu müesseselerin vakıf gelirler ile geçinmek yolunu tutturmuş birçoklarının menfaatini bozmuştur denilerek konu ile ilgili yorum yapılmıştır. Konu diğer eserlerde yazılan konulardan farklı olarak sayfa ve içerik açısından fazla olduğu dikkat çekmektedir.

Enver Ziya Karal'ın "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1944"* adlı eserinde konu tek sayfa anlatılmıştır.

Ders kitabında cumhuriyetin ilanından sonra, halifelik ile cumhuriyetin aynı rejimle bağdaşamayacağı daha açık gözükmeğe başlamış ve halifeliğin kaldırılması yoluna gidilmiştir denilmiştir. Halifeliğin kaldırılması maarif inkılabının bir başlangıç noktası olmuştur. Çünkü aynı günde öğretimin birleştirilmesi, Şeriyye ve Evkaf Bakanlığının kaldırılması da kanunlaştırılmıştır. Daha sonra kanunun ne kadar önemli olduğu ile ilgili şu cümleler kullanılmıştır:

> *"Öğretimin birleştirilmesi ve laikleştirilmesi hususunda yapılan bu hamle Türk milleti için hayati bir önem taşımakta idi. Çünkü; dünya milletleri arasında layık olduğu ihtiram mevkiini almak için Türk milleti, evladına vereceği terbiyeyi mektep ve medrese namında birbirinden büsbütün başka zihniyette iki nevi müesseseye bırakamazdı. Kaldı ki terbiye ve tedrisatı tevhit etmedikçe ayni fikirde, aynı zihniyette teklerden mürekkep bir millet yapmağa da imkan yoktu" (Karal, 1945, s.132).*

Enver Behnan Şapolyo'nun "*Osmanlı-İnkılap ve Avrupa Tarihi Özü"* adlı eserinde konu tek sayfa anlatılmıştır.

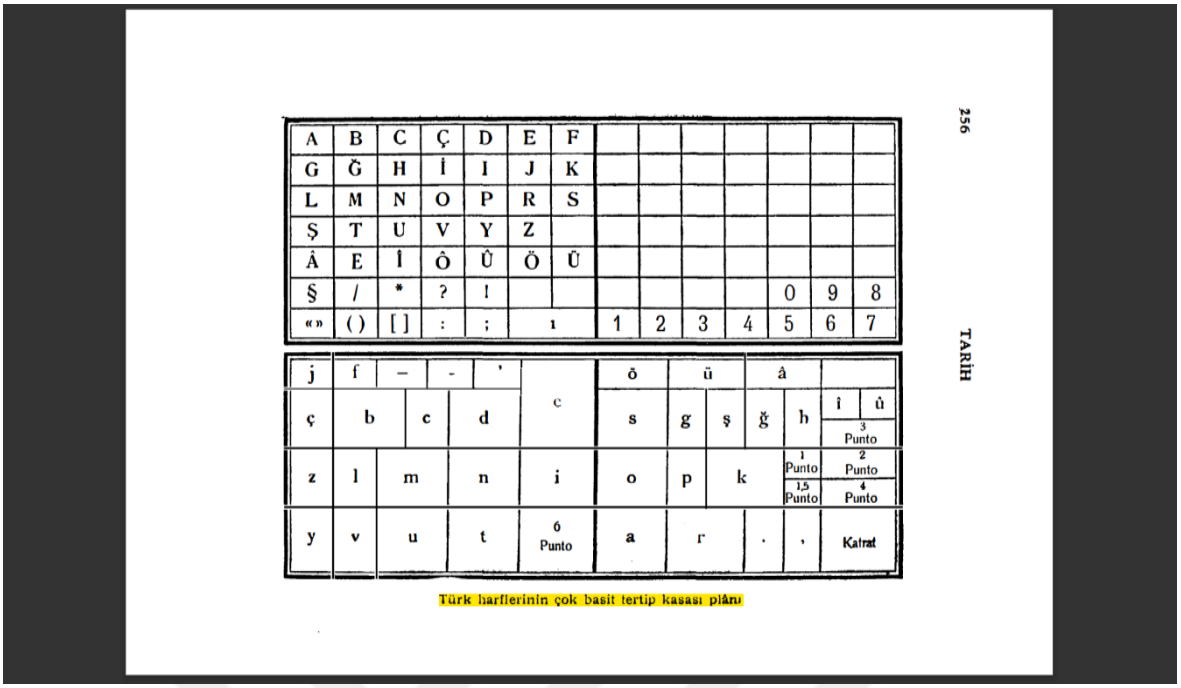
Eserde Osmanlı Devleti'nde ilk dönemlerde eğitim kurumlarının medreseler olduğundan daha sonra Tanzimat ile üniversite gibi farklı okulların da açılmaya başladığı yazılmıştır. Eserde daha sonra Tevhidi Tedrisat Kanunu çıkarılarak, bütün mekteplerin programların çağdaşlaştırıldığından ve milli terbiyeye uygun öğretim programlarının hazırlandığından bahsedilmiştir. Konu dönemin (1939-1960) diğer eserlerinden farklı olarak yüzeysel olarak anlatılmıştır. Yazar yapılan inkılabın ne olduğu ile ilgili bilgilere yer vererek konuyu anlatma yolunu tercih etmiştir.

4.1.3.2. Harf İnkılabı

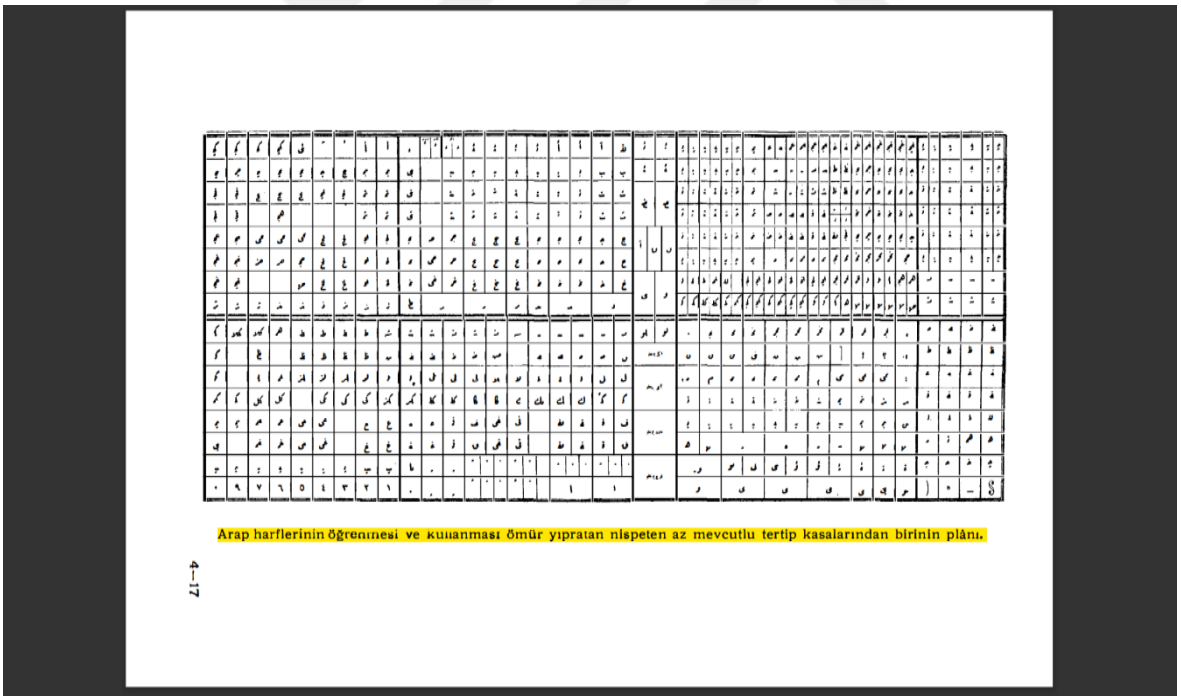
Mustafa Kemal Atatürk döneminde 1931 yılında basılıp 1942 yılına kadar okutulan "*Tarih IV"* isimli eserde konu dokuz sayfa anlatılmıştır.

Eserde konu ilk olarak Osmanlı Devleti zamanında kullanılan Arap harflerinin Türklerin yapısına uymamasının nedenlerini açıklayarak konu anlatılmaya başlanmıştır. Bin yıl kadar bir zamandan beri Arap alfabesi denilen harflerle yazılmaya başlanmış olan Türk dilinin bu uzun tecrübe devresine rağmen bir türlü bu harfleri bünyesine uyduramamış olduğundan bahsedilmiştir. Vokal olarak çok zengin, telaffuzu gayet vazıh ve sarih, dünyanın en güzel dillerinden biri olan Türkçe'nin, sesli harfleri kifayetsiz bir alfabe ile doğru ve kolay yazılıp okunabilmesi hiçbir zaman mümkün olmamıştır denilmiştir (İnan vd., 1931, s. 250).

Daha sonra Arap alfabesi ile iyi okuyup yazmak, elde edilmesi çok güç ve uzun yıllara muhtaç bir sanat olduğundan oysa Türk dilinin sekiz sesli harfe ihtiyacı oluğu halde, Arap alfabesinde ancak üç sesli harfin olduğunu söyleyerek Arap dilinin zorluğundan bahsedilmiştir. Eserde öğrencilerin konuyu daha iyi anlayabilmesi için diğer konularda olduğu gibi açıklayıcı görseller kullanılmıştır. Türk ve Arap harfleriyle alakalı olarak aşağıda yer alan açıklayıcı görseller kullanılmıştır:

Şekil 2. Türk harflerinin çok basit tertip kasası planı

Şekil 3. Arap harflerinin öğrenmesi ve kullanması ömür yıpratan nispeten az mevcutlu tertip kasalarından birinin planı

Yukarıda yer alan görseller verildikten sonra Arap harfleri ve Türk harfleriyle alakalı olarak detaylı açıklamalar yapılmıştır. Yazar daha sonra Arap alfabesine göre matbaalarda yazı yazabilmek amacıyla miniskül harflere mahsus olarak 612 ayrı şekil kullanmanın gerekli olduğundan bahsedilmiştir. Daha sonra Türk matbaacılığının gelişiminin Arap

harflerinin bu durumlarından dolayı geri kalmış olduğundan bahsetmiştir. Daha sonra "Halbuki şimdi Türk harfleri ile yazı basmak için miniskül olarak yalnız 28, majüsküller ve hatta rakamlar dahil olarak 70 şekil yetiyor" (İnan vd., 1931, s.255) cümleleriyle Türk harfleriyle alakalı olarak açıklamalar yapılmıştır.

Daha sonra harf inkılabının sırasının gelmiş olduğuna 1927·yılında karar verilmiş olduğu bu yılın ve 1928 yılının kış ayları ilk fikri hazırlıklarla geçtiği, yaz mevsiminin ilk aylarında şiddetli faaliyet devresinin başladığı yazılmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın bütün mesaiyi bizzat idare ettiğinden bahsedilerek sözlerine yer verilmiştir:

> *"Arkadaşlar, dedi, güzel dilimizi ifade etmek için yeni Türk harflerini kabul ediyoruz. Arkadaşlar, bizim güzel, ahenkli, zengin lisanımız yeni Türk harfler ile kendini gösterecektir. Asırlardan beri kafalarımızı demir çerçeve içinde bulunduran, anlaşılmayan ve anlayamadığımız işaretlerden kendimizi kurtarmak mecburiyetindeyiz. Lisanımızı muhakkak anlamak istiyoruz. Bu yeni harflerle behemehal pek çabuk bir zamanda mükemmel surette anlayacağız, ben huna eminim, siz de emin olunuz" (İnan vd., 1931, s.252).*

Daha sonra konu ile alakalı olarak Mustafa Kemal Paşa'nın aşağıda yer alan sözlerine yer verilmiştir:

> *"Vatandaşlar, yeni Türk harflerini çabuk öğreniniz! Bütün millete, köylüye, çobana, hamala, sandalcıya öğretiniz. Bunu vatanperverlik ve milliyetperverlik vazifesi biliniz. Bu vazifeyi yaparken, düşününüz ki bir mil1etiu, bir içtimai heyetin yüzde sekseni okuma yazma bilmez, hu ayıptır. Bundan insan olanlar utanmak lazımdır. Bu millet utanmak için yaratılmış bir millet değildir. İftihar etmek için yaratılmış ve iftiharlarla tarihini doldurmuş bir millettir. Milletin yüzde sekseni okuma yazına bilmiyorsa, hata bizlerde değildir. Hata onlardadır ki, Türk seciyesini anlamayarak birtakım zincirlerle kafalarımızı sarmışlardır. Mazinin hatalarını kökünden temizlemek zamanındayız. Hataları tashih edeceğiz" (İnan vd., 1931, s.252).*

Ders kitabında Mustafa Kemal Paşa'nın yeni harfleri öğretmek ve halkın durumunu ölçmek için memleket genelinde seyahate çıktığı yazılmıştır. Harf inkılabı konusunun daha sonra Mustafa Kemal Paşa'nın da büyük çabalarıyla konu Meclise taşınmış olduğu belirtildikten sonra söylemiş olduğu sözlere yer verilmiştir:

> *"Aziz arkadaşlarım,*
> *Her şeyden evvel, her inkişafın ilk yapı taşı olan meseleye temas etmek isterim. Her vasıtadan evvel Büyük Türk Milletine, onun bütün emeklerini kısır yapan çorak yol haricinde kolay bir okuma yazma anahtarı bulmak lazımdır. Büyük Türk Milleti, cehaletten az emekle, kısa yoldan, ancak kendi güzel ve asil diline kolay uyan böyle bir vasıta ile sıyrılabilir. Bu okuma yazma anahtarı ancak, Latin esasından alınan Türk alfabesidir. Basit bir tecrübe, Türk harflerinin Türk diline ne kadar uygun olduğunu şehirde ve köyde yaşı ilerlemiş Türk evlatlarım ne kadar kolay okuyup yazdıklarını güneş gibi meydana çıkarmıştır. Büyük Millet Meclisinin kararı ile Türk harflerinin kamı· niyet kazanması, bu memleketin yükselme mücadelesinde başlı başına bir geçit olacaktır. Milletler ailesine, münevver, yetişmiş büyük bir milletin dili olarak elbet girecek olan Türkçeye hu yeni canlılığı kazandıracak olan üçüncü Büyük Millet Meclisi, yalnız ebedi Türk tarihinde değil, bütün insanlık tarihinde mümtaz bir sima kalacaktır. Bu milletin asırlardan beri hallolmayan bir ihtiyacı, birkaç sene içinde tamamen temin edilmek, yakın ufukta gözlerimizi kamaştıran bir muvaffakıyet güneşidir. Hiçbir muzafferiyetin hazları ile kıyas kabul etmeyen hu muvaffakıyetin heyecanı içindeyiz. Vatandaşlarımızı cehaletten kurtaracak bir sade muallimliğin vicdani hazzı mevcudiyetimizi işha etmiştir. Aziz Arkadaşlarım, "Yüksek ve ebedi yadigarımızla Büyük Türk Milleti yeni bir nur alemine girecektir" (İnan vd.,1931, s.254-255).*

Eserde her cümlesi ayrı ayrı alkışla ve heyecan sesler ile karşılanarak dinlenen nutuktan sonra konu da bütün hazırlıkları tamamlanan Türk alfabesi Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmiştir diye yazılmıştır. Yazar harf inkılabı konusuna eğitim konusuna vermiş olduğu önem kadar önem vermiştir. Detaylara girerek böyle bir inkılaba neden ihtiyaç olduğunu anlatarak akıllarda Arap harfleriyle neden devam edilmedi gibi soruların olmasının önüne geçmiştir.

Enver Ziya Karal'ın "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1944*" adlı eserinde konu dört sayfa anlatılmıştır.

Lise tarih ders kitaplarında inkılap konuları anlatılırken uygulanan anlatım tarzı eserin bu konusunda da uygulanmıştır. Şöyle ki eserde Arap harflerinin ne zaman kullanılmaya başlandığından bahsettikten sonra Osmanlı Devleti zamanında kullanım durumu anlatılarak konuya giriş yapılmıştır. Yeni harflere neden ihtiyaç duyulduğu ile alakalı olarak eserde şunlar yazılmıştır: "Arap harflerinin ıslahı ve dilimize ayarlanması imkansızlığı anlaşılınca yeni harfler aramak zarureti baş gösterdi" (Karal,1945, s.140) denildikten sonra Mustafa Kemal Paşa'nın talimatlarıyla yeni harf çalışmalarına girişilmiş olduğu yazılmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın bu inkılap hakkında düşüncesini şu sözlerle halka bildirmiştir:

> *"Arkadaşlar, zengin dilimizi ifade etmek için yeni Türk harflerini kabul ediyoruz; Vatandaşlar, yeni Türk harflerini çabuk öğreniniz. Bütün millete, köylüye, çobana, hamala, sandalcıya öğretiniz. Bunu vatanperverlik, milliyetperverlik vazifesi biliniz. Bu vazifeyi yaparken düşününüz ki bir milletin, bir içtimai heyetin yüzde sekseni okuma yazma bilmez bu ayıptır" (Karal, 1945, s.140).*

Mustafa Kemal Paşa'nın bu sözlerinden sonra yeni harflerle alakalı yurt çapında çalışmaların büyük bir zevkle başladığı yazılmıştır. Daha sonra yapılan çalışmaların meyvelerini verdiğinden bahsedildikten sonra 1 Kasım 1928 tarihinde yeni Türk alfabesinin kabul edildiği yazılmıştır.

Enver Behnan Şapolyo'nun "*Osmanlı-İnkılap ve Avrupa Tarihi Özü"* adlı eserinde konu tek sayfa anlatılmıştır.

Yazar konuya Osmanlı İmparatorluğunun kullanmış olduğu dilin Arap harfleri olduğundan bu harflerin öğrenilmesinin güç ve zor olduğundan bahsederek başlamıştır. Daha sonra eserde Arap harfleri yüzünden öz dilimize birçok Arapça ve Acemce kelimelerin girdiği ve bu yüzden Türk dilinin geri kaldığından bahsedilmiştir. Konunun devamında Mustafa Kemal'in İstanbul'da olduğu günlerde konuya el atmış dil bilginlerini Dolmabahçe'ye toplayıp, onlarla konuşarak yeni harflerin kabulünü kararlaştırmış olduğu yazılmıştır. Yazar daha sonra yapılan çalışmaların ardından 1 Kasım 1928 günü latin harflerinin kabul

edildiğini yazarak konuyu tamamlamıştır. Detaylara inilmeden yeni harflerin neden gerekli olduğundan kısaca bahsedilerek konu yazar tarafından anlatılmıştır. Bu dönemin (1939-1960) diğer iki eserinden farklı olarak yazar konuyu yalnızca bir sayfa anlatmıştır. Harf inkılabı gibi önemli bir konunun anlaşılabilmesi ve akıllarda neden bu inkılaba ihtiyaç duyuldu sorusunun oluşmaması adına yazarın daha açıklayıcı bir metin hazırlaması beklentisinin bu eserde karşılanmadığı dikkati çekmektedir.

4.1.3.3. Tarih Alanında Yapılan Çalışmalar

Mustafa Kemal Atatürk döneminde 1931 yılında basılıp 1942 yılına kadar okutulan "*Tarih IV"* adlı eserde konu üç sayfa anlatılmıştır. Yazar konuya diğer ders kitaplarından farklı olarak tarihin çok güzel bir tanımı yapılarak başlanmıştır.

> *"Tarih, her şeyden evvel, bir millete bütün fazilet ve meziyetleri, hata ve nakisaları ile kendini tanıtarak, yarın için yol ve hedef gösteren bir mürşittir. Yurt bilgisi de bu yol üzerinde o hedefe doğru yürümek için milletin; her ferdine düşen vazifeleri ve yürüyüş vasıtalarını öğretir" (İnan vd., 1931, s.258).*

Daha sonra Türk tarihinin ne olduğu ve onunla ilgili olarak tanımlamalar yapılmıştır. Konunun devamında Osmanlı Devleti zamanında tarih ve yurt bilgisinin fazla bir şekilde ihmale uğramasından bahsedilmiştir. Osmanlı saltanatında milli tarihin yalnız ihmal değil, inkar ve tahrif edilmiş olduğundan bahsedilmiştir. Osmanlı Devleti döneminde Türk milli tarihi ile ilgili konulara da değinilmiştir:

> *"Mekteplerimizde Türk milli tarihini Osmanoğulları'ndan başlatmak adet olmuştu. İslamlıktan evvel Türklüğün mevcudiyeti kitaplara hemen hiç geçirtilmiyordu. Osmanlılık ve Hilafet maarifi, Türklüğün medeniyet, kudret ve asalete ancak İslamlığa girmek ve Osmanoğulları'nı başına çıkarmakla erebilmiş olduğunu telkin etmek istiyordu. Böyle telkinlerle Türklüğün bu nimetlerin kaynağı gösterilen sülaleye sarılacağı ve sona kadar bağlı kalacağı umuluyordu. Meşrutiyet devri içinde başlayan Türkçülük hareketine rağmen dahi Türk tarihi bilhassa mektep kitapları içinde hakiki simasını bulamadı" (İnan vd., 1931, s.259).*

Eserde Osmanlı Devleti zamanındaki durum anlatıldıktan sonra "*Büyük Rehberin ilhamı ve hami Reisliği" ile* 1931 yılında Türk Tarihi Tetkik Cemiyetinin kurulduğundan bahsedilmiştir. Türk Tarih Kurumunun açılmasının milli ruh ve şuurun uyanış ve canlanışında tesir ve ehemmiyeti büyük olduğu yazılarak konu tamamlanmıştır.

Enver Ziya Karal'ın "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1944"* adlı eserinde konu üç sayfa anlatılmıştır.

Eserde konu kıyaslama yöntemi kullanılarak anlatılmıştır. Yazar konuya Osmanlı Devleti döneminde tarih çalışmalarının neler olduğundan bahsederek başlamıştır. Osmanlı Devleti zamanında Türk tarihi ile alakalı olarak çalışmaların çok az olduğundan bahsedilmiştir.

> "Osmanlı imparatorluğunu kuran yükselten ve genişleten Türk milleti olduğu halde Osmanlı devlet adamları imparatorluğun dini esaslara dayandığını göz önünde tutarak ümmet tarihini benimsemişlerdi. Medreselerde okutulan tarih İslam tarihidir. Daha sonraları ve tanzimattan beri devlet tarihi telakkisi de kabul edildi. Bütün okullarda İslam tarihi yanında Osmanlı Devleti'nin tarihi de gayet kısa olarak okutulmaya başlandı. Gerek ümmet tarihinde gerek Osmanlı tarihinde Türk milletinin geçmişte yaptığı büyük işleri ve yarattığı parlak medeniyetlerin hiçbirisi gösterilmiyordu. Her ne kadar ikinci meşrutiyetle Türkçülük alanın bir cerayan başladı ise de devlet dışında kalan bu cereyan mevcut tarih telakkisini değiştiremedi" (Karal, 1945, s.145).

Osmanlı Devleti zamanındaki Türk tarihi ile ilgili bilgilere yer verdikten sonra Türkiye Cumhuriyeti döneminde tarih alanında yapılan çalışmalar sırasıyla anlatılmıştır. Eserde yapılan bütün inkılapların önderi olan Atatürk'ün bu işte de önder olarak 15 Nisan 1931 tarihinde Türk Tarih Tetkik Cemiyetini kurduğu yazılmıştır. Konunun devamında Türk tarihini anlatan dört ciltlik tarih kitaplarının yazıldığından bahsedilmiştir. Eserde daha sonra 1932,1937 yıllarında tarih kurultaylarının toplanıp tarih tezi ile alakalı olarak çalışmalar yaptığından bahsettikten sonra konu tamamlanmıştır.

Enver Behnan Şapolyo'nun "*Osmanlı-İnkılap ve Avrupa Tarihi Özü"* adlı eserinde konu tek sayfa anlatılmıştır.

Eserde yazar konu ile ilgili olarak 1932 yılında Türk Tarih Kongresinin toplandığından daha sonra tarihin gelişimi için bir tarih kurumu ve dil inkılabının yerleştirilmesi için bir dil kurumunun açıldığını söyleyerek konu anlatılmıştır. Yazar konuyu kısa ve sade bir anlatım tarzı ile ele almayı tercih etmiştir. (Şapolyo, 1946, s.159).

4.1.3.4. Dil Alanında Yapılan Çalışmalar

Mustafa Kemal Atatürk döneminde 1931 yılında basılıp 1942 yılına kadar okutulan "*Tarih IV"* adlı eserinde konu ile ilgili olarak ayrı bir başlık açılmamıştır.

Dil ile ilgili olarak yapılan çalışmalara harf inkılabı başlığı içerisinde değinilmiştir. Bu dönemde yazılmış olan diğer eserlerde Türk Dili Tetkik Cemiyetinin açıldığı yazılmıştır. Bu eserde değinilmemiş olmasının nedeni eserin 1931 yılında yazılmış olması sebebiyledir. Türk Dili Tetkik Cemiyeti 1932 yılında Türk dili ile ilgili çalışmalar yapması amacıyla açılmıştır.

Enver Ziya Karal'ın "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1944"* adlı eserinde konu tek sayfa anlatılmıştır.

Eserde Osmanlı Devleti döneminde Türk dilinin Arapça ve Farsça kelimeleri ile karışık anlaşılmaz bir dil durumu aldığından bahsedilmiştir:

"Osmanlı İmparatorluğunda Türk dili, Arapça ve Farsça kaidelerin yerleşmesi ile özelliğini kaybederek bir karmaşık dil halini almıştı. Fakat bu halita dil, daha ziyade aydın sınıfın dili olmuş, halk ise daima kendi öz diline bağlı kalmıştı" (Karal, 1945, s.143).

Yazar dil alanında neden çalışmaların başladığını açıklayıcı cümlelere yer vererek anlatmıştır. Eserde Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan hemen sonra Türkçeyi yabancı kelimelerden ayıklamak maksadıyla çalışmalara başlandığı vurgulanarak yazılmıştır. 1932 yılında Türk Dili Tetkik Cemiyetinin bu maksatla kurulduğundan bahsedilmiş, on yıl içerisinde dört dil kurultayının toplanıp dil konusunda çalışmalar yaptığından bahsederek konu tamamlanmıştır. Yazar konuyu anlatırken kıyaslama yöntemini kullanarak anlatmayı tercih etmiştir.

Enver Behnan Şapolyo'nun "*Osmanlı-İnkılap ve Avrupa Tarihi Özü"* adlı eserinde konu ile ilgili olarak 1932 yılında Türk Tarih Kongresinin toplandığından daha sonra tarihin gelişimi için bir tarih kurumu ve dil inkılabının yerleştirilmesi için bir dil kurumunun açıldığını söyleyerek konu anlatılmıştır. Yazar konuyu kısa ve sade bir anlatım tarzı ile ele almayı tercih etmiştir.

4.1.4. Toplumsal Alanda Yapılan İnkılaplar

4.1.4.1.Tekke ve Zaviyelerin Kapatılması

Mustafa Kemal Atatürk döneminde 1931 yılında basılıp 1942 yılına kadar okutulan "*Tarih IV"* isimli eserde konu dört sayfa anlatılmıştır.

Ders kitabında "taassup ve irticaın asırlardan beri içinde çöreklendiği ne kadar yuva varsa, hepsinin birden yıkıldı. Bunların mahiyetleri ile nasıl kaldırıldıklarını yine onları devirenin dilinden dinlemek lazımdır" (İnan vd., 1931, s.235) denilerek konu yazar tarafından anlatılmaya başlanmıştır.

Daha sonra bu tarz kurumların kaldırılmasıyla yakından ilgilenen Mustafa Kemal Paşa'nın tekke ve zaviyelerle alakalı olarak söylemiş olduğu sözlere yer verilmiştir:

> *"Efendiler, dedi, yaptığımız ve yapmakta olduğumuz inkılapların gayesi Türkiye Cumhuriyeti halkını tamamen asri ve bütün mana ve eşkalile medeni bir içtimai heyet haline isal etmektir. İnkılabımızın umdei asliyesi budur. Bu hakikati kabul edemeyen zihniyetleri tarumar etmek zaruridir. Şimdiye kadar milletin dimağını paslandıran, uyuşturan bu zihniyette bulunanlar olmuştur. Her halde zihniyetlerde mevcut hurafeler kamilen tardolunacaktır. Onlar çıkarılmadıkça, dimağa hakikat nurlarını infaz etmek imkansızdır" (İnan vd., 1931, s.236).*

Eserde daha sonra Mustafa Kemal Paşa'nın türbelerle, yalancı evliyalarla ve tarikatlarla alakalı sözlerine yer verilmiştir:

> *"Mevcut tarikatların gayesi kendilerine tabi olan kimseleri dünyevi ve manevi olan hayatta saadete mazhar kılmaktan başka ne olabilir? Bugün ilmin, fennin, bütün şümulle medeniyetin parlak ışıkları karşısında filan veya falan şeyhin irşadile maddi manevi saadet arayacak kadar iptidai insanların Türkiye medeni camiasında mevcudiyetini asla kabul etmiyorum" (İnan vd., 1931, s.236).*

Mustafa Kemal Paşa'nın konu ile alakalı olarak söylemiş olduğu cümlelere yer vererek yazar konuyu anlatmaya devam etmiştir:

> *"Efendiler ve ey millet, biliniz ki, Türkiye Cumhuriyeti şeyhler, dervişler, müritler, mensuplar memleketi olamaz! En doğru en hakiki tarikat medeniyet tarikatıdır. Medeniyetin emir ve talep ettiğini yapmak insan olmak için kafidir. Tarikat rüesası, hu dediğim hakikati bütün vuzuh ile idrak edecek ve kendiliklerinden derhal tekkelerini kapatacak, müritlerinin artık rüşte vasıl olduklarım elbette kabul edeceklerdir" (İnan vd., 1931, s.236).*

Yazar daha sonra Mustafa Kemal Paşa'nın yukarıdaki sözlerinden sonra konuyla alakalı olarak söylemiş olduğu bazı sözlere de yer verdikten sonra hükümetin almış olduğu kararları tek tek anlatıp açıklayarak konuyu tamamlamıştır. Yazar konuyu dört sayfa anlatmıştır. Ancak kendi sözleri ve cümlelerinden ziyade Mustafa Kemal Paşa'nın konu ile alakalı olarak söylemiş olduğu sözlere yer vermiş olduğu görülmektedir.

Enver Ziya Karal'ın "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1944*" adlı eserinde konu iki sayfa anlatılmıştır.

Yazar konuya Osmanlı Devleti'nin ilk zamanlarında halkı aydınlatmak için tarikatların kurulduğunu, tarikatların ilk zamanlarda yararlı birer müesseseler olurken daha sonra burada yaşayan şeyhler ve dervişlerin hiçbir işe yaramadan yaşadıkları, devlete hiçbir katkılarının olmadığını anlatarak başlamıştır. Daha sonra Gazi Mustafa Kemal'in cemiyetler ve tarikatlarla ilgili söylemiş olduğu sözlere yer vererek konu tamamlanmıştır:

> *"Efendiler ve ey millet; biliniz ki, Türkiye Cumhuriyeti şeyhler, dervişler, müritler memleketi olamaz. En doğru en hakiki tarikat medeniyet tarikatıdır,*
> *"Tekkeler behemal kapanacaktır. Türkiye Cumhuriyeti her şubede irşatlarda bulunacak kudrete haizdir,*
> *"Biz medeniyetin ilim ve fenninden kuvvet alıyoruz ve ona göre yürüyoruz. Başka bir şey tanımayız. Tekkelerin gayesi halkı meczup ve aptal yapmaktır. Halbuki halk aptal ve meczup olmamağa karar vermiştir, (Karal, 1945, s.129-130).*

Enver Behnan Şapolyo'nun "*Osmanlı-İnkılap ve Avrupa Tarihi Özü"* adlı eserinde konu tek sayfa anlatılmıştır.

Eserde Osmanlı Devleti zamanında işsiz adamların tekkelere gidip oralarda derviş olarak tembel tembel yaşadığından, birçok medreselerde binlerce kişinin buralarda cahil ellerde hiçbir şey öğrenmeden vakitlerini geçirdiği anlatılmıştır. Bu gibi sebeplerden dolayı

Mustafa Kemal'in 1 Eylül 1925 tarihinde kanun ilan ettirerek tekke ve medreseleri kapattırdığı söylenerek konu kısaca anlatılmıştır.

4.1.4.2. Şapka İnkılabı ve Kıyafette Yapılan Düzenlemeler

Mustafa Kemal Atatürk döneminde 1931 yılında basılıp 1942 yılına kadar okullarda ders kitabı olarak okutulan "*Tarih IV*" isimli eserde konu yedi sayfa anlatılmıştır.

Eserde konu "*Din Esaslarından Sanılan Batıl Adet ve Ananelerin Kalkması"* ana başlığı altında *'Fes nasıl bir serpuştu, Türkiye'de nasıl yerleşti', 'Şapka! Gazinin Kastamonu-İnebolu seyahati'* alt başlıklarında geniş bir anlatımla incelenmiştir.

Eserde ilk olarak fesin ne olduğu nasıl yapıldığı memleketimize ne zaman ve nasıl girdiği anlatılarak başlanmıştır. Daha sonra II. Mahmud zamanında onun getirmiş olduğu fese karşı çıkanların daha sonra fesi savunmaları eserde ironik olarak görülmüştür:

> *"Garibi şudur ki, o zaman şeyhülislam başta olarak, bütün ulema, softa ve yobaz zümreler şer'an fesin giyilmesi caiz olmadığı yolunda dırıltılar çıkardıklarından, şeyhülislamın değiştirilmesine ve şiddetli tedbirler alınmasına lüzum görülmüşken aradan çok zaman geçmeden yine ayni ulema, softa ve yobaz kafileleri fes in din ve iman alameti olduğunu iddiaya başlamışlardı! 1903 yılında Abdülhamit, süvari ve topçu askerlerine kalpak giydirmek istediği vakit yine şeyhülislam ve maiyeti fes gibi mübarek serpuş dururken kalpak giyilmesinin şeriata uygun olmayacağını söylemişlerdi. Bunların şeraiti alet ederek muhalif oldukları şey, fes, kalpak, şapka veya elbise değil, herhangi bir yenilikti" (İnan vd., 1931, s.230).*

Yazar konuyla alakalı bu bilgileri verdikten sonra Gazi Mustafa Kemal'in Kastamonu seyahatine çıktığını ve halkın karşısına elinde Panama şapkasıyla çıkarak yapılması zor görülen bir inkılabı daha gerçekleştirdiğini anlatmış ve daha sonrasında konuyu tamamlamıştır.

Enver Ziya Karal'ın "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1944"* adlı eserinde konu üç sayfa anlatılmıştır.

Eserde konu "*Giyimde Değişiklik"* ana başlığı altında *'Osmanlı imparatorluğunda giyim', 'Şapka ne için ve nasıl giyildi', 'Mustafa Kemal'in şapka hakkında Kastamonu nutku', 'Din adamlarının kıyafeti' alt* başlıklarında geniş bir anlatımla incelenmiştir.

Eserde, II. Mahmud dönemine gelene kadar Osmanlı Devleti zamanında giyim birliğinin olmadığından II. Mahmut'un da bunu askerler ve memurlar arasında sağlamaya çalıştığı fakat cumhuriyetin ilanından sonra her konuda çağdaş devletler seviyesine gelinmek istenmesi nedeniyle şapka ile kıyafetin tamamlanmak istediği anlatılmıştır. Şapkanın ilk önce orduya giydirildiği daha sonra insanların bunu benimsediğinden bahsedilmiştir.

Eserde daha sonra Gazi Mustafa Kemal'in 1925 yılında halkın nabzını yoklamak için memlekette Kastamonu seyahatine çıktığından bahsedilerek onun şapka ile alakalı olarak söylemiş olduğu sözlerine yer verilmiştir:

> *"Turan kıyafetini araştırıp ihya etmeye mahal yoktur. Medeni ve beynelmilel kıyafet milletimiz için layık bir kıyafettir onu giyeceğiz ayakta iskarpin ve patin üstünde pantolon, yelek gömlek, kravat, ceket ve tabi bunların mütemmimi olmak üzere siperi serpuş. Bunu açık söylemek isterim bu serpuşun ismini şapka denir" (Karal, 1945, s.128).*

Şapka konusu anlatıldıktan sonra Osmanlı Devleti döneminde din adamlarının giymiş olduğu kıyafetlerden bahsedilmiş daha sonra konu ile alakalı olarak Gazi Mustafa Kemal'in söylemiş olduğu sözlere yer verilmiştir:

"Yalnız bir Diyanet İşleri Reisliği ve buna mensup müftü, imam ve hatipler vardır. Bu işlerle muvazzaf olmayıp da hariçte kalanların aynı kisveyi giymeleri doğru değildir. Bu gibileri kimse tanımaz ve kabul etmez" (Karal, 1945, s.128). Gazi Mustafa Kemal'in bu sözlerinden sonra hangi dine mensup olursa olsun din adamlarının dini kıyafetle gezmeleri yasak edilmiştir denilerek konu tamamlanmıştır.

Enver Behnan Şapolyo'nun *"Osmanlı-İnkılap ve Avrupa Tarihi Özü"* adlı eserinde konu şapka inkılabı başlığı içerisinde tek sayfa anlatılmıştır.

Osmanlı Devleti zamanında erkeklerin fes denilen kırmızı bir serpuş giydiğinden, daha eskiden kavuk giydiklerinden bahsederek halk "Mustafa Kemal Paşa'nın 24 Ağustos 1925 tarihinde Kastamonu seyahati sırasında başında şapkasıyla görünce herkesin başından fesi atarak şapka ve kasket giydiler" (Şapolyo, 1946, s.158) denilerek konu tamamlanmıştır. Yazar konuyu kısa ve sade bir anlatım tarzı ile ele almayı tercih etmiştir.

4.1.4.3. Türk Kadınına Verilen Haklar

Mustafa Kemal Atatürk döneminde 1931 yılında basılıp 1942 yılına kadar okutulan "*Tarih IV"* isimli eserde konu dokuz sayfa anlatılmıştır.

Eserde konu "*Kadın Hukuku"* ana başlığı altında *'Osmanlı saltanatı kanunlarında ve içtimai hayatında Türk kadınının mevki', 'Cumhuriyetimizin Kanunlarında ve içtimai hayatında Türk kadınının mevki', 'Türk kadınlığının siyasi hakları- belediye meclisleri için intihap etmek ve edilmek hakkı'* alt başlıklarında geniş bir anlatımla incelenmiştir.

Eserde diğer konularda ve bu dönemin diğer kitaplarında da olduğu gibi Osmanlı Devleti zamanındaki kadınların durumları ortaya konularak ve bu durum hakkında eleştiri yaparak

konuya başlanmıştır: "Osmanlı saltanatı mutlakıyetinin, gittikçe ağırlaşan baskısı bilhassa Türk kadınlığını ezmekte çok ileri gitmişti" (İnan vd., 1931, s.221) denilmiştir. Konunun devamında yazar konuya şu sözlerle devam etmiştir:

"Bazı Arap-İslam imamlarının içtihatları esas alınarak ve istenildiği gibi tefsir edilerek Türk kadını birçok insanlık haklarından mahrum edilmişti" (İnan vd., 1931, s.221). Konunun devamında Osmanlı Devleti zamanında kadınların hiçbir haklarının olmadığından, ikinci sınıf insan muamelesi gördüğünden bahsedilerek "Bu zamanların, Türk kadını için hakiki bir zindan, facia ve ıstırap devridir denilmiştir" (İnan vd., 1931, s.223).

Cumhuriyet döneminin gelmesinin ardından konuyla bizzat Mustafa Kemal'in ilgilendiğine değinilerek, Mustafa Kemal'in kadınlar ve onların haklarıyla alakalı olarak çeşitli dönemlerde söylemiş olduğu sözlere genişçe yer verilmiştir.

> *" ...Kadının en büyük vazifesi analıktır. İlk terbiye alınan yerin ana kucağı olduğu düşünülürse, bu vazifenin ehemmiyeti layıkıyla anlaşılır. Milletimiz kuvvetli bir millet olmağa azmetmiştir. Bugünün levazımından biri de kadınlarımızın her hususta yükselmelerini temindir. Binaenaleyh kadınlarımız da alim ve mütefennin olacaklar ve erkeklerin geçtikleri bütün tahsil derecelerinden geçeceklerdir. Kadınlar içtimai hayatta erkeklerle beraber yürüyerek birbirinin yardımcısı olacaklardır. İslam ve Türk tarihi tetkik edilirse görülür ki, bugün kendimizi mukayyet zannettiğimiz bin türlü kayıtlar yoktur. Türk içtimai hayatında kadınlar ilmen, irfanen ve diğer hususlarda erkeklerden kat'iyyen geri kalmamışlardır; belki daha ileri gitmişlerdir" (İnan vd., 1931, s.225).*

Enver Ziya Karal'ın "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1944*" adlı eserinde konu dört sayfa anlatılmıştır.

Eserde konu *"Kadın Hakları"* ana başlığı altında *'Osmanlı imparatorluğunda Türk kadını', 'İstiklal Savaşında kadın', 'Türk inkılabında kadın hukuku'* alt başlıklarında geniş bir anlatımla incelenmiştir.

Eserin konu başlıklarına bakıldığı zaman 1931 yılında yazılan eserde yer alan konu başlıklarına yakın olduğu ve yine konu anlatılırken Mustafa Kemal Paşa'nın sözlerine bolca yer verildiği dikkati çekmektedir. Eserde konu ile alakalı olarak görsel kullanılmıştır:

Şekil 4. İmparatorluk devrinde kadın kıyafetleri

Eserde daha önceleri Türk devletlerinde kadın ile erkeğin aynı haklara sahip olduğunu, daha sonra Osmanlı Devleti zamanında kadınların birçok haklarını kaybettiklerini, erkeklere verilen değerin kadınlara verilmediğinden bahsedilmiştir. Osmanlı Devleti döneminde kadınların içinde bulunduğu durumları anlatarak kadının Osmanlı Devleti'nde değerlerinin olmadığından bahsedilmiştir. Daha sonra kadınların İstiklal Savaşı'nda erkeklerin yanında yer alarak onlara her anlamda yardımcı olduklarından bahsedilmiştir.

Eserde Mustafa Kemal Paşa'nın konu ile alakalı olarak söylemiş olduğu sözlere yer verilmiştir:

> *"Kadınlar içtimai hayatta erkeklerle beraber yürüyerek birbirlerinin yardımcısı olacaklardır. "Medeniyetin esası, terakki ve kuvvetin temeli aile hayatındadır. Bu hayatta fenalık, muhakkak içtimai, iktisadi ve siyasi aczi mucip olur. Aileyi teşkil eden kadın ve erkek unsurların tabii haklarına malik olmaları aile vazifelerini ifaya muktedir bulunmaları lazım gelir" (Karal, 1945, s.126).*

Mustafa Kemal Paşa, kadınların peçeli gezmelerinin doğru olamayacağına da sık sık sözleriyle işaret etmiştir. Bu görüş ders kitabında aşağıda olduğu gibi yer bulmuştur:

> *"Seyahatim esnasında köylerde değil, bilhassa Kasabalarda ve şehirlerde kadın arkadaşlarımızın yüzlerini ve gözlerini çok kesif olarak kapattıklarını gördüm. Bilhassa bu sıcak mevsimde bu tarz kendileri için mutlaka azabı ve ıstırabı mucip olduğunu tahmin ediyorum. Onlar yüzlerini cihana göstersinler ve gözleriyle cihanı dikkatle görebilsinler. Bunda korkulacak Bir şey yoktur" (Karal, 1945, s.126).*

Eserde Mustafa Kemal Paşa'nın sözlerine yer verdikten sonra kadınlara verilen haklar sırasıyla anlatılmıştır. Daha sonra yazar, kadınlara verilen hakların o dönemde Avrupalı kadınlara dahi verilmemiş olduğundan bahsederek bu durumun öneminden bahsetmiştir:

"1930 yılında kabul edilen belediye kanunu ile kadınların belediye seçimlerine iştirak etmeleri hakkı tanındı. Birkaç yıl sonra da kadınlar mebus seçmek ve seçilmek haklarını kazandılar. Böylece Türk kadını hukuk alanında tam manasıyla erkeğe eşit oldu" (Karal, 1945, s.127). Türk halkının bundan sonra Türk erkeği ve Türk kadınının müşterek ve ahenkli çalışmaları üzerinde ilerleyeceği ve yükseleceği söylendikten sonra konu tamamlanmıştır.

Enver Behnan Şapolyo'nun "*Osmanlı-İnkılap ve Avrupa Tarihi Özü"* adlı eserinde konu tek sayfa anlatılmıştır.

Eserde konu anlatılırken iki dönemin kıyaslanarak anlatılmış olduğu dikkat çekmektedir. Osmanlı Devleti döneminde kadınların fazla haklarının olmadığından, siyah çarşafa bürünüp gezdiklerinden, eşlerinin kendilerini istedikleri anda boşadım sözüyle boşayabildiklerinden, evlenirken kızlara hiç fikirleri sorulmadığından bahsedildikten sonra cumhuriyet dönemi ile kadının bütün medeni haklara malik olduğundan her mesleğe ve her okula gidebildiklerinden, doktor, hakim, memur ve öğretmen olduklarından bahsedilmiştir.

Daha sonra kadınların belediye seçimlerine katıldıklarından mebus seçilerek Türkiye Büyük Millet Meclisinde yer aldıkları yazılmıştır. Yazar konuyu fazla uzatmadan öğrencinin de anlayabileceği düzeyde iki dönemin karşılaştırmasını yaparak anlatmıştır. Yazarın kullandığı yöntem öğrencilerin konuyu anlayabilecekleri yöntemler arasındadır. Yazar konunun başında "mebus" kelimesini kullandıktan sonra devamında "milletvekili" kelimesini kullanmıştır. Anlam bütünlüğü açısından her iki kelimeden birini kullanması gerekmektedir.

4.1.5. Ekonomik Alanda Yapılan İnkılaplar

4.1.5.1. Tarım Alanında Yapılanlar

Mustafa Kemal Atatürk döneminde 1931 yılında basılıp 1942 yılına kadar okutulan "*Tarih IV"* isimli eserde konu on üç sayfa anlatılmıştır.

Eserde konu "*Ziraat Sahasında"* ana başlığı altında *'Köylüye verilen hususi ehemmiyet', 'Aşarın kaldırılması', 'Müstahsili devlet yardımları ile koruma tedbirleri', 'Dikim ve ekim*

ıslah tedbirleri', 'Ziraatçilik meslek ve ihtisasının yükseltilmesi', 'Zirai mücadele', 'Ziraat bankası', 'Zirai kredi kooperatifleri', 'Gazinin çiftliği', 'Toprağı olmayan bir emektar çiftçi', alt başlıklarında geniş bir anlatımla incelenmiştir.

Ders kitabı yazıldığı döneme de uygun olarak anlatılan konular detaylarıyla anlatılmış, inkılapları ve inkılapları gerçekleştirenleri övgü dolu cümleler ile bahsedilmiştir. Yazar konuya başlarken memleketin esas sahiplerinin köylüler olduğunu anlattıktan sonra Mustafa Kemal Paşa'nın konu ile ilgili sözlerine yer vermiştir:

> *"Yedi asırdan beri cihanın dört köşesine sevk edilerek kanlarını akıttığımız, kemiklerini yabancı topraklarında bıraktığımız ve yedi asırdan beri emeklerini ellerinden alıp israf eylediğimiz ve buna mukabil daima tahkir, terzil ile mukabele ettiğimiz ve bunca fedakarlıklarına ve ihsanlarına karşı nankörlük, küstahlık, cebbarlıkla uşak menzilesine indirmek istediğimiz bu asli sahibin huzurunda bugün hicap ve ihtiramla hakiki vaziyetimizi alalım" (İnan vd., 1931, s.274).*

Konunun devamında aşarın kaldırılma sebepleri sıralandıktan sonra Mustafa Kemal Paşa'nın memleket seyahatinde aşar ile alakalı olarak köylüler ile arasında geçen konuşmalarına yer verilmiştir:

Teşrinievelinde, memleketi dolaşmakta olan Gazi, trenle Dumlupınar yakınlarında Turak istasiyonundan geçerken, birçok meşaleler yakarak, davullar, zurnalarla köy havaları çalarak kendisini bekliyen köylülerle âşara dair şöyle konuştu:

— Nasılsınız, eyi misiniz ? Böyle gece vakti zahmet ettiniz.

— Eyiyiz Paşa Hazretleri, sizi görmekle çok sevindik.

— Bu sene hasılatınız nasıldır? Memnun musunuz?

— Hasılatımız pek eyidir, memnunuz Paşa Hazretleri.

— Zaten uğradığım heryerdeki halk ta hasılattan memnuniyetini söylediği için ben de memnunum. Nasıl mültezimlerin kalkması eyi oldu, değil mi?

— Çok şükür Paşa Hazretleri, mültezim belâsından kurtulduk, bize işkence eden kalmadı.

— Biliyor musunuz, âşar kalkmaz diye söyliyenler olmuştu. Hatta âşar şer'îdir, onun kalkması şeriatin kalkması demektir diye işaatta bulunmuşlardı; size de bunu söyliyenler oldu mu?

— Evet söyliyenler oldu.

— Demek işittiniz?

— Evet işittik.

— Halbuki işte görüyorsunuz ve memnuniyetle söylüyorsunuz ki, Türkiyede âşâr kalktı. Bu sözlerin nekadar yalan olduğunu ve bunu söyliyenlerin nekadar yalancı olduğunu gördünüz ve anladınız değil mi?

— Evet gördük ve anladık Paşa Hazretleri!

Şekil 5. Mustafa Kemal Atatürk'ün köylü ile aşar hakkında konuşması

Mustafa Kemal Paşa ile köylü arasında aşar hakkında geçen konuşmanın ardından aşarı kaldıran cumhuriyet hükümetini öven cümlelere yer verilmiştir:

“Aşarın kaldırılması, Osmanlı İmparatorluğunda, seksen seneden fazla zaman ara sıra ortaya atılmış, fakat ne mutlakiyet ne de Meşrutiyet devrelerinde hiçbir hükümet kendinde buna karar vermek cesaretini bulamamıştı” (İnan vd., 1931, s.277).

Eserde yukarıda yer alan konuşmalara yer verildikten sonra devlet tarafından köylülere yapılan yardımlardan detaylı olarak bahsedilmiştir. Ziraat Bankasının sermayesinin Osmanlı Devleti dönemine oranla iki kat daha artırılmasının çiftçiye olan faydalarından bahsedilmiştir. Daha sonra Osmanlı Devleti döneminde çiftçinin en çok zahmet çektiği hususlardan birinin kredi bulmak olduğu yazılmıştır. Ziraat Bankasının kredi vermekte yeterli olmadığı ve bu konuda halkın büyük sıkıntılar çektiği yazılmıştır. Cumhuriyetin bu durumun üzerine düşerek memleket genelinde ‘zirai kredi kooperatifleri’ kurduğu yazılmıştır.

Yazar Türkiye Cumhuriyeti döneminde ziraat alanında yapılmış olanların akıllarda daha iyi kalabilmesi için, Osmanlı Devleti zamanında ziraat alanında yapılanları da anlatmıştır. Böylece iki dönem arasında olan değişim daha iyi anlaşılmıştır. Yazar bu anlatım tarzını eserinde yer alan diğer konular için de kullanmıştır.

Enver Ziya Karal’ın “*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1944*” adlı eserinde konu dört sayfa anlatılmıştır.

Eserde konu “*Ziraat”* ana başlığı altında *‘Köylü hakkındaki zihniyetin değişmesi’, ‘Cumhuriyet hükümetinin köylü ve köycülük siyaseti’, ‘Cumhuriyet hükümetinin köylü ve köycülük siyasetinin gelişmesi: aşarın kaldırılması’, ‘Para ve kredi yardımı’, ‘Ormancılık’, ‘Hayvancılık’,* alt başlıklarında geniş bir anlatımla incelenmiştir.

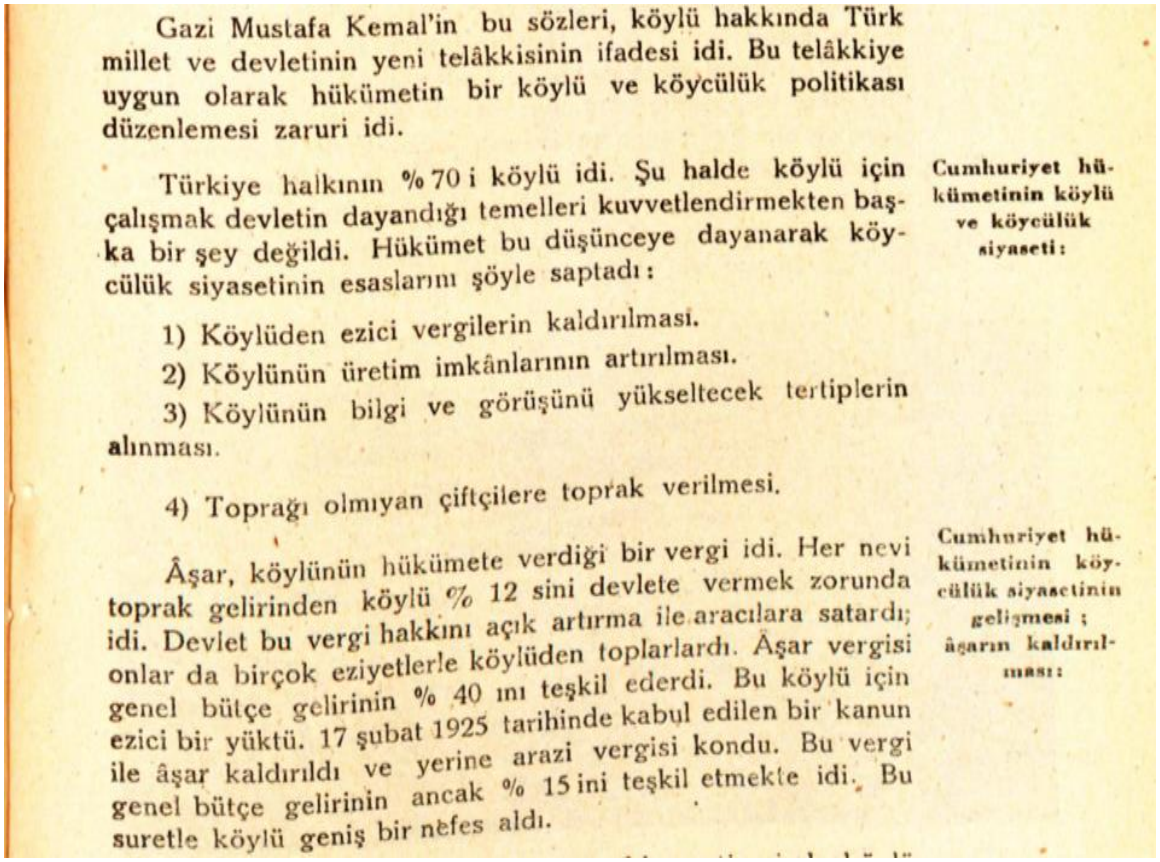
Eserde konu anlatılırken daha önceki konularda kullanılan kıyaslama anlatım yöntemi bu başlıkta da kullanılmıştır. Osmanlı Devleti döneminde ziraat nasıldı ve yine aynı dönemde devletin köylüye olan yaklaşımının nasıl olduğu anlatıp cumhuriyet dönemi ile karşılaştırılması yapılmıştır. Eserde Osmanlı Devleti döneminde şehirli ve köylü arasında uçurumun oluştuğundan, köylünün hor görülerek ikinci sınıf insan muamelesi gördüğünden şu sözlerle bahsedilmiştir:

> *“Osmanlı İmparatorluğunun son asırlarında şehirli ile köylü arasında bir uçurum hasıl olmuştu. Şehirliye göre köylü; anlayışsız, istidatsız, kaba bir insan tipi idi. Bu sebepten köylü kelimesi aynı zamanda hakaret ifade ederdi. Hükümet; şehirlinin köylü hakkındaki görüşlerine ortak olmuştu. Hükümetin bir köycülük politikası yoktu. Köylüden vergi ve asker alır, buna karşılık onun için hemen hiçbir şey yapmazdı” (Karal, 1945, s.146).*

Daha sonra Gazi Mustafa Kemal’in sözlerine yer verilerek konu anlatılmaya devam edilmiştir:

"Yedi asırdan beri cihanın dört köşesine sevk ederek kanlarını akıttığımız, kemiklerini yabancı topraklarda bıraktığımız ve yedi asırdan beri emeklerini ellerinden alıp israf eylediğimiz ve buna mukabil daima tahkir, terzil ile mukabele ettiğimiz ve bunca fedakarlıklarına ve ihsanlarına karşı nankörlük ettiğimiz bu asıl sahibin huzurunda bugün hicap ve ihtiramla hakiki vaziyetimizi alalım" (Karal, 1945, s.147).

Gazi Mustafa Kemal'in bu sözleri üzerine hükümetin Osmanlı Devleti döneminde olmayan bir şekilde köylü ve tarım konusuna önem vermeye başladığı ve bu doğrultuda hareket ederek tarım ve köylüler ile alakalı kanunun çıkarıldığı yazılmıştır.

Gazi Mustafa Kemal'in bu sözleri, köylü hakkında Türk millet ve devletinin yeni telâkkisinin ifadesi idi. Bu telâkkiye uygun olarak hükümetin bir köylü ve köycülük politikası düzenlemesi zaruri idi.

Cumhuriyet hükümetinin köylü ve köycülük siyaseti:

Türkiye halkının % 70 i köylü idi. Şu halde köylü için çalışmak devletin dayandığı temelleri kuvvetlendirmekten başka bir şey değildi. Hükümet bu düşünceye dayanarak köycülük siyasetinin esaslarını şöyle saptadı:

1) Köylüden ezici vergilerin kaldırılması.
2) Köylünün üretim imkânlarının artırılması.
3) Köylünün bilgi ve görüşünü yükseltecek tertiplerin alınması.
4) Toprağı olmıyan çiftçilere toprak verilmesi.

Cumhuriyet hükümetinin köycülük siyasetinin gelişmesi; âşarın kaldırılması:

Âşar, köylünün hükümete verdiği bir vergi idi. Her nevi toprak gelirinden köylü % 12 sini devlete vermek zorunda idi. Devlet bu vergi hakkını açık artırma ile aracılara satardı; onlar da birçok eziyetlerle köylüden toplarlardı. Âşar vergisi genel bütçe gelirinin % 40 ını teşkil ederdi. Bu köylü için ezici bir yüktü. 17 şubat 1925 tarihinde kabul edilen bir kanun ile âşar kaldırıldı ve yerine arazi vergisi kondu. Bu vergi genel bütçe gelirinin ancak % 15 ini teşkil etmekte idi. Bu suretle köylü geniş bir nefes aldı.

Şekil 6. Aşarın Kaldırılması

Enver Behnan Şapolyo'nun "*Osmanlı-İnkılap ve Avrupa Tarihi Özü"* adlı eserinde konu iki sayfa anlatılmıştır.

Ders kitabında konunun daha anlaşılır olması için Mustafa Kemal'in sözlerinden yararlanılarak konuya giriş yapılmıştır. Daha sonra cumhuriyetin ilanından sonraki günlerde tarım alanında yapılanlar eserde detay verilmeden anlatılmıştır.

Mustafa Kemal'in köylü ile alakalı olarak söylemiş olduğu sözlere yer verilmiştir: "Türkiye'nin hakiki sahibi, efendisi hakiki müstahsili olan köylüdür" (Şapolyo, 1946, s. 162). Bu sözlerin ardından 1925 yılında uzun yıllardır köylünün üzerine mali olarak yük olan aşar vergisinin kaldırıldığından bahsedilmiştir. Eserde daha sonra ipekçilik, fındıkçılık

ile ilgili çalışmaların yapıldığı yazılmıştır. Baytarlık, ormancılık alanında çalışmalara önem verildiğinden bahsedilerek ziraat alanında yapılanlar anlatılmıştır.

4.1.5.2. Ticaret Alanında Yapılanlar

Mustafa Kemal Atatürk döneminde 1931 yılında basılıp 1942 yılına kadar okutulan "*Tarih IV*" isimli eserde konu on bir sayfa anlatılmıştır.

Eserde konu *"Ticaret Sahasında"* ana başlığı altında *'Osmanlı saltanatının muhtelif devirlerinde ticaret', 'Türkiye Cumhuriyeti devrinde dahili ve harici ticaretin canlanması', 'Dahili ve harici ticarette kanunlar ve icraat', 'Ticari kredi müesseseleri; şirketçilik, sigortacılık', 'İş bankası', 'Deniz ticareti ve deniz nakliyeciliği, seyrisefain', 'Deniz ticareti sahasında kanunlar ve icraat', 'Milli iktisat ve tasarruf cemiyeti',* alt başlıklarında geniş bir anlatımla incelenmiştir.

Eserde yazar konuyu Osmanlı Devleti zamanında ticaret durumunun nasıl olduğundan bahsederek anlatmaya başlamıştır. Daha sonra ticaretin gün geçtikçe azaldığına değinilerek kapitülasyonların da etkisiyle Türkiye Cumhuriyeti'nin bir enkaz devraldığından bahsedilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin İstiklal Savaşı ile bu alana çok önem vermeye başlayarak çok kısa süre içerisinde çok önemli işleri başardığı ifade edilmiştir:

> *"Türkün kabiliyet ve istidat pınarlarının tükenmez zenginliğini bilemeyenler bu sefer de şiddetle aldanmış oldular. Cumhuriyetin birkaç yılı içinde Türk zekası dahili ve harici ticaret cihazlarını hiçbir milletin tarihinde görülmediği mübalağasız söylenebilecek bir süratle kavrayıp işletmeğe başladı. Lozan'ın dördüncü yılında yapılan umumi tahrir harp yorgunluklarına ve buhran sarsıntılarına rağmen Türkiye ticaret mesleğinin (256.000) kişilik bir kuvvet yekûnuna varmış olduğunu gösterdi. Yine ayni dört yıl içinde Türk gayret ve teşebbüsünün 31'i milli banka, 50 si sanayi, 19'u ticaret, 19'u maden işlerine ait olmak üzere 100 milyon lira sermayeli 100 ticaret şirketi teşkil ettiği görüldü" (İnan vd., 1931, s.292-293).*

Enver Ziya Karal'ın "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1944"* adlı eserinde konu dört sayfa anlatılmıştır.

Eserde konu "*Cumhuriyet Rejiminin Ticaret Alanında Başarıları"* ana başlığı altında *'Osmanlı İmparatorluğunda Türklerin ticaret telakkisi ve ticaret alanında rastlanan engeller', 'Cumhuriyet devrinde ticaret telakkisi', 'Cumhuriyet hükümetinin ticaret politikası', 'ticaret kurullarının ve bankaların gelişmesi',* alt başlıklarında geniş bir anlatımla incelenmiştir.

Konuya Osmanlı Devleti'nde münevver Türk ailelerinin ticareti şerefli bir meslek saymadıkları, çocuklarının subay ve memur olmalarını istedikleri, bu yüzden ticaretin

çoğunlukla azınlıkların elinde olduğu anlatılarak başlanmıştır. Daha sonra cumhuriyet devrinde ve özel alanda ticaret ile ilgili yapılan çalışmalar kronolojik sırayla anlatılmıştır. Yazar konuyu anlatırken, diğer konularda yaptığı gibi açıklayıcı görseller kullanmıştır. Yazar konuyu anlatırken üç tane görsel kullanmış, kullanmış olduğu görsellerle de ilgili açıklayıcı bilgilere yer vermiştir.

Şekil 7. İplik sanayi kuruluyor. Bir iplik fabrikasının iç görünüşü

Eserde daha sonra yazar ticaretin geliştirilmesi amacıyla Türkiye Cumhuriyeti'nde yeni bankaların kurulduğuyla alakalı bilgilere yer vermiştir:

> *"Devlet milli sermaye ile yeni bankaların kurulmasında her türlü kolaylığı gösterdiği gibi kendisi de bankalar kurdu. Cumhuriyetten evvel 11 banka vardı. Bunların sermayeleri toplamı 44,768,000 liraya varmaktaydı. Cumhuriyetin ilanından sonra ise 32 yeni banka kuruldu. Bunların sermayelerinin toplamı 284,160,000 lirayı bulmaktadır. Bugün bütün bankaların sayısı 51 adet olup sermayeleri 335,860,647 liradır" (Karal, 1945, s.159-160).*

Yazar, daha devletin ve özel sektörün, ticaret alanında yaptıklarını ve konuyu öğrenciyi sıkmadan, anlatılan konuyu fazla yazıya boğmadan, sade ve anlaşır bir anlatımla anlatmıştır.

Enver Behnan Şapolyo'nun "*Osmanlı-İnkılap ve Avrupa Tarihi Özü"* adlı eserinde konu tek sayfa anlatılmıştır.

Eserde Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk devirlerinde ticaretin iyi olduğu daha sonra kapitülasyonlar yüzünden ticaretin azaldığı, cumhuriyetle birlikte birçok tüccarlarımızın doğduğundan bahsedilmiştir. Eserde daha sonra 1925 yılında ticaret ve sanayi odaları kanunun çıktığı, yerli malları tanıtmak için sergilerin açıldığı yazılarak konu anlatılmıştır.

4.1.5.3. Sanayi Alanında Yapılanlar

Mustafa Kemal Atatürk döneminde 1931 yılında basılıp 1942 yılına kadar okutulan "*Tarih IV"* isimli eserde konu dört sayfa anlatılmıştır.

Eserde konu "*Sanayi Sahasında"* ana başlığı altında *'Osmanlı saltanatında Türk milli sanayinin ölümü', 'Türk milli sanayinin dirilişi', 'Ölçü sisteminin yenileşmesi',* alt başlıklarında geniş bir anlatımla incelenmiştir.

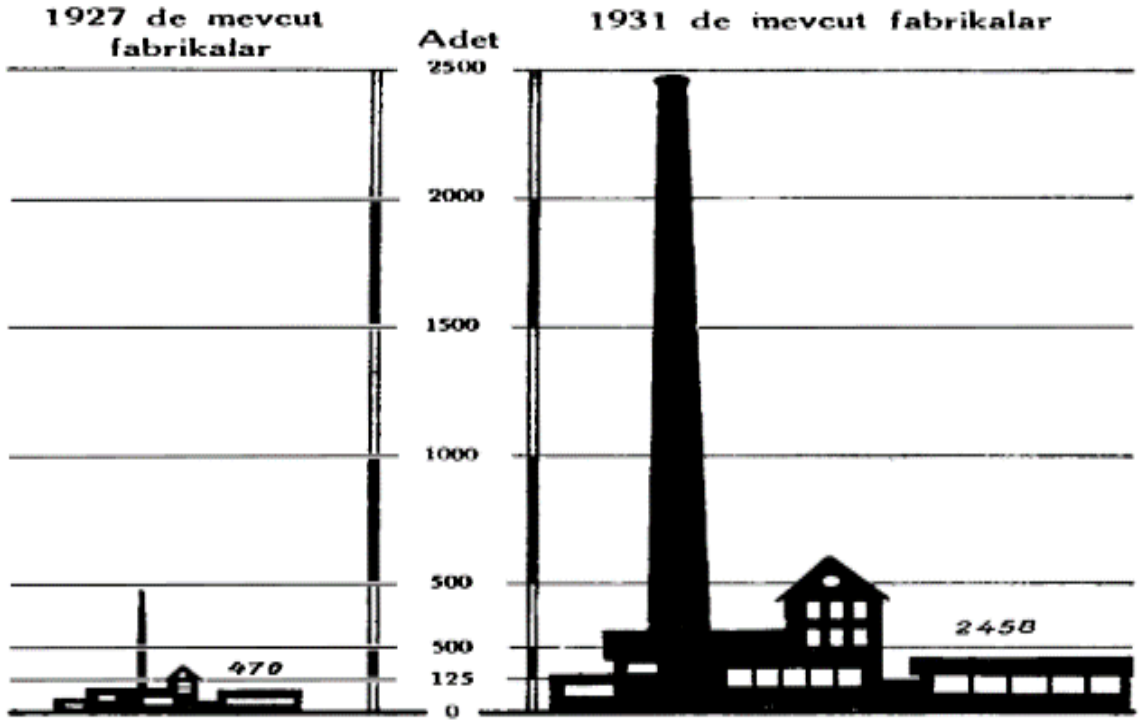
Eserde yazar konuya Osmanlı Devleti'nde XIX. asır başlarına gelinceye kadar sanayinin Osmanlı Devleti içinde dahi yeterli olduğundan, ancak daha sonra İngiltere'de buhar makinesinin icadı ile bu durumun değişmeye başladığını anlatarak başlamıştır. Daha sonra cumhuriyet idaresinin, yeni Türk devletinin mümkün olduğu kadar az zamanda sanayi sahasında tekamülünü en fazla ehemmiyetle güdülen bir gaye edinmiş olduğundan bahsedilmiştir. Bu konular anlatıldıktan sonra cumhuriyetin ilanından sonra çıkartılan kanunlardan ve yapılan çalışmalardan bahsedilmiştir. Ders kitabında diğer ders kitaplarından farklı olarak konunun daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla anlatılan konu ile alakalı rakamsal bilgiler verilmiştir:

"Teşviki Sanayi Kanununun çıkarıldığı 1927 yılına kadar açılmış olan fabrikalar sayısı 470, 1927'den 1931'e kadar açılan fabrikalar sayısı 1988" (İnan vd., 1931, s.288).

Yukarıda yer alan rakamlara bakıldığında, Türkiye de son dört yıl içinde iki bine yakın yeni fabrikanın kurulmuş olduğu yani bir asra yakın zamanda, ilk fabrikanın açıldığından beri bütün Osmanlı Devleti'nde kurulan fabrikaların tamamının 4 mislinden fazla nispette bir artış olduğu yazılmıştır.

Yazar eserde konunun daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla vermiş olduğu rakamsal bilgilerin yanında açıklayıcı grafikler de vererek öğrencilerin konuyu daha iyi kavramalarını sağlamıştır. Eserde öğrencilerin arayacağı her türden bilgiler mevcuttur. Görsel, grafik, harita gibi materyaller fazlaca kullanılmıştır. Eserde konu anlatılırken yazıya boğulmamış, gerekli materyaller kullanılarak öğrencinin sıkılmasının, konuyu anlamamasının önüne

geçilmiştir. 1931 yılında yazılmış bu eserde kullanılan materyallerin, daha sonra yazılmış olan eserlerin hiçbirinde bu denli yoğun olarak kullanılmamıştır. Günümüz kitaplarına bakıldığı zaman da aynı anlatım tarzının kullanılmış olduğu görülmektedir.

6 — 1927 yılına göre 1931 de mevcut fabrikalarımız

Şekil 8. 1927 yılına göre 1931 de mevcut fabrikalarımız

Enver Ziya Karal'ın "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1944"* adlı eserinde konu altı sayfa anlatılmıştır.

Eserde konu "*Endüstri"* ana başlığı altında *'Osmanlı İmparatorluğunun son yıllarında Türkiye'de endüstri durumu, 'cumhuriyet devrinde endüstri', 'özel endüstri', 'devletin kurduğu endüstri', 'maden işlerimiz'* alt başlıklarında geniş bir anlatımla incelenmiştir.

Konuya Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'da gerçekleşen sanayi inkılabını yakalayamayarak ekonomik anlamda geride kaldığını anlatarak başlanmıştır. Konunun devamında Türkiye Cumhuriyeti devleti ve özel sektör eliyle sanayi ile ilgili yapılan çalışmalar kronolojik sırayla tek tek anlatılmıştır. Yazar konuyu anlatırken, diğer inkılap konularında olduğu gibi açıklayıcı görseller kullanarak konuyu anlatmıştır. Ders kitabında konuyla alakalı dört tane görsel kullanmış, kullanılmış olan görsellerle de ilgili açıklayıcı bilgilere yer verilmiştir. Konu anlatılırken kıyaslama yöntemi kullanılarak, iki dönem arasında bağlantı kurulması sağlanmıştır.

"1915'te Osmanlı Endüstrisi

Müessese sayısı: 264

Günde çalışan amele sayısı: 14.060

Üretimin bir senelik değeri: 7,570,000 lira

1938'de Cumhuriyet Endüstrisi:

Müessese sayısı: 1394

Günde çalışan amele sayısı: 100.598

Üretimin bir senelik değeri: 285,008,000 lira" (Karal, 1945, s.154-15).

Yazar, devletin ve özel sektörün, sanayi alanında yaptıklarını ve konunun tamamını, öğrenciyi sıkmadan, anlatılan konuyu fazla yazıya boğmadan, sade ve anlaşır bir anlatımla anlatmıştır.

Enver Behnan Şapolyo'nun "*Osmanlı-İnkılap ve Avrupa Tarihi Özü"* adlı eserinde konu tek sayfa anlatılmıştır.

Eserde yine Osmanlı Devleti döneminde sanayi durumunun ne olduğundan bahsedilerek konu anlatılmaya başlanmıştır. Yazar diğer konularda da aynı anlatım tarzını kullanmıştır. Eserde sanayi ile alakalı belirlenen esaslar anlatıldıktan sonra açılan fabrikalar ile ilgili şu bilgiler verilmiştir:

"Uşakta ve Eskişehir'de şeker fabrikası, Nazilli, Malatya ve Kayseri'de bez fabrikaları Karabük çelik fabrikası, Kırıkkale silah fabrikası, İzmit'te kağıt fabrikası ve başka vilayetlerde küçük, büyük fabrikalar açıldı" (Şapolyo, 1946, s.161).

Eserde daha sonra İş Bankası, Deniz Bank, Eti Bank gibi bankaların kurulduğu yazılarak konu tamamlanmıştır.

İkinci Alt Probleme Ait Bulgular

1950-1960 arası dönemde lise tarih ders kitaplarında yer alan inkılap konuları nasıl aktarılmıştır? Bu alt problem cümlesi kapsamında aşağıdaki soruların yanıtları aranmıştır:

Bu dönemde liselerde okutulan tarih ders kitapları nelerdir? Bu dönemin genel siyasi ortamı ders kitaplarını ne derecede etkilemiştir? Bu dönemde liselerde okutulan tarih ders kitaplarında inkılap konularına ne kadar yer verilmiştir? Bu dönem lise tarih ders

kitaplarında inkılaplar konusunun işlenişinde öğrenci gelişimine olan katkısı bakımından; görsel, harita, hazırlık soruları değerlendirme soruları kullanılmış mıdır?

4.2. 1950-1960 Yılları Arası Dönem

1950-1960 yılları arası dönemde DP iktidarda kalmış, 27 Mayıs 1960 askeri darbesine kadar görev yapmıştır. DP iktidarda kaldığı on yıl içerisinde toplam beş hükümet kurmuştur. Bu hükümetlerin hepsinde Adnan Menderes Başbakan, Celal Bayar ise Cumhurbaşkanıdır. DP hükümetleri arka arkaya kurularak bir devamlılık arz etmiştir. DP'nin, eğitim ve kültür politikalarında önceki dönemlere göre önemli bir değişiklik yapılmamıştır. Tarih eğitim-öğretiminde de köklü bir değişikliğin olmadığı görülmektedir. İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanı görevini yürütmüş olduğu dönemde başlatılan hümanizm merkezli tarih anlayışından, tekrar geleneksel tarih anlayışına dönülmüştür. Milli Eğitim Bakanlığı, 1950 yılından itibaren, okutulacak ders kitaplarını, 6 Haziran 1949 tarihinde kabul edilen 5429 sayılı kanuna göre hazırlamıştır. Yeni kanun, ders kitaplarında birçok yenilik getirmiştir. Kitaplarının seçimi, satış fiyatlarının belirlenmesi yetkisi Milli Eğitim Bakanlığı'na bırakılmıştır. Bakanlık gerektiği takdirde okul kitabı yazdırmak, bastırmak ve değiştirmek hakkına sahip olmuştur. Bir kitabın, ders kitabı olarak okutulma süresi üç yılla sınırlandırılmış fakat aynı kitabın tekrar kabul edilirse okutulabilmesi kararlaştırılmıştır (Kırmıt, 2020, s.79).

DP dönemi diye adlandırılan 1950-1960 yılları arasında basılan lise tarih ders kitaplarından inceleyeceğimiz lise tarih ders kitaplarını şu şekilde sıralayabiliriz:

Tablo 5

1950-1960 Yılları Arası İncelenen Tarih Ders Kitapları

Kitap Adı	Yazar Adı	Basım Yılı	Yayınevi	Yayın Yeri	Sayfa Sayısı
Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1950	Enver Behnan Şapolyo	1953	Milli Eğitim Basımevi	İstanbul	201
Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1955	Fahriye Yazgan & Neriman Serdarlar	1956	Sulhi Garan Matbaası	İstanbul	173
Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1953	Enver Ziya Karal	1957	Maarif Basımevi	İstanbul	230
Türkiye Cumhuriyeti Tarihi	Mükerrem Kamil Su & Kamil Su	1960	Ahmed Said Basımevi	İstanbul	184

4.2.1. Siyasi Alanda Yapılan İnkılaplar

4.2.1.1. Saltanatın Kaldırılması

Enver Behnan Şapolyo'nun "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1950"* adlı eserinde konu dört sayfa anlatılmıştır.

Ders kitabında Büyük Millet Meclisi hükümeti, Anadolu'yu istila eden Yunan ordularını Akdeniz'e döktüğü halde İstanbul'da saltanat makamında padişahın oturduğu yazılarak konuya giriş yapılmıştır. Daha sonra savaşın kazanılmasının ardından İtilaf Devletleri, Büyük Millet Meclisi hükümeti ile İstanbul hükümetini yapılacak olan barış görüşmelerine aynı anda davet etmiştir. Bu durum ikilik doğuracaktı denilerek konu ile alakalı olarak ders kitabında şunlar yazılmıştır:

> *"17 Ekim'de Sadrazam Tevfik Paşa, Atatürk'e telgraf çekmişti. Bu telgrafında büyük zaferin temin edilmesiyle artık ikiliğin kalktığını, milli birliğin doğduğunu ve bu sebeple sulh konferansına iki tarafın da iştiraki lazımdır, şeklinde bir anlaşma teklifin bulunmuştu. Atatürk derhal şu cevabı gönderdi: Sulh konferansında Türkiye Devleti yalnız ve ancak Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti tarafından temsil olunur, diyerek bu dileği şiddetle reddetti*" (Şapolyo, 1953, s.108).

Bu tarz bir durumun ortaya çıkmasının ardından Meclis ikiliği kaldırmaya karar vermiştir. Büyük Millet Meclisi'nde saltanatın kaldırılması hakkında hararetli görüşmelerin olduğu ancak olaya Mustafa Kemal Paşa'nın müdahale etmesi üzerine Büyük Millet Meclisi 1 Kasım 1922 tarihinde hilafetin saltanattan ayrılması hususundaki kanunu kabul etmiştir diye yazılmıştır. Eserde yazar konuyu Sultan Vahdeddin ile ilgili aşağıdaki bilgilere yer vererek bitirmiştir:

"1299 tarihinde kurulup yıl devam eden Osmanlı Hanedanının 36'ıncı padişahı "Mehmet Vahdettin VI. en sonuncusu oldu. Abdülmecid'in altıncı oğlu idi. Memleketi idare edebilecek bir kudrette değildi" (Şapolyo, 1953, s.111).

Eserde daha önce yazılan eserlerden farklı olarak artık Mustafa Kemal yerine direkt olarak "Atatürk" ismi kullanılmaya başlanmıştır. Büyük Millet Meclisi hükümeti yerine, Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti ismi kullanılmaya başlandığı da ayrıca dikkat çekmektedir. Ayrıca 1950 yılından önce yazılan kitaplardan farklı olarak anlatılan konular detaya girmeden, yorumlardan olabildiğince uzak kalınarak öğrencilerinde anlayabileceği düzeyde sade ve düz bir anlatımla anlatılmıştır. Bu durum öğrencinin konuyu daha iyi anlamasına yardımcı olması açısından önemlidir. 1939-1950 yıllarında yazılan eserlerde dil biraz daha ağır iken bu eserde dilin biraz daha sade hale gelmiş olduğu görülmektedir. Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze yaklaştıkça yazılan eserlerde dil daha sade hale getirilmiştir.

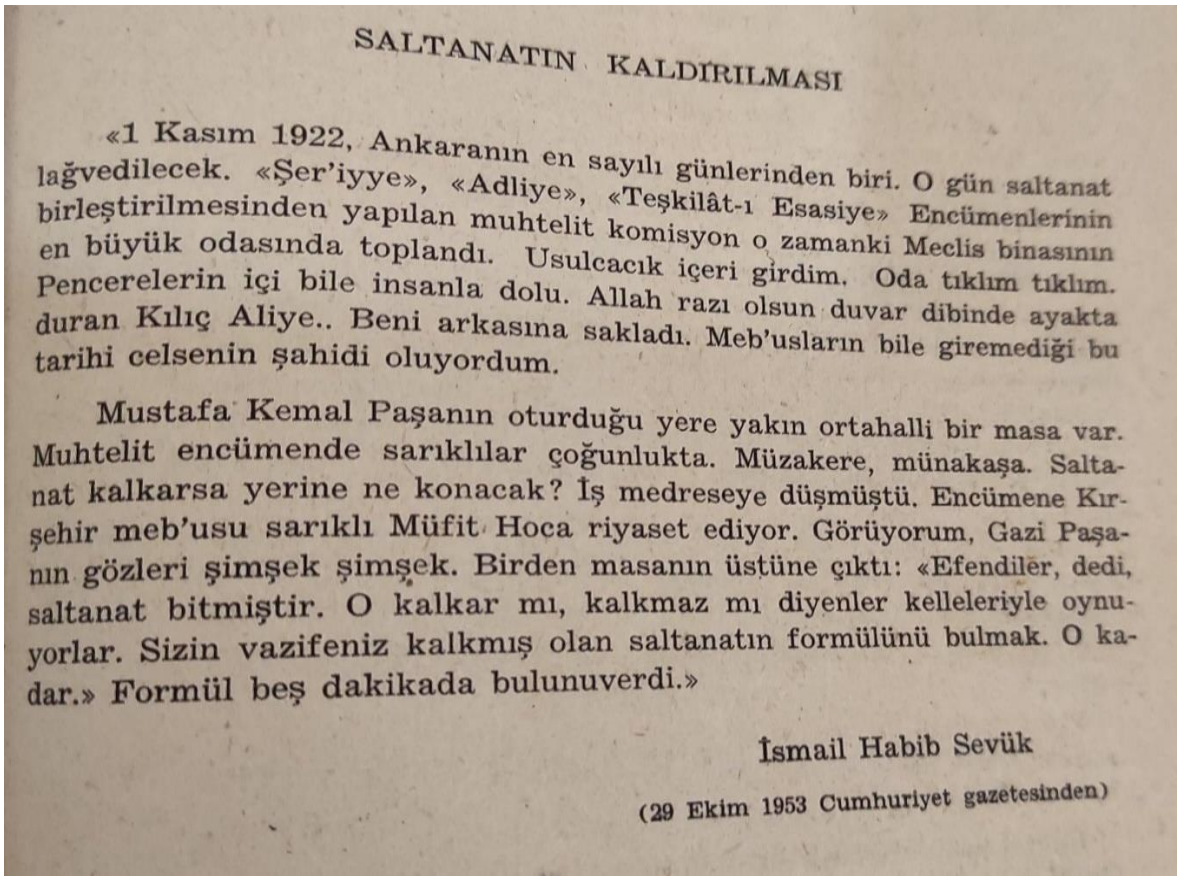
Fahriye Yazgan & Neriman Serdarlar tarafından yazılan "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1955*" adlı eserinde konu iki sayfa anlatılmıştır.

Yazar konuya 23 Nisan 1920 tarihinde Büyük Millet Meclisi hükümetinin kurulmuş olmasına rağmen İstanbul'da da padişahın henüz varlığını devam ettirdiğini yazarak başlamıştır. Mudanya Mütarekesi'nden sonra toplanacak konferans için İtilaf Devletleri hem Osmanlı Devleti hükümetini hem de Büyük Millet Meclisi hükümetini davet etmiştir. Daha sonra konu ile ilgili anayasa maddelerinde yer alan hükümlere değinerek konu anlatılmaya çalışılmıştır:

"20 Ocak 1921 tarihinde kabul edilen teşkilatı esasiye kanunundaki hakimiyet bila kaydı şart milletindir hükmüyle saltanatın bağdaşmazdı" (Yazgan & Serdarlar, 1955, s.80). Lozan Konferansına her iki tarafın da davet edilmiş olması saltanatın kaldırılması için yapılan çalışmaları hızlandırmıştır. Saltanat 1 Kasım 1922 tarihinde Büyük Millet Meclisi'nde çıkartılan kanun ile kaldırılmıştır. Saltanatın kaldırılmasının ardından Sultan Vahdeddin ile ilgili bu dönemin diğer eserlerinde değinilmemiş olan bir konuya yazar detaylı olarak değinerek konuyu tamamlamıştır:

> *"Yalnız burada Vahdeddin'i alakadar eden bir taraf vardı. Vahdeddin halife hem de sultandı. Padişahlığı alındıktan sonra halife olarak kalabilir miydi? O halife ki istiklal harbi esnasında fetvalar alarak, milli kurtuluş hareketine mani olmak istemişti. Bu hareketinden dolayı suçluydu ve millet kendisini asla affetmeyecekti. Vahdeddin de bunu biliyor ve kurtuluş çaresini kaçmakta buluyordu. İngiliz himayesine sığınan Vahdeddin 17 Kasım 1922 de malaya zırhlısı ile İstanbul'dan ayrıldı. Vahdeddin kaçmakla halifeliği de kaybetmişti padişahın düşmana sığınarak kaçması Osmanlı tarihinde görülen yegane vakadır" (Yazgan & Serdarlar, 1955, s.80).*

Yazar burada konunun daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla konunun sonunda bir okuma parçasına da yer vermiştir:

SALTANATIN KALDIRILMASI

«1 Kasım 1922, Ankaranın en sayılı günlerinden biri. O gün saltanat lağvedilecek. «Şer'iyye», «Adliye», «Teşkilât-ı Esasiye» Encümenlerinin birleştirilmesinden yapılan muhtelit komisyon o zamanki Meclis binasının en büyük odasında toplandı. Usulcacık içeri girdim. Oda tıklım tıklım. Pencerelerin içi bile insanla dolu. Allah razı olsun duvar dibinde ayakta duran Kılıç Aliye.. Beni arkasına sakladı. Meb'usların bile giremediği bu tarihi celsenin şahidi oluyordum.

Mustafa Kemal Paşanın oturduğu yere yakın ortahalli bir masa var. Muhtelit encümende sarıklılar çoğunlukta. Müzakere, münakaşa. Saltanat kalkarsa yerine ne konacak? İş medreseye düşmüştü. Encümene Kırşehir meb'usu sarıklı Müfit Hoca riyaset ediyor. Görüyorum, Gazi Paşanın gözleri şimşek şimşek. Birden masanın üstüne çıktı: «Efendiler, dedi, saltanat bitmiştir. O kalkar mı, kalkmaz mı diyenler kelleleriyle oynuyorlar. Sizin vazifeniz kalkmış olan saltanatın formülünü bulmak. O kadar.» Formül beş dakikada bulunuverdi.»

İsmail Habib Sevük

(29 Ekim 1953 Cumhuriyet gazetesinden)

Şekil 9. Saltanatın kaldırılması

Enver Ziya Karal'ın "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1953"* adlı eserinde konu iki sayfa anlatılmıştır.

Yazar konuya Mudanya Mütarekesine göre İstanbul'da Büyük Millet Meclisi idaresinin kurulmuş olmasının ortaya saltanat meselesini çıkardığını yazarak başlamıştır. Daha sonra Büyük Millet Meclisinin 20 Ocak 1921'de esas teşkilatına giren maddelerde padişah halifeyi siyasi dini hukuki yetkilerden mahrum etmişti denildikten sonra ilgili kanun maddelerine yer vermiştir:

Madde 3: Türkiye Devleti, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından idare olunur ve hükümeti "Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti" adını taşır.

Madde 4: Şeriat hükümlerinin yerine getirtilmesi işleri Büyük Millet Meclisine aittir. Bu maddelerden sonra eserde konuyla alakalı şunlar yazılmıştır:

> *"Bu maddeler, saltanatın kaldırıldığını açık olarak ifade etmekle beraber, manileriyle de ifade etmektedir. Şöyle ki: Üçüncü maddede "Türkiye Devleti" tabiri kullanılmakta, Osmanlı Devleti reddedilmiş ve Türkiye Devletinin Büyük Millet Meclisi tarafından idare edileceği belirtilmekle de Osmanlı Devleti'nin idare hakkında mevcut esasların ortadan kalktığı anlatılmak*

istenmiştir. Bundan başka 4'üncü madde, şeriat hükümlerinin yerine getirilmesi Türkiye Büyük Millet Meclisine mal edilmiştir ki, padişah halifelik salahiyetlerinden tecrit etmektedir.
Bundan başka Saltanat müessesesi hakkında Türk milletinin beslemekte olduğu inanç ve düşünce de İstiklal Savaşında yıkılmıştı. Anadolu'da bir Türk devletinin kurulmasında ve Türk milli davalarının kazanılmasında Saltanat müessesesinin hiçbir rolü olmamıştır. Bundan başka bu müessese, düşmanlarla el birliği yaparak milletin aleyhinde çalışmış, onu mahvetmeye uğraşmıştı. Bu hususta yapılması gerekli iş, mevcudiyeti ve manası kalmamış olan Saltanatın yıkıldığı usulü veçhile ifade etmekten ibaret idi" (Karal, 1957, s.125).

Daha sonra bu cümleler kullanıldıktan sonra saltanatın kaldırılmasındaki süreç anlatılmıştır. Konu Meclise getirildikten sonra uzun ve hararetli tartışmalara neden olmuştur. Konuya Mustafa Kemal Paşa'nın dahil olmasından sonra Büyük Millet Meclisi 1 Kasım 1922'de saltanat ile halifeliğin ayrılması ve saltanatın ilgası hakkındaki kanununu kabul etti diye yazılarak konu tamamlanmıştır. Yazarın konuya Teşkilatı Esasiye'nin maddelerine yer vererek başlamasındaki amacı; bu maddeler ile zaten Osmanlı saltanatının ortadan kalktığını belirtmek istemesidir.

Mükerrem Kamil Su & Kamil Su tarafından yazılan "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi"* adlı eserinde konu iki sayfa anlatılmıştır.

Yazar konuya itilaf devletlerinin Lozan'da toplanacak olan sulh konferansına Büyük Millet Meclisi hükümetiyle birlikte Osmanlı hükümetini de çağırdığından bahsederek başlamıştır. Daha sonra yazar konu ile ilgili detaylı ve açıklayıcı yorumlar yaparak, saltanatın kaldırılmasına giden süreci açıklamıştır:

"Memlekette düşman kalmadı. Padişah ve onun hükümeti de yerindedir. Şu halde millete ve onun mümessili olan Türkiye Büyük Millet Meclisine düşen vazife padişahı onun hükümetine itaat etmektir bu padişahına sadakatle her şeyini tutan bütün menfaatlerini Osmanlı hanedanına kulluk etmekte gören ihtiyar bir sadrazama yakışan bir düşünceydi. Lakin Türk milleti onun temsil ettiği çoğunluk böyle düşünmüyordu siyasi saltanatını memleketin başına getirdiği felaketler biliniyordu. Mücadele yıllarında padişahın ve onun emrinde olanların hazırladıkları hilafet orduları ile Milli Mücadele hareketini yıkmak için nasıl çalıştıkları unutulmamıştır. Şimdi de milletçe kazanılan büyük zaferi küçültmek istiyorlardı bu durumda yapılacak iş milletin kendi mukadderatını eline alması ile esasen sona ermiş bulunan şahsi saltanatı kanuni gereğini yapmaktan ibaretti" (Su & Su, 1960, s.105)

Konunun devamında saltanatın kaldırılması ile ilgili Meclis içerisinde yoğun tartışmaların yaşandığı yazmaktadır. Uzun süren tartışmaların ardından kanun oy birliği ile kabul edilerek 1 Kasım 1922 tarihinde saltanat kaldırılmıştır denilmiştir. Yazar konuyu Sultan Vahdeddin'in ülkeden ayrılması ve yerine yeni halifenin seçildiği ile ilgili bilgilere yer vererek tamamlamıştır:

"17 Kasım 1922 tarihinde İstanbul'dan çekilen resmi bir telgrafta Vahdeddin'in saraydan kaçtığı, İngiliz hükümetinin himayesine sığınarak Malaya zırhlısı ile Malta'ya hareket ettiği haberi verildi. Bunun üzerine Türkiye Büyük Millet Meclisi Vahdeddin halifelikten azlederek yerine bütün Müslümanların halifesi olmak üzere Osmanlı hanedanından Abdülmecid efendiyi seçti" (Su & Su, 1960, s.106).

4.2.1.2. Cumhuriyetin İlanı

Enver Behnan Şapolyo'nun "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1950"* adlı eserinde konu dört sayfa anlatılmıştır**.**

Ders kitabında Ankara'da Milli Mücadele sıralarında Büyük Millet Meclisi hükümeti adı ile yeni bir devletin kurulduğundan bahsedilmiş, ancak kurulan bu devletin rejiminin belli olmadığını söyleyerek konuya giriş yapılmıştır. Daha sonra Mustafa Kemal Paşa'nın İstiklal Savaşı zamanında cumhuriyet fikrini açıklamamış, uygun zamanı beklemiş olduğu yazılmıştır. 27 Ekim 1923 tarihinde Meclis'te kabine oluşumu sırasında buhranın meydana gelmesi Mustafa Kemal Paşa'nın aradığı fırsatı ona getirmiştir. 28 Ekim günü akşamı arkadaşlarını toplayıp onlara şu önemli sözleri söylemiştir:

"Yarın cumhuriyeti ilan edeceğiz" (Şapolyo,1953, s.117).

Mustafa Kemal Paşa, Teşkilatı Esasiye'ye konulmak üzerine İsmet İnönü ile birlikte bir proje hazırlamıştır: "Türkiye Devletinin şekli cumhuriyettir. Türkiye Devleti, Büyük Millet Meclisi tarafından idare olunur" (Şapolyo,1953, s.117). Bu projeden de anlaşılacağı üzere yeni devlet şeklinin cumhuriyet olacağına kati surette karar verilmiş olduğu görülmektedir. Daha sonra cumhuriyetin ilanı için yapılan çalışmalara değinildikten sonra, 29 Ekim 1923 tarihinde cumhuriyet ilan edildi diye yazılmıştır. Daha sonra ilk cumhurbaşkanlığı seçiminin yapılarak Mustafa Kemal Paşa'nın cumhurbaşkanı seçildiğinden bahsedilerek konu tamamlanmıştır.

Yazarın ders kitabında kullanmış olduğu dilin bir önceki dönemde (1939-1950) kullanılan dile göre daha sade ve anlaşılır bir duruma geldiği görülmektedir. Bir önceki dönemde yer alan eserlere göre konu daha az sayfada anlatılmış, yazar konuyu anlatırken detaylara girmeden kısa ve öğrencinin rahat anlayabileceği tarzda bir anlatım tarzı kullanmıştır. Ders kitaplarının tamamında da yazarların bu yazarın kullanmış olduğu aynı anlatım tarzını kullanmaları öğrencilerin konuyu daha iyi anlayıp, kavramalarını sağlayacaktır.

Fahriye Yazgan & Neriman Serdarlar tarafından yazılan "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1955"* adlı eserinde konu iki sayfa anlatılmıştır.

Eserde konuya 23 Nisan 1920 tarihinden beri devleti idare eden bir hükümetin olduğu, ancak bu devletin henüz bir isminin olmadığı gibi konular anlatılarak giriş yapılmıştır. Daha sonra saltanatın kaldırılmasının ardından devlet reisliği ile ilgili meseleyi birkaç cümleyle açıklamıştır:

"Ortada bir Türk devleti vardı, ismi yoktu. Çok kerre elçilerimize devletin ismi sorulmaktaydı. Devletin isim almamış olması ve devlet reislik makamının boş durması halife taraftarlarını ümide düşürüyordu" (Yazgan & Serdarlar, 1956, s.88). Daha sonra Mustafa Kemal Paşa'nın bu konunun üzerine düşerek çalışmalar yapmaya başladığı yazılmıştır. 28 Ekim 1923 akşamı İsmet İnönü bir kanun tasarısı hazırlayarak ilk Teşkilatı Esasiye Kanununun birinci maddesinin sonuna "Türkiye Devletinin şekli cumhuriyettir" cümlesi ilave edilmiştir. Konunun devamında yapılan çalışmalar, konuşmalar sırasıyla anlatılmış, 29 Ekim 1923 pazartesi günü cumhuriyetin ilan edilmiş olduğu söylenerek konu tamamlanmıştır.

Enver Ziya Karal'ın "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1953"* adlı eserinde konu altı sayfa anlatılmıştır.

Eserde konu "*Cumhuriyetin İlanı (29 Ekim 1923)"* ana başlığı altında *'Yeni seçimler', 'Lozan muahedesinin tasdiki ve neticeleri', 'Cumhuriyetin ilanı için hazırlıklar', 'Kabine buhranı', 'Cumhuriyetin ilanı', 'Mustafa Kemal cumhurbaşkanı seçiliyor', 'Cumhuriyet ilanının tepkileri' alt* başlıklarında geniş bir anlatımla incelenmiştir.

Eserde cumhuriyetin ilanına giden süreci yazar İkinci Türkiye Büyük Millet Meclisinin kurulması ile anlatmaya başlamıştır. Kısa bir anlatım yerine konunun önemine binaen detaylarına inilerek anlatım yapılması tercih edilmiştir. Bu tarz bir anlatım yönteminin kullanılmış olması konunun daha iyi anlaşılmasını sağlaması bakımından önemlidir. Yazar 1945 yılında yazmış olduğu eserde anlatmış olduğu konuların hemen hepsini bu eserinde de anlatmıştır. Diğer eserden farklı olarak Mustafa Kemal Paşa'nın Avusturalyalı gazeteciye vermiş olduğu beyanatına yer verilmiştir:

> *"Anayasaya göre hakimiyet kayıtsız ve şartsız milletindir. Yürütme kudreti, yaşama yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisinde toplanır. Bu iki hamleyi bir kelime ile anlatabilmek için hangi sözlükte aranırsa aransın sözü geçen kelime Cumhuriyet olacaktır. Binaenaleyh Türkiye'nin iç tekamülü henüz tamamlanmamıştır. Daha başka değişmeler ve gelişmeler Cumhuriyet esasına varacaktır. Bugün olduğu kadar gelecekte de daha ziyade demokratik bir cumhuriyet teşekkül edecek ve bu cumhuriyet hiçbir suretle batı cumhuriyetleri esaslarından farklı olmayacaktır" (Şapolyo, 1957, s.130).*

Daha sonra cumhuriyet konusunda yapılanlar ve Mustafa Kemal Paşa'nın cumhurbaşkanı olması gibi konular anlatılmıştır. Cumhuriyetin ilanı konusunu anlattıktan sonra yazar aşağıda yer alan açıklayıcı sözlere yer vermiştir:

"23 Nisan 1920'den beri zaten fiilen var olan Türkiye Cumhuriyeti hukuk yönünden de formalitesiyle gelişmiş oldu" (Şapolyo, 1957, s.131).

Yazar burada zaten devletin var olduğunu, adının ne olduğunun belli olmadığını, cumhuriyetin ilan edilmesiyle hukuk yönünden devlet tamamıyla kurulmuş olduğunu anlatmak istemiştir. Yazar konuyu cumhuriyetin ilan edilmesinin ardından halkın tepkilerinin neler olduğunu açıklayarak tamamlamıştır:

> *"Memleket, cumhuriyet ilanını sevinçle karşıladı. Her yerde büyük bayram günlerini has gösteriler, toplantılar yapıldı. Cumhurbaşkanına gelen tebrik ve tazim telgrafları on binleri aştı. Bununla birlikte memlekette ufak bir zümre cumhuriyet ilanından memnun olmadı. Bunlar arasında Cumhuriyet'in ilanından önce Cumhuriyetçi geçinenler de vardı. Bunlara göre Cumhuriyet'in İlan'ın da acele edilmişti. Bazıları da Türk milletinin Cumhuriyeti henüz hazmedecek bir olgunluğa erişmemiş olduğu düşüncesinde idiler. Olaylar bunların da düşüncelerini ne kadar aldanmış olduklarını gösterdi. Sonraki Cumhuriyet bayramlarında onlar da memnun olmaya hallerine bırakarak Cumhuriyet'in neşesinden faydalanmaya başladılar" (Şapolyo, 1957, s.132).*

Mükerrem Kamil Su & Kamil Su tarafından yazılan "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*" adlı eserinde konu sekiz sayfa anlatılmıştır.

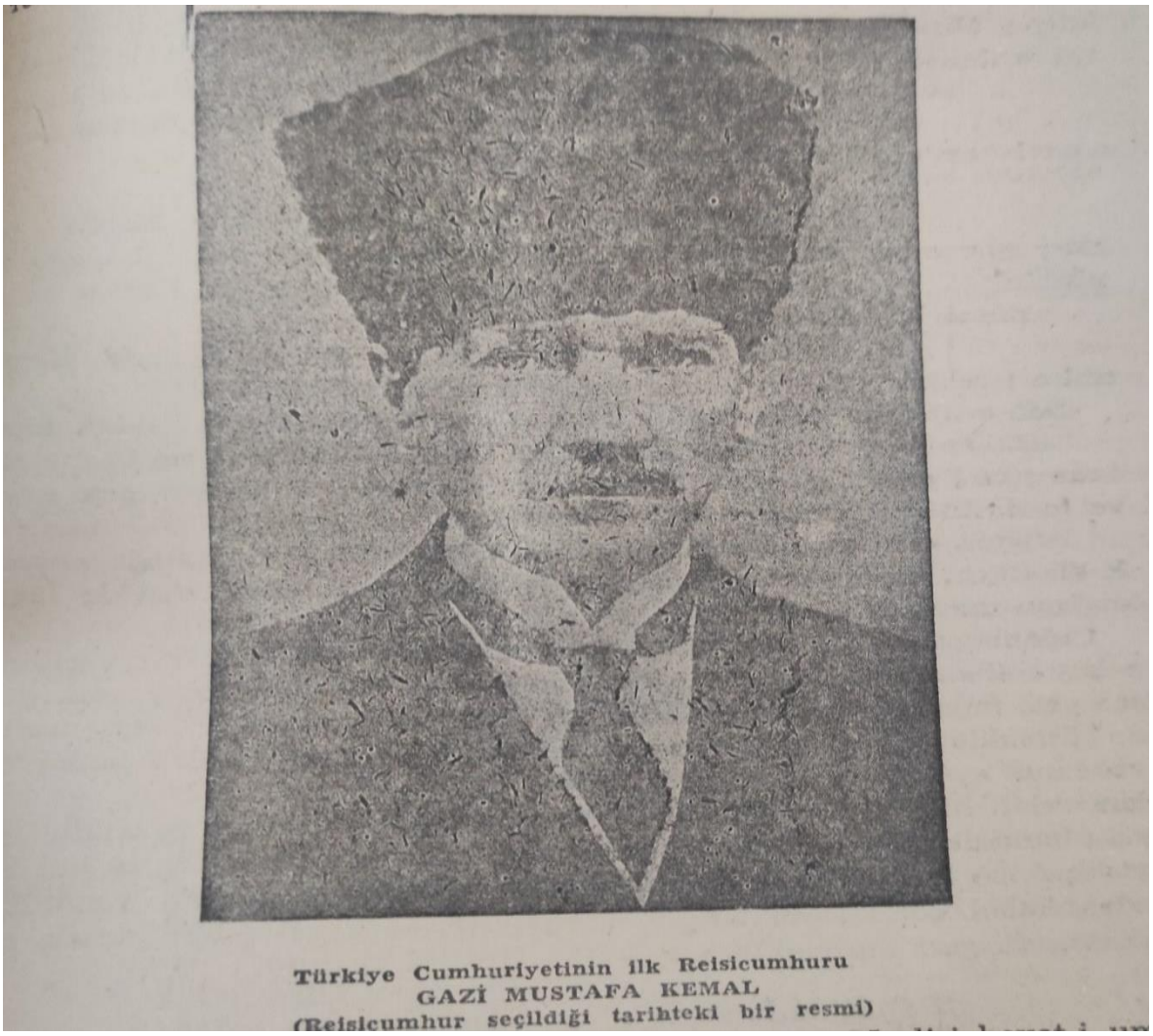
Eserde konu "*Türkiye Cumhuriyetinin Kuruluşu*" ana başlığı altında '*Türkiye Büyük Millet Meclisinde muhalefet', 'Mustafa Kemal'i mebusluk hakkından mahrum etme teşebbüsü', 'Seçim kanununun değiştirilmesi ve seçimin yenilenmesi', 'Ankara'nın hükümet merkezi oluşu', 'İkinci Büyük Millet Meclisinde fikir ayrılıkları', 'Yeni Türk devletinin ilk Teşkilatı Esasiye Kanunu', 'Hükümetin istifası', 'Cumhuriyetin ilanı', 'Gazi Mustafa Kemal'in teklifi', 'Teşkilatı Esasiye Kanunda yapılan değişiklik', 'Gazi Mustafa Kemal'in reisicumhur seçilmesi'* alt başlıklarında geniş bir anlatımla incelenmiştir.

Eserde Büyük Millet Meclisinde yer alan muhalefet ile ilgili bilgilere yer vererek konuya giriş yapılmıştır. Daha sonra cumhuriyetin ilanına giden süreçte meydana gelen olaylar sırasıyla anlatılmıştır. Konular anlatılırken Mustafa Kemal Paşa'nın konu ile ilgili olarak söylemiş olduğu sözlere de yer vererek konu zenginleştirilmiştir. 28 Ekim 1923 günü akşamı Çankaya'da cumhuriyetin ilanı öncesi yapılan toplantıda olanlar Mustafa Kemal Paşa'nın anlatımıyla verilmiştir:

> *"Anladım ki fırka heyeti idaresi dahi şayanı kabul ve kati bir namzet listesi tertip edememektedir. Heyeti idare azasına, icabedenlerle daha ziyade müdavelei efkar ederek kati bir liste tespit etmelerini tavsiye ettikten sonra yanlarından ayrıldım. Gece olmuştu. Çankaya'ya gitmek üzere Meclisten ayrılırken koridorlarda beni beklemekte olan Kemalettin Sami ce Halid Paşalara rastladım. Akşam yemeğine gelmelerini Müdafaa-i Milliye vekili Kazım Paşa vasıtasıyla tebliğ ettim. İsmet Paşa ile Kazım Paşaya ve Fethi Beye de Çankaya'ya benimle gelmelerini söyledim. Yemek esnasında yarın cumhuriyet ilan edeceğiz dedim. Hazır bulunan arkadaşlar derhal fikrime iştirak ettiler (Su & Su, 1960, s.117).*

Eserde Mustafa Kemal Paşa'nın yukarıdaki sözlerinin ardından 29 Ekim 1923 tarihinde Teşkilatı Esasiye de yapılan değişikliğin ardından cumhuriyetin ilan edildiği yazılmıştır.

Gazi Mustafa Kemal'in Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanı seçildiği de yazılarak konu tamamlanmıştır.

Şekil 10. Mustafa Kemal Atatürk'ün reisicumhur seçildiği tarihteki bir resmi

4.2.1.3. Halifeliğin Kaldırılması

Enver Behnan Şapolyo'nun "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1950"* adlı eserinde konu dört sayfa anlatılmıştır.

Eserde halifeliğin Hz. Muhammed'in vefat etmesinden sonra onun yerine baş imamlığa intihap olunanlara halife adının verildiği, halifeliğin sırasıyla Emevîler'e, Abbasilere, Memlüklülere ve Osmanlı Devleti'ne geçtiği anlatılmaktadır. Halifeliğin Osmanlı Devleti'ne geçmesinin ardından uzun bir süre zararının olmadığı I. Dünya Savaşı zamanında halifeliğin geçerliliğini kaybettiğinden bahsedilmiştir.

Eserde daha sonra Mustafa Kemal Paşa'nın halifeliği birdenbire kaldırmadığı yazılmıştır. Halife Abdülmecid'in tehlikeli haller sergilemeye başladığı, TBMM'nin vermesini istediği

beyannameden farklı beyanname vermiş olması gibi gelişmeler yaşandığı yazıldıktan sonra konuya Halife Abdülmecid'in yaptıkları anlatılarak devam edilmiştir:

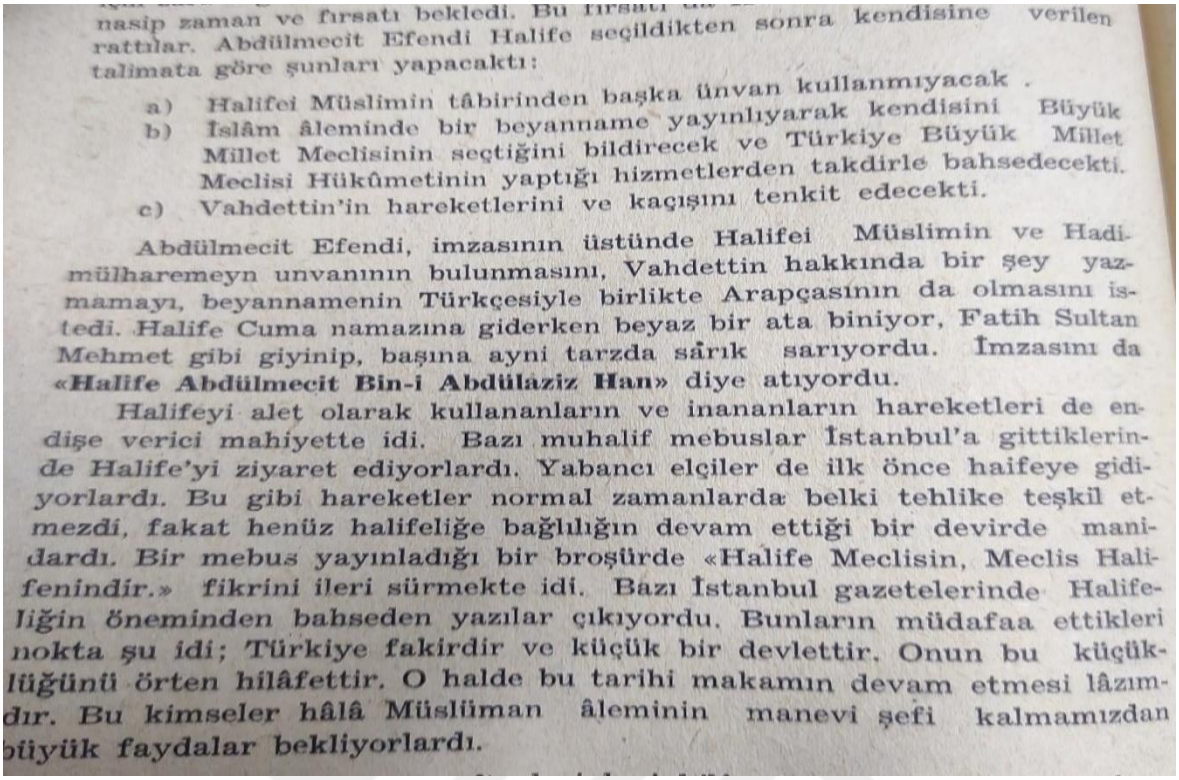
> *"Bir müddet sonra da Halife Abdülmecid bir tehlike olmaya başladı. Abdülmecid halife olur olmaz Ankara'nın verdiği talimat üzerine İslam alemine bir beyanname neşredecekti. Bu beyannamede Vahdeddin'in yaptıklarını, yeni Türkiye idaresinin İslamlar için de faydalı örnek bir devlet olduğunu anlatacaktı. Halbuki Abdülmecid neşrettiği beyannamede vaat ettiğinden bir tek kelime bahsetmediği gibi son zaferin doğuşun daha hanedanında hizmetleri görüldüğünü yazdı. Altına da "Abdülmecid bin Abdülaziz Han" şeklinde bir imza koydu. Başına Fatih Sultan Mehmet biçiminde sarık sarmak istedi. Birtakım din adamları ve komutanlarla da temaslara başladı." (Şapolyo, 1953, s.119).*

Daha sonra bu gibi gelişmelerin ardından Mustafa Kemal Paşa'nın meseleyi Meclise taşıdığı yazılmıştır. Mecliste halifeliğin kaldırılması ile ilgili pek hararetli tartışmalar yaşandığı yazıldıktan sonra 3 Mart 1924 tarihinde halifeliğin kaldırıldığı yazılmıştır. Daha sonra sadece olumsuz bir eleştiri olarak "İstiklal Savaşında Mehmet Vahdeddin, Hilafet orduları kurarak Kuvayı Milliyecileri dağıtmak istediğinden artık halifeliğin manası kalmamıştı" (Şapolyo, 1953, s. 119) cümlesi kullanılmıştır.

Yazarın konuyu anlatırken, öğrencinin neden halifelik kaldırıldı gibi bir soru sormaması için daha doğrusu konuyu anlaması için anlatılması gereken her konuyu anlatmıştır. Aynı durumun ders kitapları yazılırken dikkat edilmesi gerekmektedir. Yazarlar ders kitabı yazarken öğrencinin konuyu anlayabileceği tarzda yazmaları gerekmektedir.

Fahriye Yazgan & Neriman Serdarlar tarafından yazılan "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1955"* adlı eserinde konu üç sayfa anlatılmıştır.

Ders kitabında diğer ders kitaplarında olduğu gibi bu ders kitabında da halifeliğin tarihi süreci detaylarıyla anlatılmaktadır. Konunun devamında Mustafa Kemal Paşa'nın cumhuriyetin ilanından sonra halifeliğin zararlı olduğunu ve kaldırılması gerektiğini düşünmeye başlamış olduğu yazılmıştır. Halifeliğin kaldırılması için münasip zamanın ve fırsatın beklemiş olduğundan bahsedilmiştir. Daha sonra beklenen fırsat, halife ve taraftarlarının yapmış oldukları hal ve hareketleri neticesinde ele geçmiştir, denildikten sonra konu aşağıda yer alan görselde anlatılanlarla tamamlanmıştır:

nasip zaman ve fırsatı bekledi. Bu fırsatı [illegible] verilen rattılar. Abdülmecit Efendi Halife seçildikten sonra kendisine talimata göre şunları yapacaktı:

a) Halifei Müslimin tâbirinden başka ünvan kullanmıyacak .
b) İslâm âleminde bir beyanname yayınlıyarak kendisini Büyük Millet Meclisinin seçtiğini bildirecek ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmetinin yaptığı hizmetlerden takdirle bahsedecekti.
c) Vahdettin'in hareketlerini ve kaçışını tenkit edecekti.

Abdülmecit Efendi, imzasının üstünde Halifei Müslimin ve Hadimülharemeyn unvanının bulunmasını, Vahdettin hakkında bir şey yazmamayı, beyannamenin Türkçesiyle birlikte Arapçasının da olmasını istedi. Halife Cuma namazına giderken beyaz bir ata biniyor, Fatih Sultan Mehmet gibi giyinip, başına ayni tarzda sârık sarıyordu. İmzasını da **«Halife Abdülmecit Bin-i Abdülaziz Han»** diye atıyordu.

Halifeyi alet olarak kullananların ve inananların hareketleri de endişe verici mahiyette idi. Bazı muhalif mebuslar İstanbul'a gittiklerinde Halife'yi ziyaret ediyorlardı. Yabancı elçiler de ilk önce haifeye gidiyorlardı. Bu gibi hareketler normal zamanlarda belki tehlike teşkil etmezdi, fakat henüz halifeliğe bağlılığın devam ettiği bir devirde manidardı. Bir mebus yayınladığı bir broşürde «Halife Meclisin, Meclis Halifenindir.» fikrini ileri sürmekte idi. Bazı İstanbul gazetelerinde Halifeliğin öneminden bahseden yazılar çıkıyordu. Bunların müdafaa ettikleri nokta şu idi; Türkiye fakirdir ve küçük bir devlettir. Onun bu küçüklüğünü örten hilâfettir. O halde bu tarihi makamın devam etmesi lâzımdır. Bu kimseler hâlâ Müslüman âleminin manevi şefi kalmamızdan büyük faydalar bekliyorlardı.

Şekil 11. Halife Abdülmecid'in hal ve hareketleri

Enver Ziya Karal'ın "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1953"* adlı eserinde konu beş sayfa anlatılmıştır.

Eserde konu "*Halifeliğin Kaldırılması (3 Mart 1924)"* ana başlığı altında *'Osmanlı'da halifelik', 'Abdülmecid Efendinin halifeliği', 'Hilafet taraftarlarının gayreti', 'Halifeliğin kaldırılması hakkında karar ve kanun', 'Halife ve hanedan azası Türkiye Cumhuriyeti topraklarından çıkarılıyor', 'Hilafetin kaldırılmasının önemi'* alt başlıklarında geniş bir anlatımla incelenmiştir.

Ders kitabında diğer ders kitaplarında olduğu gibi bu ders kitabında da halifeliğin tarihi süreci detaylarıyla anlatılmaktadır. Daha sonra Sultan Vahdeddin'in ülkeden ayrılması süreci ilgili bilgilere yer verilmiştir:

> *"İstiklal Savaşı başladıktan sonra Osmanlı padişahı ve halifesi Vahdeddin, halife ordusu adıyla ordu kurarak, Yunanlılarla birlikte Büyük Millet Meclisi kuvvetlerini ezmek istedi. Buna rağmen memlekette halifeliğe bağlı kuvvetli bir zümre vardı. Onun için Vahdeddin'in bir İngiliz harp gemisi ile İstanbul'dan kaçmasından sonra saltanat kaldırıldığı halde hilafet kaldı" (Karal, 1957, s.133).*

Yazar konunun devamında Sultan Vahdeddin'in ülkeyi terk etmesinin ardından Abdülmecid Efendinin halife seçildiğinden bahsetmiştir. Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra halifeliğin Osmanlı Devleti zamanında olduğu gibi üstün yetkilere sahip olması yeni kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti'nde istenmemiştir. Halifeliğin kaldırılmasına zemin

hazırlayan birçok olay meydana gelmiş ve bunlar detaylı olarak eserde anlatılmıştır. Daha sonra yapılan çalışmaların sonucunda halifeliğin 3 Mart 1924 tarihinde hararetli tartışmaların sonunda kaldırıldığı yazılmıştır. Abdülmecid Efendi ile hanedandan herkesin Türkiye Cumhuriyeti topraklarından çıkarılmasıyla alakalı bilgilere yer verilmiştir.

Yazar, 1945 yılında yazmış olduğu eserinde İsmet İnönü'nün halifeliğin kaldırılması sırasında söylemiş olduğu sözlere yer vermişken, bu eserinde bu duruma yer verilmemiştir. Yazar diğer eserlerden farklı olarak konuya başlarken halifeliğin tarihi anlatılarak değil, Sultan Vahdeddin'in ülkeyi terk etmesi ile ilgili bilgilere yer vererek başlamıştır. Yazarın konuları birbirine karıştırmadan, ayrı başlıklar halinde açıklamış olması konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır. Konunun sonunda halifeliğin kaldırılmasının önemi ile ilgili açıklayıcı bilgilere yer vermiştir:

> *"Yeni Türkiye devletine, Osmanlı Devletinden aktarma edilmiş bulunan hilafet müessesesi menşei itibariyle yalnız dini bir müessese değildi. Aynı zamanda siyasi mahiyette taşıyordu. Milliyet esaslarına göre kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde, halifeliği siyasi mahiyetinin dışında kalan esaslarına göre teşkilatlandırmaya yaşatmaya imkan yoktu. Zaten yapılan ve yapılması tasavvur edilen inkılaplardan hoşnut olmayanlar, menfaat saikasiyle Osmanlı müesseselerine bağlı bulunanlar hiçbir zaman Siyasi haklarından mahrum edilmesini kabul etmeyecekler, daima onun etrafında toplanarak yeni müesseselere karşı geleceklerdi. Bundan başka, imparatorluklarından büyük insan topluluklarına sahip olan devletler de halifelik müessesesinin muhafaza ettiği için Türkiye ile münasebetlerinde daima çekingen davranacaklar bu yüzden ona karşı bir cephe kuracaklardı. Bütün bu düşünceler de gösteriyor ki halifelik müessesesinin kaldırılması, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin teşkilat bakımından kuvvetlenmesi, Türk cemiyetinin içtimai inkılaplarıyla çağdaş bir seviyeye getirilmesi ve dış siyasette devletlerle güvenlik esasına dayanan münasebetler kurulması bakımından gerekli idi" (Karal, 1957, s.136).*

Halifeliğin kaldırılmış olmasının, ülkeye olan katkılarının neler olduğu ile ilgili bilgilerin yanında, kaldırılmamış olmasının ne gibi zararlarını olacağı çok iyi anlatılmıştır. Ders kitaplarının tamamında inkılap konuları anlatılırken, inkılaplara neden ihtiyaç duyulduğunu anlatan böylesine açıklayıcı bilgilere yer verilmesi gerekmektedir.

Mükerrem Kamil Su & Kamil Su tarafından yazılan "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi"* adlı eserinde konu dört sayfa anlatılmıştır.

Yazar konuya Mustafa Kemal Paşa'nın sözüne yer vererek başlamıştır:

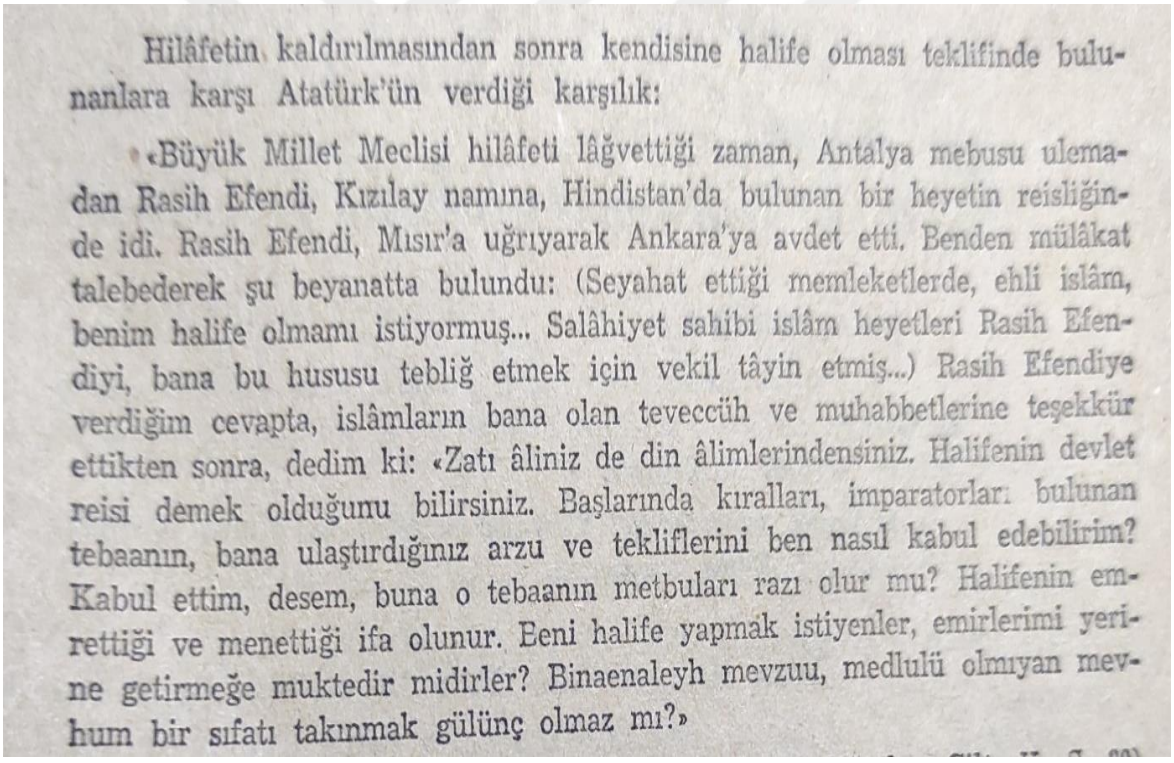
"En büyük kuvvetimiz, en şayanı emniyet mesnedimiz, hakimiyeti milliyemizi idrak etmiş ve onu bilfiil halkın eline vermiş ve halkın elinde tutabileceğimizi fiilen ispat eylemiş olduğumuz idi" (Su & Su, 1960, s.122).

Eserde daha sonra saltanatın kaldırılmasının ardından İngiltere'ye sığınarak Malta'ya giden Sultan Vahdeddin'in yerine Abdülmecid Efendi'nin halife seçildiği yazılmıştır. Eserde

saltanatın kaldırılmasının ardından halifeliğin devam etmesi zaruretini şu cümlelerle açıklamıştır:

"Bazı kimseler halifeliğin Türkiye dışındaki Müslümanlar üzerinde müessir olduğu düşüncesinde idiler" (Su & Su, 1960, s.122).

Abdülmecid Efendi'nin halife ilan edildikten sonra yaptığı bazı hareketlerin halifeliğin kaldırılması sürecini hızlandırdığı yazılmıştır. Konunun devamında Halife Abdülmecid'in hal ve hareketleri anlatıldıktan sonra halifeliğin kaldırılmasına giden süreç detayları verilerek anlatılmıştır. Süreç anlatılırken sürecin başında olan Mustafa Kemal Paşa'nın konu ile ilgili olarak söylemiş olduğu cümlelere de konu içerisinde sıkça yer verilmiştir. 3 Mart 1924 tarihinde yapılan çalışmaların ardından halifeliğin kaldırıldığı yazılmıştır. Hilafetin kaldırılmasının ardından Mustafa Kemal Paşa'ya halifelik teklif edilmiştir. Bu teklif konunun sonunda okuma parçası içerisinde yer verilmiştir:

Hilâfetin kaldırılmasından sonra kendisine halife olması teklifinde bulunanlara karşı Atatürk'ün verdiği karşılık:

«Büyük Millet Meclisi hilâfeti lâğvettiği zaman, Antalya mebusu ulemadan Rasih Efendi, Kızılay namına, Hindistan'da bulunan bir heyetin reisliğinde idi. Rasih Efendi, Mısır'a uğrıyarak Ankara'ya avdet etti. Benden mülâkat talebederek şu beyanatta bulundu: (Seyahat ettiği memleketlerde, ehli islâm, benim halife olmamı istiyormuş... Salâhiyet sahibi islâm heyetleri Rasih Efendiyi, bana bu hususu tebliğ etmek için vekil tâyin etmiş...) Rasih Efendiye verdiğim cevapta, islâmların bana olan teveccüh ve muhabbetlerine teşekkür ettikten sonra, dedim ki: «Zatı âliniz de din âlimlerindensiniz. Halifenin devlet reisi demek olduğunu bilirsiniz. Başlarında kıralları, imparatorları bulunan tebaanın, bana ulaştırdığınız arzu ve tekliflerini ben nasıl kabul edebilirim? Kabul ettim, desem, buna o tebaanın metbuları razı olur mu? Halifenin emrettiği ve menettiği ifa olunur. Beni halife yapmak istiyenler, emirlerimi yerine getirmeğe muktedir midirler? Binaenaleyh mevzuu, medlulü olmıyan mevhum bir sıfatı takınmak gülünç olmaz mı?»

Şekil 12. Mustafa Kemal Atatürk'e teklif edilen halifelik

4.2.2. Hukuk Alanında Yapılan İnkılaplar

4.2.2.1. Anayasalar

Enver Behnan Şapolyo'nun "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1950"* adlı eserinde konu iki sayfa anlatılmıştır.

Yazar konuya 23 Nisan 1920 tarihinde TBMM'nin kurulduğunu anlatarak başlamıştır. Daha sonra 20 Ocak 1921 tarihinde yeni bir teşkilat esasiye kanunu yapıldı denilerek konuya devam etmiştir. 1924 Teşkilatı Esasiye Kanununun 1921 Teşkilatı Esasiye Kanununda yer almayan bazı maddeleri şunlardır:

"Türkiye Devleti bir cumhuriyettir. Türkiye devletinin dini, din-i islam'dır. Resmi dili Türkçedir. Makarri Ankara şehridir" (Şapolyo, 1953, s. 46-47). Diğer dönem eserlerinden farklı olarak bu eserde 1924 anayasasının maddelerine yer verilmiştir. Konu detaylara inmeden kısa ve öz bir biçimde anlatılarak tamamlanmıştır.

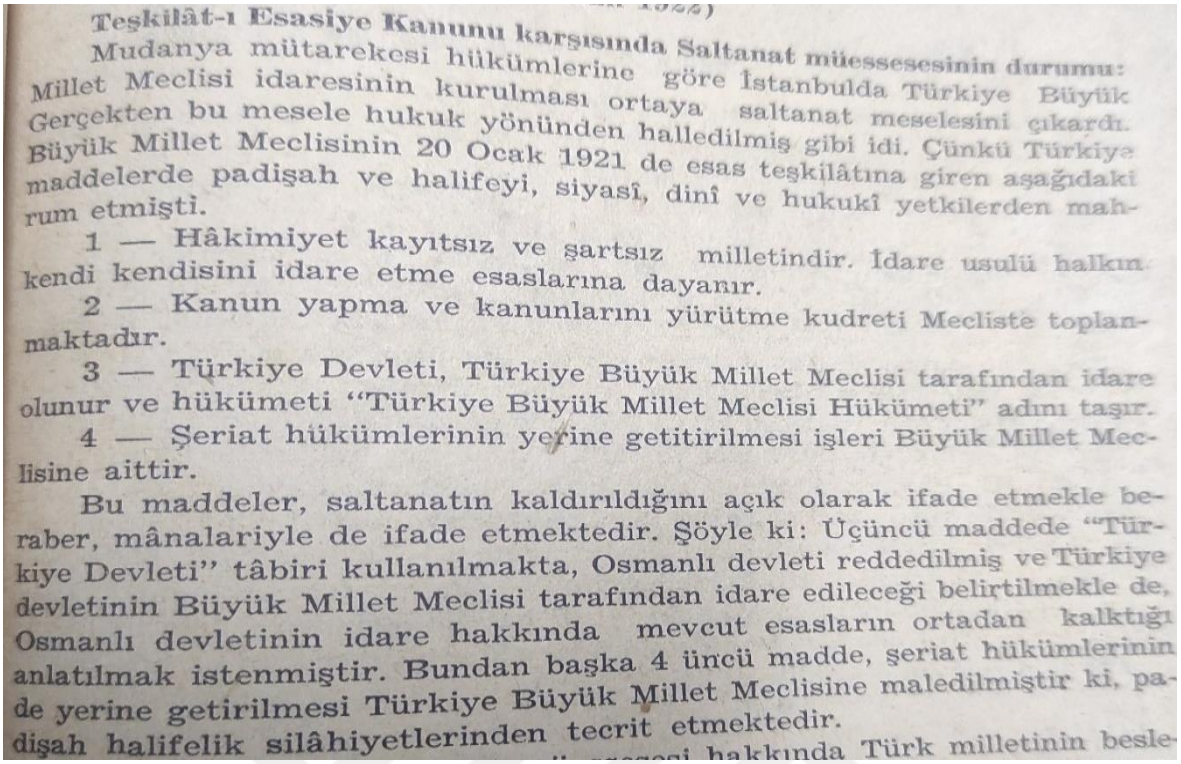
Fahriye Yazgan & Neriman Serdarlar tarafından yazılan *"Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1955*" adlı eserinde konu iki sayfa anlatılmıştır.

Eserde hükümet kurulduktan sonra devlet işlerinin devamı için bir anayasanın hazırlanması çalışmalarına başlanılarak ilgili kanunun hazırlandığı yazılmıştır. On maddelik bir anayasa olan Teşkilatı Esasiye Kanununun sadece dört önemli maddesine yer verilmiştir. Yazar diğer maddeleri vermeyip sadece önemli maddeleri vererek konuyu anlaşılabilir hale getirmek istemiştir. 1924 anayasası ile ilgili olarak herhangi bir başlık açılıp konu anlatılmamıştır. Konunun sonlarına doğru yazar Büyük Millet Meclisi ile ilgili yorumlar yaparak konuyu tamamlamıştır:

> *"Büyük Millet Meclisi mahrumiyetler içerisinde çalıştı. Birçok vekiller gaz sandıklarını masa olarak kullanıyorlardı. Nakil vasıtaları iptidai ve azdı. Bütün bu mahrumiyetler, milli iradeyi asla söndüremedi. Kanaatkar, feragat sahibi Türk Milleti, kahraman bir milletin, kahraman evlatları olduklarını cihana bir defa daha göstermek zaruretini anlamıştı" (Yazgan & Serdarlar, 1956, s.35).*

Enver Ziya Karal'ın "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1953"* adlı eserinde konu için ayrı bir başlık açılmamış olup *"Saltanatın Kaldırılması"* ana başlığı altında *"Teşkilat-ı Esasiye Kanunu karşısında saltanat müessesinin durumu"* alt başlığında tek sayfa anlatılmıştır.

Yazar konuya kanun maddelerini tek tek açıklamayıp saltanatın kaldırılması sürecinde nasıl bir işlevi olduğu ile ilgili bilgiler vererek başlamıştır. Yazarın 1945 yılındaki eserinde kanun maddeleri verilerek tek tek bu maddeler açıklanmıştır ancak bu eserinde buna ihtiyaç duymamıştır. Yazar ilgili anayasanın dört maddesine yer vermiş ve daha sonra konuyla ilgili açıklamalar yaparak konuyu tamamlamıştır.

Teşkilât-ı Esasiye Kanunu karşısında Saltanat müessesesinin durumu:
Mudanya mütarekesi hükümlerine göre İstanbulda Türkiye Büyük Millet Meclisi idaresinin kurulması ortaya saltanat meselesini çıkardı. Gerçekten bu mesele hukuk yönünden halledilmiş gibi idi. Çünkü Türkiye Büyük Millet Meclisinin 20 Ocak 1921 de esas teşkilâtına giren aşağıdaki maddelerde padişah ve halifeyi, siyasî, dinî ve hukukî yetkilerden mahrum etmişti.

1 — Hâkimiyet kayıtsız ve şartsız milletindir. İdare usulü halkın kendi kendisini idare etme esaslarına dayanır.

2 — Kanun yapma ve kanunlarını yürütme kudreti Mecliste toplanmaktadır.

3 — Türkiye Devleti, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından idare olunur ve hükümeti "Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti" adını taşır.

4 — Şeriat hükümlerinin yerine getitirilmesi işleri Büyük Millet Meclisine aittir.

Bu maddeler, saltanatın kaldırıldığını açık olarak ifade etmekle beraber, mânalariyle de ifade etmektedir. Şöyle ki: Üçüncü maddede "Türkiye Devleti" tâbiri kullanılmakta, Osmanlı devleti reddedilmiş ve Türkiye devletinin Büyük Millet Meclisi tarafından idare edileceği belirtilmekle de, Osmanlı devletinin idare hakkında mevcut esasların ortadan kalktığı anlatılmak istenmiştir. Bundan başka 4 üncü madde, şeriat hükümlerinin de yerine getirilmesi Türkiye Büyük Millet Meclisine maledilmiştir ki, padişah halifelik silâhiyetlerinden tecrit etmektedir.

Şekil 13. Teşkilatı Esasiye Kanunun ilk dört maddesi

Mükerrem Kamil Su & Kamil Su tarafından yazılan "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi"* adlı eserinde konu iki sayfa anlatılmıştır.

Eserde, Büyük Millet Meclisi açıldıktan sonra yeni kurulan devletin anayasasını yapmak üzere bir komisyonun kurulduğundan, kurulan bu komisyonda da özellikle halifelik ve padişahlık meseleleri üzerinde ciddi tartışmaların yaşandığı konunun giriş kısmında anlatılmıştır:

> *"Aylarca süren bu tartışmalarda en çok durulan şey halife ve padişah meseleleri idi. Padişahlığa ve hilafete kalben bağlı bulunanlar 'Hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir.' Şeklindeki birinci maddeye itiraz ediyorlardı. Bunlar bu maddenin başına ' Hilafet ve saltanatın ve istiklal- vatan ve milletin kurtuluşuna kadar' cümlesini koydurmak istiyorlardı" (Su & Su, 1960, s. 115).*

Eserde daha sonra Mustafa Kemal Paşa'nın bu konudaki net tavrından dolayı muhalif olanlar fazla direniş gösteremedikleri yazılmıştır. Mustafa Kemal Paşa, vatanın istiklali bahis konusu olduğu bu sırada bu tarz konuşmaların tehlikeler yaratabileceği konusunda Mecliste açıklayıcı bir beyanatta bulunduğundan bahsettikten sonra kanunun kabul edildiği yazılmış devamında kanunun esas maddeleri açıklanarak konu tamamlanmıştır. Eserde 1921 anayasası detaylı anlatıldığı için 1924 anayasası da bu anayasanın devamı niteliğinde olduğu için direk anayasa ile ilgili bilgilere yer verilmemiştir. 1928 yılında yapılmış olan bazı değişikliklere değinilmiş olduğu görülmektedir.

4.2.2.2. Medeni Kanun

Enver Behnan Şapolyo'nun *"Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1950"* adlı eserinde konu için müstakil bir başlık açılmamış olup *"hukukta inkılap"* başlığı içerinde iki sayfa anlatılmıştır.

Eserde, Osmanlı Devleti döneminde kanunların şeriat kanunlarına göre yapıldığı, halifenin aynı zamanda bütün Müslümanların imamı olduğu belirtilerek konuya başlamış. Daha sonra Tanzimat devrine kadar şeriat hukuklarına göre yönetilirken Tanzimat'ın İlanı ile yeni tarzda mahkemeler kurulmuş olduğundan bahsedilmiştir. Cumhuriyetten sonra dinden bağımsız bir kanunun yapılması gerektiği belirtildikten sonra bu konuda hızlıca çalışmalara başlandığı yazılmıştır. Kanunun neden ihtiyaç olduğu ile ilgili şu ifadelere yer verilmiştir:

> *"Osmanlı İmparatorluğunun eskimiş hukuk anlayışını kökünden yıkmak, demokrasinin doğurduğu milli hukuk müesseselerini getirmek lazımdı. Batı devletleri Türkiye Müslüman bir devlettir, onun hukuku şeriata dayanmaktadır, Hristiyan tebaaya hiçbir zaman müsavi haklar verilmiyor diyerek, Türkiye'nin iç işlerine müdahale ediyorlardı" (Şapolyo, 1953, s.126).*

Eserde daha sonra yapılan çalışmaların ardından 17 Şubat 1926 yılında Türk Medeni Kanun'un kabul edildiğinden bahsedilerek, batı toplumları ile kanunlar bakımından eşit seviyeye getirildiği ile ilgili bilgilere yer verilerek konu tamamlanmıştır:

> *"Artık Türkiye İslam hukukunu tamamen bırakarak, muasır milletlerin en ileri medeni kanununu blok olarak kabul etti. Bu inkılapla batı devletleri adli kapitülasyonlar ve Hristiyan tebaaya yeni haklar vermek teşebbüslerinden tamamen vazgeçtiler. Artık Müslüman ve Müslüman olmayan halka Türk medeni kanun hükümleri aynı şekilde tatbik olundu" (Şapolyo, 1953, s.126).*

Fahriye Yazgan & Neriman Serdarlar tarafından yazılan "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1955"* adlı eserinde konu için müstakil bir başlık açılmamış olup *"hukukta inkılap"* başlığı içerinde tek sayfa anlatılmıştır.

Eserde yazar konuyu yeni Türk Devleti'nin eskimiş bir kanun olan Mecellenin yerine yeni bir medeni kanuna ihtiyacı olduğunu anlatarak başlamıştır. Eserde konunun devamında detay vermeden İsviçre Medeni Kanununun dünya medeni kanunları içerisinde en yenisi ve en iyisi olması sebebiyle çıkartılacak olan kanunun bu kanunu örnek alınarak hazırlandığı yazılmıştır. Yapılan çalışmaların ardından Türk Medeni Kanunu 17 Şubat 1926 tarihinde kabul edilmiştir diyerek konu tamamlanmıştır. Yazarın bu alt başlık ile ilgili olarak oldukça kısa ve sade bir anlatımı tercih ettiği dikkati çekmektedir.

Enver Ziya Karal'ın "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1953"* adlı eserinde konu iki sayfa anlatılmıştır.

Medeni Kanun'un yayımlanmasından önce cemiyetin medeni ihtiyaçlarını dini özellikler taşımakta olan Mecelle karşılamaktaydı denilerek konuya giriş yapılmıştır. Cumhuriyetin de kurulması ile Mecellenin yetersiz kaldığı yerine yeni bir kanun yapılması gerektiği yönünde düşünceler ortaya çıkmaya başlayınca yeni kanun çalışmalarına başlandığı yazılmıştır. Bütün devletlerin medeni kanunları incelendikten sonra İsviçre Medeni Kanununun dünyanın medeni kanunlarının en yenisi ve en iyisi olması sebebiyle Türk Medeni Kanunu haline getirilmesine karar verilerek 17 Şubat 1926 tarihinde Türk Medeni Kanunu kabul edilmiştir. Bu konuları anlattıktan sonra yazar, öğrencinin konuyu daha iyi anlayabilmesi için böyle bir kanuna neden ihtiyaç olduğu ile ilgili bilgilere yer verdikten sonra konuyu aşağıda yer alan açıklayıcı cümleler ile tamamlanmıştır:

> *"-Lozan anlaşmasının 48. maddesi Türkiye'de Müslüman olmayan halkın şahsi hükümlere ve aile hukukuna ait işlerin kendi geleneklerine göre halledilmesine müsait bulunuyordu.- Türk medeni kanunu ile buna lüzum kalmıyordu. Türkiye'deki Müslüman olmayın topluluklar, Lozan anlaşmasının kendilerine verdiği haklardan vazgeçtikleri ve Türk Medeni Kanunu hükümlerine uymak istediklerini belirttiler. İstekleri hükümetçe de kabul edildi bu surette yüzyıllardan beri Hıristiyan tebaanın hukukunu korumak maksadıyla Avrupa devletlerinin Türkler nezdinde yaptıkları müdahaleleri Türkiye Cumhuriyeti'nde tekrarlamaları imkan ve ihtimali de kalmadı" (Karal, 1957, s.144).*

Mükerrem Kamil Su & Kamil Su tarafından yazılan "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi"* adlı eserinde konu tek sayfa anlatılmıştır.

İslam hukukuna dayanan birçok usul ve kuralların terk edildiği bilgisine yer vererek konuya başlamıştır. Daha önceki eserler de Osmanlı Devleti zamanında kullanılan Mecelle ile ilgili açıklayıcı bilgilere yer verildikten sonra Medeni Kanun konusu anlatılırken, ancak bu eserde bu bilgilere yer verilmeyip 1926 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisinde Medeni Kanun'un kabul edildiği anlatılmıştır. Daha sonra bu kanunla birlikte birçok farklı alanlarda, Türk Ceza Kanunu, Hukuk ve Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, gibi kanunların çıkartıldığı yazılarak konu anlatılmıştır.

Konunun devamında Osmanlı Devleti zamanında kadının durumu hakkında bilgilere yer verilmiştir:

> *"Eski Türklerde kadının cemiyet içinde yüksek mevki vardı. İslam dininin kabulünden sonra, bilhassa Osmanlı devrinde kadın da bu haklarını kaybetti. Bu devirde adeta bir köle, bir süs eşyası durumuna düştü. Bütün ömrü boyunca evin dört duvarı arasında kafes arkasında kapalı yaşamaya mahkûm tutuldu. Şeriat kurallarına göre bir erkek isterse dört kadın alabilir, dilediği zaman da bunlar bir sözüyle boşayabilirdi. Kadın, erkek topluluktan iştirak edemezdi. Cemiyet meselelerinde söz sahibi değildi. Sokağa çıktığı zaman vücuduna topuklarına kadar uzanan bir çarşaf, yüzünü de peçe denen siyah bir örtüyle örterdi. Bütün nakil araçlarında kadınlara mahsus yerler ayrı idi" (Su & Su, 1960, s.148).*

Daha sonra Medeni Kanun ile birlikte ortaya çıkan durumlar anlatılarak konu tamamlanmıştır:

"Medeni Kanun kadınla erkek arasındaki bu eşitsizliği kaldırdığı ve kadına sosyal hayatta layık olduğu yeri verdi. Bundan sonra kadın iş hayatına atıldı. Daha sonra kadına siyasi hayatta da birtakım haklar tanındı. 1930 yılında kadına belediye seçimlerine iştirak etme, 1934 yılında da mebus seçme ve seçilme hakkını veren kanunlar kabul edildi" (Su & Su, 1960, s.148).

4.2.3. Eğitim Alanında Yapılan İnkılaplar

4.2.3.1. Tevhidi Tedrisat Kanunu

Enver Behnan Şapolyo'nun "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1950"* adlı eserinde konu tek sayfa anlatılmıştır.

Ders kitabında, diğer ders kitaplarında olduğu gibi Osmanlı Devleti döneminde eğitimin genel durumunun nasıl olduğu ile ilgilere yer verilerek konu anlatılmaya başlanmıştır. Daha sonra cumhuriyetin ilanından sonra Tevhidi Tedrisat Kanunu kabul edilerek bütün tedrisat bu kanunla birleştirilmiştir denilerek konuya devam edilmiştir. Tevhidi Tedrisat Kanunu'nu kabul edilmesi ile eğitim konusunda ülkede yaşanan gelişmelerle ilgili bilgilere yer verilerek konu tamamlanmıştır:

"Bütün okulların programlara ve terbiye sisteminin düzeni Milli Eğitim Bakanlığına bırakıldı. Bundan sonra azınlık ve yabancı okulların dini ve siyasi propagandalarına imkan bırakılmadı. Azınlık ve yabancı okullarda Türkçe ve tarih ve milli terbiye aşılayan dersler Türk öğretmenleri tarafından verildi. Bu okullar Türk müfettişleri tarafından teftişe tabi tutuldu" (Şapolyo, 1953, s.136).

Fahriye Yazgan & Neriman Serdarlar tarafından yazılan "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1955"* adlı eserinde konu tek sayfa anlatılmıştır.

Yazar konuya Mustafa Kemal Paşa'nın arkadaşı ile arasında geçen bir diyaloğa yer vererek başlamıştır:

"Büyük zaferden sonra bir arkadaşı tarafından Atatürk'e sorulan:

-İşte memleketi kurtardınız, şimdi ne yapmak istersiniz? Sualine:

-Maarif vekili olarak milli irfanı yükseltmeye çalışmak en büyük emelimdir, cevabını vermiştir" (Yazgan & Serdarlar, 1956, s.110).

Konunun devamında 3 Mart 1924 yılında kabul edilen "Tevhidi Tedrisat Kanunu" ile öğretimin birleştirilerek, okulların maarif bakanlığına bağlandığı yazılmıştır. Şeriye ve Evkaf Vekaleti'nin de aynı zamanda kaldırılmasıyla medreseler de kaldırılmıştır. Eserde daha sonra Mustafa Kemal Paşa'nın medreselerin tekrar açılmasını isteyen bir heyete cevabı ile konu tamamlanmıştır:

“Mektep istemiyorsunuz, halbuki millet onu istiyor. Bırakınız artık bu zavallı millet, bu memleket evladı yetişsin. Medreseler açılmayacaktır. Millete mektep lazımdır” (Yazgan & Serdarlar, 1956, s.110).

İnkılap konuları anlatılırken yazarların kullandığı yöntemlerden biri de Mustafa Kemal Paşa’nın konular ile ilgili söylemiş olduğu sözlere yer verilmesidir. Yazar eserde, bu tarz bir anlatım yöntemi kullanarak konuyu anlatmayı tercih etmiştir. Mustafa Kemal Paşa’nın sözlerine yer verilmesinin bir diğer sebebi ise, onun yapılmış olan inkılaplara ne kadar çok önem ve değer verdiğini kitaplarda göstermektir.

Enver Ziya Karal’ın “*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1953”* adlı eserinde konu tek sayfa anlatılmıştır.

Eserlerde konular anlatılmaya başlanırken mutlaka Osmanlı Devleti zamanında eğitim konusuna değinerek konuya başlanırken yazar bu eserde farklı bir anlatım tarzı kullanarak konuya şu şekilde giriş yapmıştır:

> *“Bütün bu prensiplerle fikirlerin tatbik edilebilmesi için her şeyden önce halifelik müessesini tasfiye etmek lazımdı. Cumhuriyetin ilanından sonra, halifelik ile cumhuriyetin aynı rejimli bağdaşamayacağı daha açık gözükmeye başladı ve halifeliğin kaldırılmasına gidildi. Halifeliğin kaldırılması Maarif inkılabının bir başlangıç noktası oldu” (Karal, 1957, s.156).*

Yazar, konuya yukarıda olduğu gibi giriş yaptıktan sonra 3 Mart 1924 günü Şer’iye ve Evkaf Bakanlığının kaldırıldığını ve aynı gün Tevhid-i Tedrisat Kanununun kabul edilerek eğitim ve öğretimin birleştirildiğinden bahsetmiştir. Yazar daha sonra yapılan kanunların önemini aşağıda yer alan cümlelerde belirttikten sonra konuyu tamamlamıştır:

> *“Öğretimin birleştirilmesi ve laikleştirilmesi hususunda yapılan bu hamle Türk milleti için hayati bir önem taşımaktaydı. Çünkü dünya milletleri arasında layık olduğu ihtiram mevkiini almak için Türk milleti, evladına vereceği terbiye edilmekte medrese namında birbirinden büsbütün başka zihniyette iki nevi ve müesseseye bırakamazdı” (Karal, 1957, s.156).*

Mükerrem Kamil Su & Kamil Su tarafından yazılan “*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi”* adlı eserinde konu için müstakil bir başlık açılmamış *“cumhuriyet tarihinde maarif”* başlığı altında konu çok kısa anlatılmıştır.

Eserde yazar medreselerin Osmanlı Devleti zamanındaki durumu ile ilgili bilgilere yer verdikten sonra 1924 yılında medreselerin kapatıldığını ve memlekette tek öğretimin hakim kılındığını yazmıştır. Yabancı okulların özel maksatlara hizmet etmelerinin önlenmiş olduğu yazılmıştır. Yazar konuyu kısa ve sade bir anlatım tarzı ile ele almayı tercih etmiştir. (Su & Su, 1960, s.153)

4.2.3.2. Harf İnkılabı

Enver Behnan Şapolyo'nun "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1950"* adlı eserinde konu iki sayfa anlatılmıştır.

Eserde yazar konuya, Müslümanlıktan önce Orta Asya'da kurulmuş olan Göktürk ve Uygur devletlerinin de birer alfabelerinin olduğunu ve Türklerin Müslüman olduktan sonra Arap harflerini kullanmaya başladıklarını anlatarak başlamıştır. Daha sonra Mustafa Kemal Paşa'nın talimat vermesiyle Latin Harfleri ile ilgili çalışmalara başlandığı yazılmıştır. Daha sonra Mustafa Kemal Paşa'nın konu ile ilgili olarak söylemiş olduğu cümlelere yer verilmiştir:

> *"Arkadaşlar, zengin dilimizi ifade etmek için yeni Türk harflerini kabul ediyoruz. Vatandaşlar, yeni Türk harflerini çabuk öğreniniz, bütün millete, köylüye, hamala, sandalcıya öğretiniz. Bunu vatanperverlik, milliyetperverlik vazifesi biliniz. Bu vazifeyi yaparken düşününüz ki bir milletin, bir içtimai heyetinin %80'i okuma ve yazma bilmez. Bu ayıptır" (Şapolyo, 1953, s.131).*

Mustafa Kemal Paşa'nın bu sözlerinden sonra çalışmalara başlandığı ve 1 Kasım 1928 yılında Türk Alfabesi Kanununun kabul edildiği yazılarak konu tamamlanmıştır.

Fahriye Yazgan & Neriman Serdarlar tarafından yazılan "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1955"* adlı eserinde konu tek sayfa anlatılmıştır.

Eserde konuya, Türklerin sırayla Orhon ve Yenisey Yazıtlarındaki yazıyı, Uygur yazısını daha sonra İslamin kabulü ile Arap harflerini kullanmaya başladığı yazılarak giriş yapılmıştır. Eserde konunun devamında Türk dilinin Arap harfleriyle uyuşmamasının nedenleri açıklanmıştır:

"Bu harfler hiçbir zaman Türk diline uymamıştır. Çünkü, Türkçede sadalı harflerin çok olmasına mukabil, Arapçada sadalı harfler azdır. Bu sebeple Arap harfleriyle Türkçe, kolay yazılıp okunamıyordu. Kelimeleri klişe halinde bellemek için uzun senelere ihtiyaç vardı" (Yazgan & Serdarlar, 1955, s. 116).

Eserde konular anlatıldıktan sonra Harf inkılabı ile ilgili çalışmalara başlandığı yazılmıştır. Bu çalışmaların öncülüğünü de Mustafa Kemal Paşa'nın yapmış olduğu yazılmıştır. Konunun devamında kanunun çıkartılarak Meclis tarafından kabul edildiği yazılıp konu tamamlanmıştır. Yazarın bu alt başlık ile ilgili olarak oldukça kısa ve sade bir anlatımı tercih ettiği dikkati çekmektedir.

Enver Ziya Karal'ın "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1953"* adlı eserinde konu üç sayfa da anlatılmıştır.

Eserde konu *"Harf İnkılabı (1928)"* ana başlığı altında *'Osmanlı imparatorluğunda harfler meselesi', 'Türkiye Cumhuriyeti devrinde harf meselesi', 'Yeni Türk harflerinin kabulü'* alt başlıklarında geniş bir anlatımla incelenmiştir.

Eserde İslamiyet'ten önce kurulan Türk devletlerinde orijinal harflerin Orhon ve Uygur harflerinin kullanıldığından bahsedilerek konuya giriş yapılmıştır. Eserde daha sonra İslamiyet'e girildikten sonra Arap harflerinin Türkçeye karışmaya başladığı yazılmıştır. Türkçenin Arap harflerinden ne gibi özellikleriyle ayrıldığı, Arap harflerinin Türkçeye uyumlu olmadığı ile ilgili bilgilere yer verildikten sonra Türkiye Cumhuriyeti devrinde harflerin değiştirilmesiyle alakalı olarak yapılan çalışmalar anlatılmıştır.

Mükerrem Kamil Su & Kamil Su tarafından yazılan "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi"* adlı eserinde konu tek sayfa anlatılmıştır.

Eserde harf inkılabının cumhuriyet devri inkılaplarının en önemlilerinden birisi olduğu vurgulanmıştır. Daha sonra Arap harflerinin bırakılıp yeni Türk harflerinin kabul edilmesiyle memleket genelinde öğretim işlerinin kolaylaştığı ve halkın okuma yazma hevesinin arttığı belirtilmiştir. Konunun devamında harf inkılabının ülkeye katmış oldukları anlatılarak konu tamamlanmıştır:

> *"Harf inkılabının okuma ve yazma alanında temin ettiği kolaylık yanında Türk milletine olan hizmeti de çok büyüktür. Çünkü harf inkılabı doğu medeniyetinden kurtulup batı medeniyetine geçişimizin önemli bir safhasıdır. Harf inkılabı Türk dilinin yabancı bir dil baskısından kurtulup istiklaline sahip olmasıdır" (Su & Su 1960, s. 156).*

4.2.3.3. Tarih Alanında Yapılan Çalışmalar

Enver Behnan Şapolyo'nun "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1950"* adlı eserinde konu üç sayfa anlatılmıştır.

Eserde konuya Türklerin Müslüman olduktan sonra milli tarihleri yerine ümmet tarihine kıymet vermiş oldukları söylenerek başlamıştır. Tanzimat'ın İlanından sonra İslam tarihinin yanında Osmanlı tarihinin de okullarda okutulmaya başlanmış olduğu ancak Türk tarihine hiçbir şekilde yer verilmemiş olduğu yazılmıştır. Daha sonra Ziya Gökalp, Süleyman Paşa gibi insanlar Türk milleti ve Türk tarihiyle ilgili çalışmalar yapmaya başlamış olduğundan bahsedilmiştir.

Konunun devamında Atatürk'ün Türk tarihiyle ilgili yapmış olduğu çalışmalar anlatıldıktan sonra 15 Nisan 1931 yılında TTK'nın kurulduğu yazılmıştır. "Mustafa Kemal Atatürk Türk tarih tezini dünya bilginlerine ve Türk aydınlarla tanıtmak maksadıyla

1932'de Ankara'da, 1937, 1943 yıllarında Dolmabahçe Sarayında tarih kurultayları açtı" (Şapolyo, 1953, s.133). denilerek konu tamamlanmıştır.

Fahriye Yazgan & Neriman Serdarlar tarafından yazılan "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1955"* adlı eserinde konu iki sayfa anlatılmıştır.

Eserde yazar konuya diğer konularda olduğu gibi Osmanlı Devleti zamanında Türk tarihinin durumu hakkında bilgiler vererek başlamıştır.

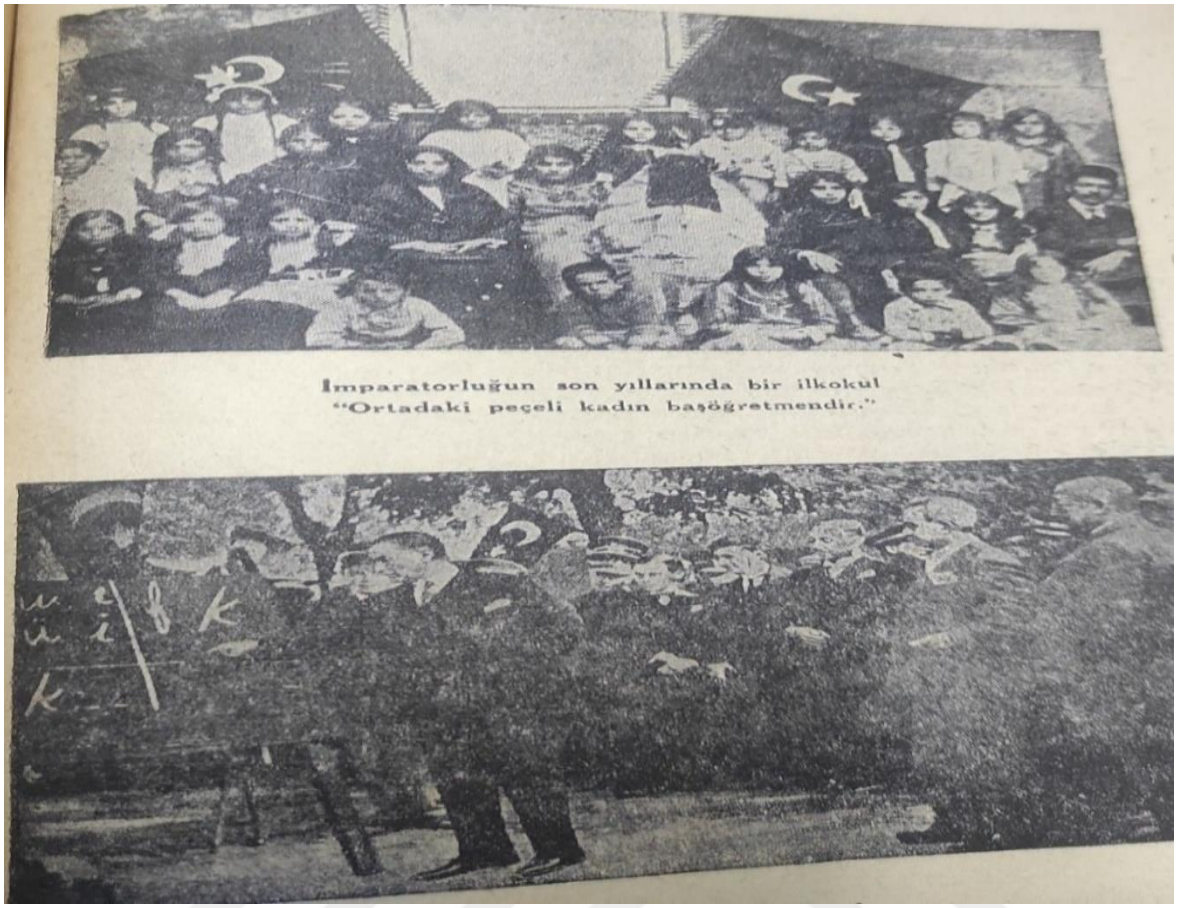
> *"Osmanlı İmparatorluğunda milli tarihten ziyade ümmet tarihine kıymet verilirdi. Medreselerde İslam tarihi okutulurdu. İslam tarihinde Cihan tarihine yer verilmediği gibi, İslamiyet'ten önceki ve sonraki Türk tarihinden de bahsedilmiyordu. Bu vaziyet Osmanlı İmparatorluğundan önce bir Türk tarihi olduğu düşüncesini ortadan kaldırmış, Türk milletinin ihmal edilmiş ve unutulmuş değerlerini meydana çıkarmak için teşebbüse girişilmesine mani olmuştur. Halbuki İslamiyet'ten önce kurulan Türk Devletleri kültür ve medeniyetin öncülüğünü yapmış İslamlığın gelişmesinde, İslam medeniyetinin yayılmasında ve korunmasında esaslı rolü Türkler oynamışlardı" (Yazgan & Serdarlar, 1956, s. 117).*

Eserde konunun devamında gelişen süreçlerin ardından cumhuriyetin de kurulmasıyla birlikte Atatürk'ün önderliğinde Türk tarihine yönelik olarak çalışmaların yoğunlaştığı anlatılmıştır. Türk tarihinin gelişimini arttırmak amacıyla 1931 yılında Türk Tarih Tetkik Cemiyeti'nin kurulduğu yazılmıştır. Daha sonra cemiyetin adının Türk Tarih Kurumu olarak değiştirildiği yazılmıştır.

Enver Ziya Karal'ın "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1953"* adlı eserinde konu beş sayfa anlatılmıştır.

Eserde konu "*Yeni Tarih Anlayışı"* ana başlığı altında '*Osmanlı İmparatorluğunda Tarih anlayışı', 'Türkiye Cumhuriyeti'nde milli tarih'e olan ihtiyaç', 'Atatürk ve milli tarih', 'Milli tarih için teşkilat ve usul',* alt başlıklarında geniş bir anlatımla incelenmiştir.

Eserde Osmanlı Devleti'nde tarih anlayışı ile ilgili bilgiler anlatıldıktan sonra Türkiye Cumhuriyeti döneminde tarih alanında yapılan çalışmalar sırasıyla anlatılmıştır. Görsel kullanımı öğrencinin konuyu anlaması için her zaman ders kitaplarında kullanılmıştır. Bu ders kitabında da yazar konu ile alakalı görseller kullanmayı ihmal etmemiştir:

Şekil 14. Osmanlı Devleti'nde başöğretmen ve Türkiye Cumhuriyeti'nde başöğretmen

Yazar yukarıdaki görsellerde eski ve yeni dönemki başöğretmenlere yer vermiştir. Burada eski ile yeninin kıyaslamasını yaparak konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır. Yazar konunun devamında tarih ile alakalı olarak çeşitli çalışmaların yapıldığını ve 1931 yılında ise Türk Tarih Kurumunun açıldığını söyleyerek konuyu anlatmıştır.

Mükerrem Kamil Su & Kamil Su tarafından yazılan "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi"* adlı eserinde konu tek sayfa anlatılmıştır.

Eserde yazar konuya eskiden medreselerde İslam tarihinin okutulduğu Türk tarihine yer verilmediğini söyleyerek giriş yapmıştır. Daha sonra cumhuriyet devri ile Atatürk'ün de gayretleri ile Türk tarihine yönelik olarak çalışmalar yapılmaya başlanmış olduğu yazılmıştır. Daha sonra tarih çalışmaları için 1931 yılında Türk Tarih Kurumu'nun kurulmuş olduğundan bahsedilmiştir. Eser'in devamında diğer eserlerde de olduğu gibi Türk tarihini geliştirmek için yapılmış olan çalışmalar tek tek söylenmiştir. Ders kitabının tamamına bakıldığı zaman yazarın inkılap konularını anlatırken detaylara girmeden anlattığı görülmüş bu durum bu konuda da aynı şekilde devam etmiştir.

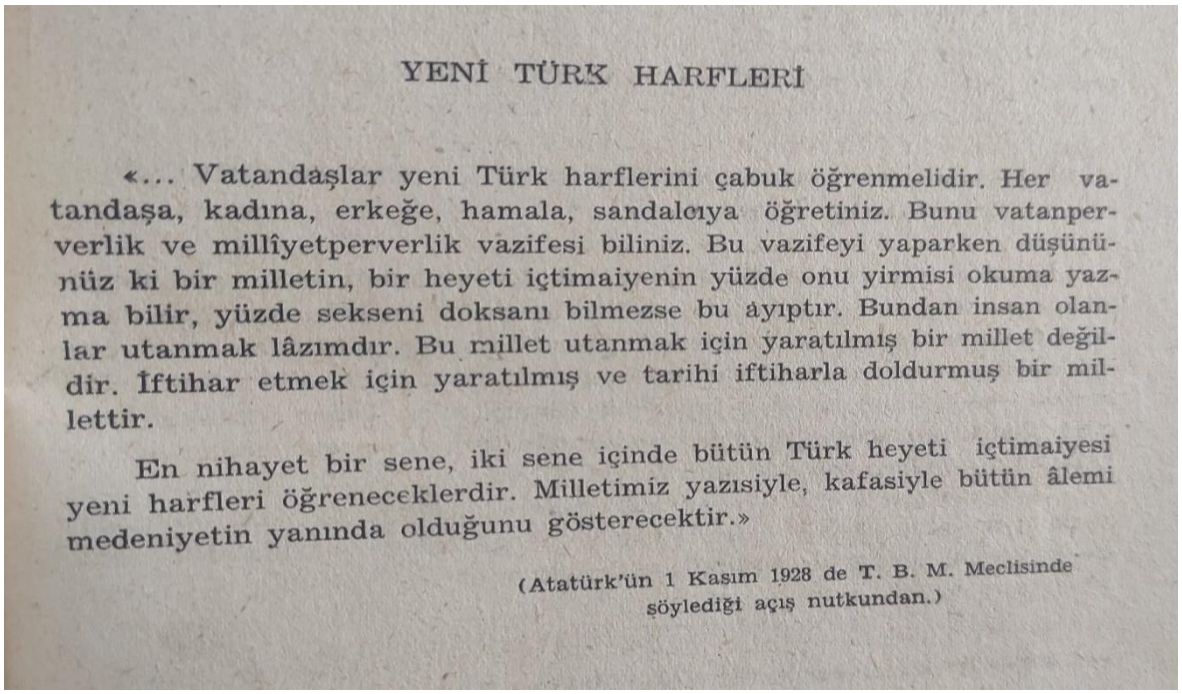
4.2.3.4. Dil Alanında Yapılan Çalışmalar

Enver Behnan Şapolyo'nun "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1950"* adlı eserinde konu iki sayfa anlatılmıştır.

Eserde konu Osmanlı Devleti zamanında yapılan dil inkılabı çalışmalarından bahsedilerek konu anlatılmaya başlanmıştır. Daha sonra cumhuriyetin de ilanı ile milliyetçi temellere dayanan bir devletin kurulduğu ve bu devletin dilinin de öz Türkçe'den oluşması gerektiği anlatılmıştır. 1932 yılında yapılan çalışmaların sonucunda Türk Dil Kurumu açılmıştır denilerek bu alanda yapılmış olan çalışmalara yer verilerek konu tamamlanmıştır. (Şapolyo, 1953, s.134)

Fahriye Yazgan & Neriman Serdarlar tarafından yazılan "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1955"* adlı eserinde konu iki sayfa anlatılmıştır.

Yazar konuya yeni kurulmuş olan Türk Devleti'nin dilinin değiştirilmesi gerektiği ile ilgili bilgilere yer vererek başlamıştır. Daha sonra yazar tarafsız bir anlatımla Türk dilinin Osmanlı Devleti döneminde Arap ve Fars dilinin etkisinde kalarak geri kaldığını anlatmıştır. 1932 yılında Türk Dil Tetkik Cemiyeti kurularak Türk dilinin geliştirmesi için çalışmaların yapılmasına başlanmıştır, denilerek konu tamamlanmıştır. Yazar kısa ve sade bir anlatım tarzıyla konuyu anlatmıştır. Yazar konular ile alakalı olarak, eserinde okuma parçalarına da yer vermiştir. Bu konuyla alakalı olarak aşağıda yer alan okuma parçasını öğrencilerin konuyu daha iyi anlamaları için konunun sonunda yer vermiştir:

YENİ TÜRK HARFLERİ

«... Vatandaşlar yeni Türk harflerini çabuk öğrenmelidir. Her vatandaşa, kadına, erkeğe, hamala, sandalcıya öğretiniz. Bunu vatanperverlik ve millîyetperverlik vazifesi biliniz. Bu vazifeyi yaparken düşününüz ki bir milletin, bir heyeti içtimaiyenin yüzde onu yirmisi okuma yazma bilir, yüzde sekseni doksanı bilmezse bu ayıptır. Bundan insan olanlar utanmak lâzımdır. Bu millet utanmak için yaratılmış bir millet değildir. İftihar etmek için yaratılmış ve tarihi iftiharla doldurmuş bir millettir.

En nihayet bir sene, iki sene içinde bütün Türk heyeti içtimaiyesi yeni harfleri öğreneceklerdir. Milletimiz yazısiyle, kafasiyle bütün âlemi medeniyetin yanında olduğunu gösterecektir.»

(Atatürk'ün 1 Kasım 1928 de T. B. M. Meclisinde söylediği açış nutkundan.)

Şekil 15. Yeni Türk harfleri

Enver Ziya Karal'ın "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1953"* adlı eserinde konu altı sayfa anlatılmıştır.

Eserde konu *"Türk Dilinin Geliştirilmesi İçin Çalışmalar (1932-1950)"* ana başlığı altında *'Dil çalışmalarını gerektiren sebepler', 'Osmanlı İmparatorluğunda dil davası', 'Öz Türkçe cereyanı', 'Cumhuriyet devrinde dilin geliştirilmesi için çalışmalar',* alt başlıklarında geniş bir anlatımla incelenmiştir.

Yazar Osmanlı Devleti döneminde dilin ne durumda olduğu ve dil çalışmalarına neden ihtiyaç duyulduğuyla alakalı bilgiler vererek konuya giriş yapmıştır:

> *"Türkiye Büyük Millet Meclisinin kırılmasıyla tasfiyesi başlamış olan Osmanlı müesseselerinin ve Osmanlı zihniyetinin yerine modern bir Türkiye devleti ve milliyetçi bir cemiyet görüşü meydana gelmişti. Bu iki önemli olay siyasi olduğu kadar sosyal hareketlerde ve Türk milletinin psikolojisinde derin bir tahavvül yapmıştı. Dilin milletin psikolojisine uygun olması, onun yeni ihtiyaçlarını ve arzularını ifade edecek bir yapıya sahip bulunması lazımdı. Osmanlı devrinde aydınların kullandığı Türkçe bu esaslara uygun değildi" (Karal, 1957, s.166).*

Daha sonra kronolojiye uygun bir anlatım tarzı ile Osmanlı Devleti zamanında dil ile ilgili yapılan çalışmalar ve ardından Türkiye Cumhuriyeti'nde dil ile ilgili yapılan çalışmalar sırasıyla anlatılmıştır. 3 Mart 1924'te medreselerin kaldırılması üzerine artık ilim dilinin Türkçe olması hususunda engel olabilecek başlıca kuvvetin ortadan kalkmış olduğu yazılmıştır. Eserde daha sonra 1928'de yeni Türk harflerinin kabul edilmesi müspet neticeler vermeye başlayınca Atatürk dil çalışmalarıyla meşgul olmak üzere 12 Temmuz 1932 de Türk Dili Tetkik Cemiyetini kurmuş olduğu yazılmıştır. Atatürk dil çalışmalarının sıkı takipçisi olmuş ve bu alanda yapılan çalışmaları yakından takip etmiştir. Atatürk dil çalışmalarının önemini şu sözlerle belirtmiştir:

> "*Milli kültürün her çığırda açılarak yükselmesini Türkiye Cumhuriyeti'nin temel dileği olarak temin edeceğiz. Türk dilinin kendi benliğine aslındaki güzellik ve zenginliğine kavuşması için bütün devlet teşkilatımızın dikkatli, alakalı olmasını isteriz*" (Karal, 1957, s.169).

Şekil 16. Atatürk Birinci Dil Kurultayında yabancı dil bilginleriyle

Mükerrem Kamil Su & Kamil Su tarafından yazılan "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi"* adlı eserinde konu için müstakil bir başlık açılmamış olup konu tek sayfa anlatılmıştır.

Yazar konuya on dokuzuncu yüzyılın sonlarından itibaren Türk Dili üzerinde çalışmalar yapıldığını, yabancı kelimelerden kurtarılması ve sadeleştirilmesi ile ilgili çalışmalar yapıldığını söyleyerek giriş yapılmıştır. Daha sonra bu durumun cumhuriyet devrinde de devam ettiğinden bahsedilmiştir. 1932 yılında Türk dilinin gelişimi için Türk Dil Kurumunun kurulduğundan bahsedilmiştir. Türk Dil Kurumu eskiden kullanılan ve halk dilinde yaşayan birçok kelimeyi derleyerek yayınlamıştır denilerek konu tamamlanmıştır. Yazar detaya inmeden kısa denilebilecek bir anlatım tarzı ile konuyu anlatmıştır.

4.2.4. Toplumsal Alanda Yapılan İnkılaplar

4.2.4.1. Tekke ve Zaviyelerin Kapatılması

Enver Behnan Şapolyo'nun *"Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1950"* adlı eserinde konu tek sayfa anlatılmıştır.

Eserde Osmanlı Devleti zamanında tarikatların durumunun nasıl olduğuyla alakalı olarak bilgiler verilerek konuya başlanmıştır. Şeyhler ve dervişlerin tekkelerde tembelce hayat sürdüklerini hiçbir fayda sağlamadıkları yazılmıştır. Konuyla alakalı olarak Mustafa Kemal Paşa'nın şu sözlerine yer verilmiştir:

"Türkiye Cumhuriyeti şeyhler, dervişler, müritler memleketi olamaz tekkeler behemehal kapanacaktır" (Şapolyo, 1953, s.129).

Mustafa Kemal Paşa'nın yukarıda yer alan sözlerinden sonra tekkelerin, türbelerin 30 Kasım 1925 tarihinde çıkarılan bir kanunla kapatıldığı anlatılarak konu tamamlanmıştır. Eserde yazar konuyla alakalı olarak detaya girmeden, sade bir anlatımla konuyla ilgili bilgilere yer vermiştir.

Fahriye Yazgan & Neriman Serdarlar tarafından yazılan "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1955"* adlı eserinde konu tek sayfa anlatılmıştır.

Yazar konuya Mustafa Kemal Paşa'nın içtimai ve fikri sahadaki inkılaplarımızı baltalayan safsata ve hurafeleri kafalardan çıkarmaya karar vermiş olduğunu anlatarak başlamıştır. Daha sonra 30 Kasım 1925 tarihinde kabul edilmiş olan kanunla tekkeler, zaviyeler ve türbelerin kapatılmış, falcılık ve üfürükçülüğünde yasaklandığı anlatılmıştır. 1935 yılında çıkarılmış olan bir kanunla da hangi dine mensup olursa olsun, din adamlarının ibadethaneler dışında dini kıyafetlerle gezmeleri yasak edilmiştir denilerek konu tamamlanmıştır. Yazar konuyu kısa ve sade bir anlatım tarzı ile ele almayı tercih etmiştir.

Enver Ziya Karal'ın "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1953"* adlı eserinde konu tek sayfa anlatılmıştır.

Eserde konuya tarikatların Osmanlı Devleti'nde neden kurulduğu ile ilgili bilgilere yer vererek başlamıştır. Tarikat adamlarının hiçbir işle uğraşmayıp halktan sızdırdıkları para ile geçindikleri bilen Mustafa Kemal Paşa'nın bunları toplum için yararlı hale getirmeyi gerekli bularak konu ile ilgili şu önemli sözleri söylemiştir:

> *"Efendiler ve ey millet: biliniz ki, Türkiye Cumhuriyeti şeyhler, dervişler, müritler memleketi olamaz. En doğru, en hakiki tarikat medeniyet tarikatıdır"*
> *"Tekkeler behemehal kapanacaktır. Türkiye Cumhuriyeti her şubede irşatlarda bulunacak kudreti haizdir"*
> *"Biz medeniyetin ilim ve fenninden kuvvet alıyoruz ve ona göre yürüyoruz. Başka bir şey tanımayız. Tekkelerin gayesi halkı meczup ve aptal yapmaktır. Halbuki halk, aptal ve meczup olmamaya karar vermiştir" (Karal, 1957, s.151).*

Konunun devamında 30 Kasım 1925 tarihinde çıkartılan bir kanunla tarikatların kaldırıldığı yazılarak konu tamamlanmıştır.

Mükerrem Kamil Su & Kamil Su tarafından yazılan "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi"* adlı eserinde konu tek sayfa anlatılmıştır.

Ders kitabında konuya eskiden tekkeler ve zaviyelerin nasıl birer kurum oldukları anlatılarak başlanmıştır. Daha sonra bu kurumların topluma çok eskiden yararlı birer kurumken ilerleyen zamanlarda bozulmuş birer kurum haline geldiği yazılmıştır. Bu kurumlar insanları batıl inançlar ve boş vaatlerle kandırdıklarından bahsedilmiştir. Konunun devamında tekkeler ve zaviyelerle ilgili aşağıda yer alan sözlere ders kitabında yer verilmiştir:

"Bunlar siyasi hayata da karışmaktan, devlet işlerini bulandırmaktan geri kalmazlardı. Tam manasıyla cemiyetin parazitleri idiler" (Su & Su, 1960, s.150).

Ders kitabında Mustafa Kemal Paşa'nın tekke ve zaviyelerle alakalı olarak sözlerine de yer verilmiştir:

"Türkiye Cumhuriyeti şeyhler, dervişler, müritler memleketi olamaz. Türkiye Cumhuriyeti her şubede irşatlarda bulunacak kudreti haizdir. Biz medeniyetin ilim ve fenninden kuvvet alıyoruz ve ona göre yürüyoruz. Başka bir şey tanımayız" (Su & Su, 1960, s.150).

Konunun devamında 30 Kasım 1925 tarihinde çıkartılan bir kanunla tekkelerin, zaviyeleri, türbelerin kaldırıldığı yazılmıştır. Fatih, Yavuz, Kanuni gibi, millete büyük hizmet etmiş padişahların türbelerinin birer tarihi anıt olarak milletin hizmetinde olduğu yazılarak konu tamamlanmıştır.

4.2.4.2. Şapka İnkılabı ve Kıyafette Yapılan Düzenlemeler

Enver Behnan Şapolyo'nun *"Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1950"* adlı eserinde konu üç sayfa anlatılmıştır.

Eserde Türk insanının şapka konusunda geçirmiş olduğu evreleri sırasıyla anlatarak konuya giriş yapılmıştır. Eski Türklerde kalpak giyildiği, Selçuklu ve Osmanlılarda çeşit çeşit serpuşların giyildiği, II. Mahmud zamanında ise fesin giyilmeye başladığı yazılmıştır. Yazar konunun gelişimini iyi bir şekilde anlatarak konuya başlamıştır. Daha sonra Osmanlı Devleti'nde her sınıfın, her zümrenin farklı ve çeşitli kıyafetlerinin olması sebebiyle kıyafet birliğinin olmadığından bahsedilmiştir. Daha sonra Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra fesin yerini alacak olan şapka konusunun gündeme geldiği ve 24 Ağustos 1925 tarihinde Şapka Kanunun çıkartıldığı yazılmıştır.

Eserde daha sonra kanunun çıkarılmasının ardından bu kanuna uymayan birkaç mutaassıp insanların başları açık gezdiğinden bahsettikten sonra şapka aleyhinde yazı yazan hocaların idam edildiği anlatılmıştır. Konunun devamında şu sözlere yer vermiştir:

"Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra Mustafa Kemal Atatürk, güzel bir nesil olan Türk milletini o çirkin kıyafetten kurtararak medeni insanların giydiği şapkayı kabul etmeyi düşündü" (Şapolyo, 1953, s. 128). Yazarın burada yazdığı cümleler -*çirkin kıyafet*- itibariyle nesnellikten uzak cümleler kullandığı görülmektedir.

Fahriye Yazgan & Neriman Serdarlar tarafından yazılan "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1955"* adlı eserinde konu üç sayfa anlatılmıştır.

Eserde yazar konuya inkılap konularını anlatan eserlerde olduğu gibi Osmanlı Devleti zamanındaki kılık kıyafet durumunun nasıl olduğu ile ilgili bilgilere yer vererek giriş yapmıştır. Eserde daha sonra cumhuriyet devrine kadar kıyafetin geçirdiği sürecin ne olduğu anlatılmıştır. Konunun devamında Mustafa Kemal Paşa'nın 24 Ağustos 1925 tarihinde elinde Panama şapkası ile Kastamonu'ya giderek halkı selamlamış olduğu yazılmıştır. Mustafa Kemal Paşa Kastamonu'da söylediği nutuklarda kıyafetimizin değiştirilmesi lüzumundan şöyle bahsetmiştir:

> *"Biz her noktai nazardan medeni olmalıyız. Fikrimiz, zihniyetimiz, tepeden tırnağa kadar medeni olacaktır" (Yazgan & Serdarlar, 1956, s.106).*
> *"Millet vazıh olarak bilmelidir ki; medeniyet öyle kuvvetli bir ateştir ki ona bigane kalanları yakar, mahveder, içinde bulunduğumuz medeni ailede layık olduğumuz mevkii bulacak ve onu muhafaza ve ila edeceğiz" (Yazgan & Serdarlar, 1956, s.106).*

Daha sonra şapka kanunun kabul edildiğini, Türk milletini medeni milletlerden ayıran şekle ait hususiyetlerden en önemlisi kaldırıldı denilmiştir. Yazar din adamlarının kıyafetlerinin de her dine göre değiştiğini, herhangi bir kıyafet birliğinin olmadığını söyleyerek konuyu tamamlamıştır. Yazar şapka inkılabı ile kıyafetlerle ilgili yapılan düzenlemeleri aynı başlık içerisinde anlatmıştır. Yazar konuyu anlatırken o konu ile alakalı görsellere de ders kitabında yer vermiştir.

Şekil 17. Atatürk şapka inkılabı esnasında

Enver Ziya Karal'ın "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1953"* adlı eserinde konu dört sayfa anlatılmıştır.

Eserde konu "*"kılık ve kıyafette değişiklik (1920-1923)*" ana başlığı altında 'Osmanlı İmparatorluğunda kılık ve kıyafet*', 'Şemsiperli serpuş', 'Mustafa Kemal ve Şapka', 'Şapkanın resmen kabul edilmesi'* alt başlıklarında geniş bir anlatımla incelenmiştir.

Yazar konuya Osmanlı Devleti devrinde her bir cemaatin ayrı ayrı kıyafetlerinin olduğunu anlatarak başlamıştır. Zamanla padişahların şapka da ve kıyafette değişiklikler yaptığı yazılmıştır. Yazarın Osmanlı Devleti devrindeki durumu açıklaması iki dönem arasında bağlantı kurulmasını ve öğrencinin konuyu daha iyi idrak etmesini sağlamıştır. Daha sonra Atatürk'ün konu ile ilgili söylemiş olduğu sözlere yer verilmiştir:

> *"Turan kıyafetini araştırıp ihya etmeye mahal yoktur. Medeni ve beynelmilel kıyafet milletimiz için layık bir kıyafettir onu giyeceğiz ayakta iskarpin ve patin üstünde pantolon, yelek gömlek, kravat, ceket ve tabi bunların mütemmimi olmak üzere siperi serpuş. Bunu açık söylemek isterim bu serpuşun ismini şapka denir" (Karal, 1957, s.149).*

Eserde yazar, konunun sonunda şapkanın kabul edilmesinin inkılap tarihimizdeki yeri ile alakalı bilgiler verdikten sonra konuyu tamamlamıştır:

> *"Şapkanın kabul edilmesinin inkılap tarihimizdeki yeri büyüktür. Çünkü bu serpuş, doğu ve batı medeniyetini ayıran bir sembol hükmünde idi. Şapka taşıyanlar kafir sayıldığı için onların medeniyet eserleri de yüzyıllarca küfür sayılmıştı. Meşrutiyet devrinde Türkiye'de, yeni fikirleri temsil eden kimselerin karikatürleri şapkalı yapılmak suretiyle teşhir edilir ve halk aleyhlerine*

tahrik edilirdi. Şapkanın alınmasıyla, İkinci Mahmut devrinde başlamış olan kıyafet devrimi tamamlanmış olduğu gibi, fes ile ifade edilmiş olan batı medeniyeti düşmanlığı zihniyetinin de ortadan kaldırılması için çok önemli bir hareket yapılmış oldu" (Karal, 1957, s.150).

Mükerrem Kamil Su & Kamil Su tarafından yazılan "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi"* adlı eserinde konu üç sayfa anlatılmıştır.

Yazar konuya inkılap konularını anlatan eserlerde olduğu gibi Osmanlı Devleti zamanındaki kılık kıyafet durumunun nasıl olduğu ile ilgili bilgilere yer vererek giriş yapmıştır:

"Her sınıf halkın kendine göre bir kıyafeti vardı. İlim adamlarının, memur sınıfının, halkın kıyafetleri birbirinden farklı idi. Hristiyan kıyafetleri de Müslümanlardan ayrı idi. İmparatorluktaki her sınıf halk bu kıyafetleri ile birbirinden ayrılırdı" (Su & Su, 1960, s. 148). Konunun devamında cumhuriyet devrinde bu durumun ilk zamanlarda devam ettiği yazılmıştır. Kılık, kıyafet ve şapka ile ilgili kanunları benimseyenler olduğu gibi karşı çıkanlar da olmuştur. Yazar bu durumun neyden kaynaklandığını şu sözlerle açıklamaya çalışmıştır:

"Yalnız şapka Hristiyanlar tarafından giyildiği için öteden beri yadırganmakta idi. Üstelik şapkanın bir Müslüman tarafından giyilemeyeceği batıl inancı da vardı. Halbuki şapka ile dinin hiçbir ilgisi olamazdı. Din bir iman meselesiydi. Bir insanın herhangi bir kıyafete bürünmesi ile imanında değişiklik olacağını kabul etmek yersiz bir düşünceydi. O halde Hristiyanlar tarafından giyilen ceket ve pantolonu Müslümanlar için de aynı şeyi söylenebilirdi" (Su & Su, 1960, s. 149).

Yazar bu açıklamaları yaptıktan sonra yapılan inkılabını önemi ile ilgili bilgilere yer vererek konuyu tamamlamıştır:

"Kılık kıyafette yapılan bu değişiklik kadınların peçeyi ve çarşafı atmaları, erkeklerin fes yerine şapka giymeleri gibi basit bir hareket değildir. Bu kılık ve kıyafette yeniliğe gitmekle beraber aynı zamanda bir zihniyetin değişmesidir. Esas değeri ve önemi buradadır" (Su & Su, 1960, s.150).

Yazar bu yapmış olduğu açıklamalar ile yapılmış olan inkılapların ne işe yaradığı ve topluma ne gibi faydalar sağladığı konusunda bilgiler vermiştir. Ders kitabı yazılırken her yazarın bu durumu dikkate alarak konuları yazması öğrencilerin konuları daha iyi anlayıp benimsemelerine yardımcı olması açısından önemlidir.

4.2.4.3. Türk Kadınına Verilen Haklar

Enver Behnan Şapolyo'nun *"Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1950"* adlı eserinde konu iki sayfa anlatılmıştır.

Eserde konuya eski Türkler zamanında kadınların haklarının erkeklerle eşit olduğu ancak Türkler Müslüman olduktan sonra kadının eski durumunu kaybettiği anlatılarak giriş yapılmıştır. Ders kitabında Osmanlı Devleti zamanında kadınların çalışma hakkına sahip olmadıklarından bahsedilmiştir. Konunun devamında kadınların tramvaylarda vapurlarda dahi olsa kocalarıyla yan yana oturamadıkları anlatılmıştır. Daha sonra Türk kadınının İstiklal Savaşı'nda erkeklerin yanında olarak onlara yardımcı olduğundan bahsedilmiştir. Konunun devamında kadınlara verilen haklar sırayla anlatılmıştır. Diğer eserlerde değinilmemiş olan 1934 yılında kadınlara mebus seçme ve seçilme hakkının verilmesi konusuna bu eserde değinilmiştir. Yazar kadınların Osmanlı Devleti zamanında yaşamış oldukları sıkıntıları anlatarak konunun cumhuriyet dönemi ile kıyaslanarak daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır.

Fahriye Yazgan & Neriman Serdarlar tarafından yazılan "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1955" adlı* eserinde konu *"kadın hakları"* başlığı altında üç sayfa anlatılmıştır.

Konu ile ilgili olarak yazılmış olan diğer eserlerde olduğu gibi bu eserde de eski Türklerde kadınların haklarından bahsederek konuya başlanmıştır. Eserde Anadolu'da seyahat eden İbni Batuta'nın Türk kadınları hakkında söylemiş olduğu sözlere yer verilmiştir:

"Burada acayip bir hal gördüm. Türkler nezdinde kadınlar tazim görmektedir. Kadınların mertebesi erkeklerden yüksektir" (Yazgan & Serdarlar, 1956, s. 102). Daha sonra Osmanlı Devleti zamanındaki kadının haklarından bahsedilip İstiklal Harbindeki Türk kadınının durumunu anlatarak konuya devam etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra kadınlara verilen hakları detaylara inmeden, kısa ve öz bir biçimde anlatılmıştır. Yazar, konuyu anlatırken tarafsız bir anlatım tarzıyla konuyu anlatmaya çalışmıştır.

Enver Ziya Karal'ın "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1953"* adlı eserinde konu üç sayfa anlatılmıştır.

Eserde konu "*Kadın Hakları"* ana başlığı altında '*Eski Türklerde kadın hukuku', 'Osmanlı İmparatorluğunda Türk kadını', 'Kadının siyasi haklarını kazanması',* alt başlıklarında geniş bir anlatımla incelenmiştir.

Yazar konuya Eski Türkler zamanında kadının her hakka sahip olduğu, daima eşinin yanında olduğu, Araplarda olduğu gibi yalnız erkeğin malının olmadığı gibi durumları anlatarak başlamıştır. Eserde daha sonra yazar, Osmanlı Devleti zamanında Türk kadının hangi haklarının olup olmadığı ile ilgili bilgilere yer vererek konuyu anlatmaya devam etmiştir:

"Din hukukuna dayanan Osmanlı imparatorluğunda kadın birçok haklarını kaybetti. Evlenmede hükümler erkeğin lehinedir. Erkek dört kadınla evlenebilir ve dördü ile beraber yaşayabilirdi. Evlenme için bir yaş kaydı da yoktu. Boşanma hususunda da erkeğin isteği esastır. Erkeğin boş ol demesiyle kadın boşanmış olurdu. Padişahın karıları numara ile gösterilirdi; birinci kadın, ikinci kadın, üçüncü kadın v.s. Mahkemede ancak iki kadının şahitliği bir erkeğinkine müsavidir. Hukuk bakımından olduğu kadar yaşama şartları bakımından da erkekle kadın arasında esaslı fark vardır. Kadın, erkek cemiyetlerine iştirak edemez. Evin harem adını taşıyan dairesinde ancak kadın misafirler kabul edilebilir. Sokağa suratını peçe ile örterek çıkmak zorundadır. Trenlerde, tramvaylarda, vapurlarda kadınların oturacağı yerler ayrılmıştır. Sinema ve tiyatrolarda kadınlara erkeklerin gidemeyecekleri günlerde filmler ve temsiller gösterilir. Kadın yalnız ev işleriyle meşgul olur iktisadi hayatın başka çalışma alanlarında tamamıyla yabancıdır. Eğitime önem verilmezdi. Tahsilini ilerletmeye muvaffak olan kadınlara şüphe ile bakılırdı" (Karal, 1957, s.145-146).

Konunun devamında Türkiye Cumhuriyetin devrinde Atatürk'ün önderliğinde kadınlara bütün haklarının birer birer verildiği ve kadının layık olduğu yere geldiği yazılmıştır. Kadınların kazanmış olduğu haklara yazar eserinde şu şekilde yer vermiştir:

"Dini evlenme yerine belediye memurları huzurunda medeni evlenme merasimi kabul edildi. 1930 yılında kabul edilen belediye kanunu ile kadınların belediye seçimlerine iştirak etmeleri hakkı tanındı. Birkaç yıl sonra da kadınlar mebus seçme ve seçilmek haklarını kazandılar (5 Aralık 1934). Böylece Türk kadını hukuk alanında tam manasıyla erkeğe eşit oldu" (Karal, 1957, s.147).

Yazar diğer yazarların inkılap konularını anlatırken kullanmış olduğu anlatım tarzı olan; anlatılan konunun geçmiş ile kıyaslama yapılması anlatım tarzını eserinde kullanmıştır. Osmanlı Devleti döneminde kadının yeri ve Türkiye Cumhuriyeti'nde kadının yerinin ne olduğu ile ilgili bilgilere de yer vererek konunun daha iyi anlaşılması sağlanmıştır. Yazarın 1945 yılındaki eserinden farklı olarak bu eserde konu ile ilgili herhangi bir görsel kullanmamıştır.

Mükerrem Kamil Su & Kamil Su tarafından yazılan "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi"* adlı eserinde konu ile ilgili olarak özel bir başlık açılmamış *"medeni kanun"* başlığı altında tek sayfa anlatılmıştır.

Yazar konuya eski Türkler zamanında kadının toplum içerisinde yüksek bir mevkiye sahip olduğundan, İslam dininin kabulünden sonra Osmanlı Devleti zamanında bilhassa kadının bu hakları kaybettiğinden bahsederek giriş yapmıştır. Daha sonra Osmanlı Devleti zamanında kadının toplum içerisinde yerinin olmadığı, daima geri planda kaldığı gibi konulara değinmiştir. Konunun devamında Medeni Kanun'un da kabul edilmesiyle kadının toplum içerisinde yerinin olmaya başladığı yazılmıştır. 1930 ve 1934 yıllarında kadınlara siyasi haklarında verilmesiyle birlikte artık kadın erkek eşitliğinin olduğu yazılarak konu tamamlanmıştır. Yazar açıklayıcı bir anlatım tarzı kullanarak, detaylara girmeden konuyu anlatmıştır.

4.2.5. Ekonomik Alanda Yapılan İnkılaplar

4.2.5.1. Tarım Alanında Yapılanlar

Enver Behnan Şapolyo'nun "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1950"* adlı eserinde konu tek sayfa anlatılmıştır.

Eserde Osmanlı Devleti zamanında tarım konusunda geri kalınmış bir ülkenin olduğundan bahsedilerek konu anlatılmaya başlanmıştır. Daha sonra diğer eserlerde olduğu gibi bu eserde Mustafa Kemal Paşa'nın köylüler için söylemiş olduğu sözlere yer verilmiştir. Aşar Vergisinin köylüye olan yükünden bahsederek onun 1925 yılında kaldırıldığı yazılmıştır. Tarım ile ilgili yapılan çalışmalardan kısa bir şekilde bahsederek konu tamamlanmıştır.

Fahriye Yazgan & Neriman Serdarlar tarafından yazılan "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1955"* adlı eserinde konu diğer ders kitaplarında olduğu gibi detaylı bir anlatımla dört sayfa anlatılmıştır.

Eserde *"Ziraat Alanında Gelişme"* ana başlığı altında *'Aşarın kaldırılması', 'Köylüye para ve kredi temini', 'Köylünün mahsullerini ıslah ve himaye', 'Ziraat okulları', 'Topraksız çiftçiyi topraklandırma',* alt başlıklarında geniş bir anlatımla incelenmiştir.

Eserde yazar diğer eserlerde olduğu gibi, Türkiye Cumhuriyeti'nden önceki dönemlerde tarımın durumunun ne olduğu ile ilgili bilgilere yer vererek konuya başlamıştır:

"Osmanlı İmparatorluğunun son yıllarında alakasızlık yüzünden Türkiye'nin ziraati gelişmemiş, pek iptidai bir şekilde kalmıştı. Bu geri kalışta aydın sınıfın, milletimizin çokluğunu teşkil eden ve müstahsil olan köylüye karşı kayıtsızlığının da payı vardır" (Yazgan & Serdarlar, 1956, s. 124).

Konunun devamında Türkiye'nin tarım ile ilgili kabul ettiği esaslara değinilmiştir. Daha sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin tarımın gelişmesi ve ilerlemesi için yapmış olduğu çalışmalar sırasıyla anlatılmıştır. Ders kitabında olması gereken özelliklerin en başında konuların tarafsız bir anlatımla anlatılması gerekmektedir. Bu eser de tarafsız bir anlatımla konular anlatılmaya çalışılmıştır.

Enver Ziya Karal'ın "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1953"* adlı eserinde konu altı sayfa anlatılmıştır.

Eserde "*Ziraat"* ana başlığı altında *'Köylü hakkındaki zihniyetin değişmesi', 'Köylü ve köycülük siyaseti', 'Aşarın kaldırılması', 'Para ve kredi yardımı', 'Tohum yardımı',*

‘Ziraat aletleri temini suretiyle yardım’, ‘Numune fidanlıkları ve çiftliklerinin kurulması’, ‘Ziraat okulları’, ‘Dokuzuncu Büyük Millet Meclisi ve Ziraat politikası’, ‘Ormancılık’, ‘Hayvancılık’, ‘Dokuzuncu Büyük Millet Meclisi ve Ziraat politikası’, alt başlıklarında geniş bir anlatımla incelenmiştir.

Yazarın 1945 yılında yazmış olduğu eserinden farklı olarak bu eserde DP’nin hükümetin başında olması sebebiyle DP dönemi uygulanmış olan tarım politikası ile alakalı olarak bilgilere yer verilmiştir. Yazar konuya Osmanlı Devleti zamanında köylünün zor koşullar içerisinde yaşadığı ve ikinci sınıf insan muamelesi gördüğü ile ilgili bilgilere yer vererek başlamıştır. Daha sonra cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte zihniyetini değiştiğinden köylüye gerekli önemin verilmeye başladığından bahsedilerek konuyla ilgili olarak Gazi Mustafa Kemal’in sözlerine yer verilmiştir:

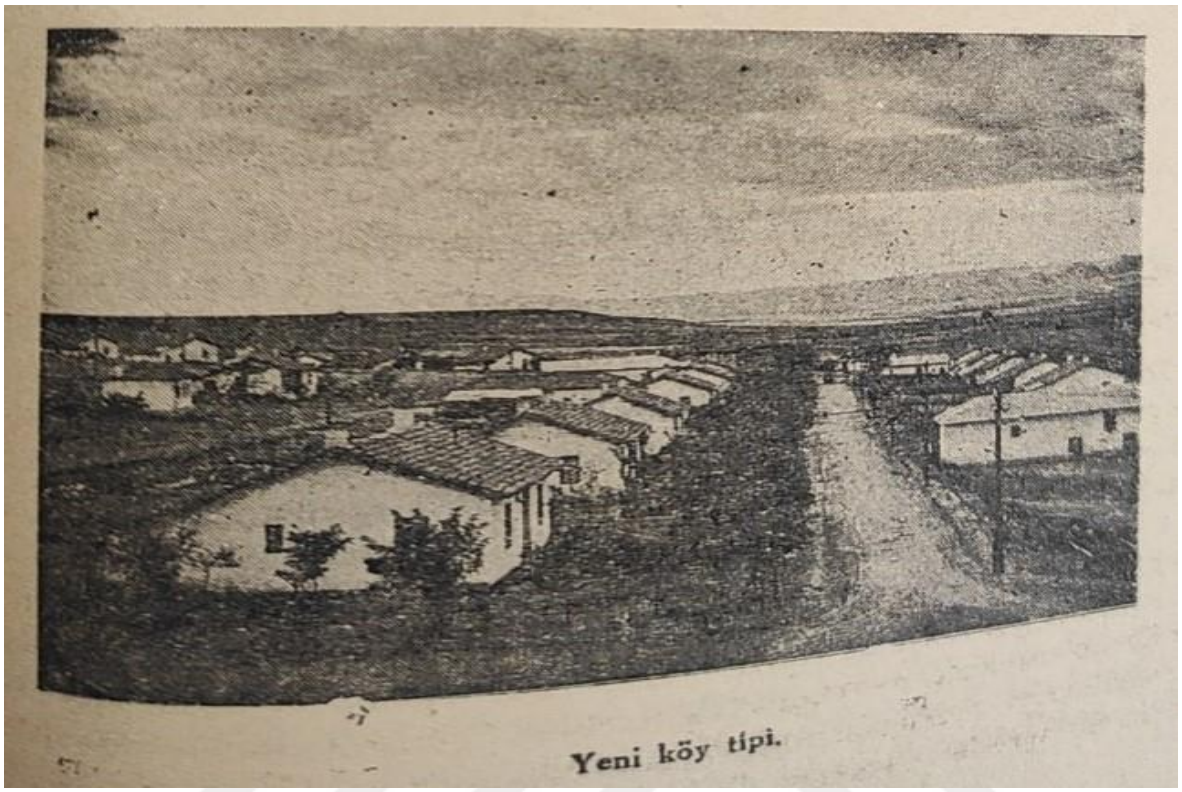
> *“Yedi asırdan beri cihan'ın dört köşesine sevk ederek kanların akıttığımız, kemiklerini yabancı topraklarında bıraktığımız ve yedi asırdan beri emeklerini ellerinden alıp israf eğlendiğimiz ve buna mukabil daima tahkir, terzil ile mukabele ettiğimiz ve bunca fedakarlıklarına ihsanlarına karşı nankörlük ettiğimiz bu asıl sahibinin huzurunda bugün hicap ve ihtiramla hakiki vaziyetimizi alalım” (Karal, 1957, s.176).*

Eserde daha sonra cumhuriyet döneminde tarımın gelişmesi ve ilerlemesi amacıyla açılmış olan, fidanlıklar, çiftlikler ve ziraat okulları ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Eserde konunun sonunda 1950 yılında başa gelmiş olan DP hükümetinin tarım alanında yapmış olduğu gelişmeler hakkında bilgilere yer verilerek konu tamamlanmıştır.

Eski köy tipi.

Şekil 18. Eski köy tipi

Şekil 19. Yeni köy tipi

Mükerrem Kamil Su & Kamil Su tarafından yazılan "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi"* adlı eserinde konu ayrı bir başlık altında incelemeyip *"Türkiye ekonomisinin gelişmesi"* başlığı altında anlatılmıştır. Eserde konu anlatılmaya Gazi Mustafa Kemal'in sözleriyle başlanmıştır:

"Türkiye'nin hakiki sahibi ve efendisi, hakiki müstahsil olan köylüdür. Köylünün netayiç ve semerat-ı mesaisini kendi menfaati lehine haddi azamiye iblağ etmek siyaset-i iktisadiyemizin ruh-u esasisidir" (Su & Su, 1960, s. 160).

Gazi Mustafa Kemal'in sözlerinden sonra Osmanlı Devleti zamanından kalma ve köylüye ağır yük olan aşar vergisinin kaldırıldığından bahsedilmiştir. Aşar vergisinin yerine yeni ve adaletli vergilerin konulduğu yazılmıştır. Konunun devamında tarımın ilerlemesi ve geliştirilmesi amacıyla yapılmış olanlar sırasıyla anlatıldıktan sonra konu tamamlanmıştır.

4.2.5.2. Ticaret Alanında Yapılanlar

Enver Behnan Şapolyo'nun "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1950"* adlı eserinde konu tek sayfa anlatılmıştır.

Eserde Osmanlı Devleti zamanında ülkeyi savunanların Türk gençleri olması sebebiyle ticaretin azınlıkların eline geçtiğinden bahsedilerek konuya giriş yapılmıştır. Daha sonra Lozan Antlaşması ile kapitülasyonların kaldırılmasıyla Türk ticaretinin canlandırıldığı yazılmıştır. Ticaretin ülke genelinde artması için yapılan gelişmeler ve elde edilen sonuçlar anlatılarak konu tamamlanmıştır:

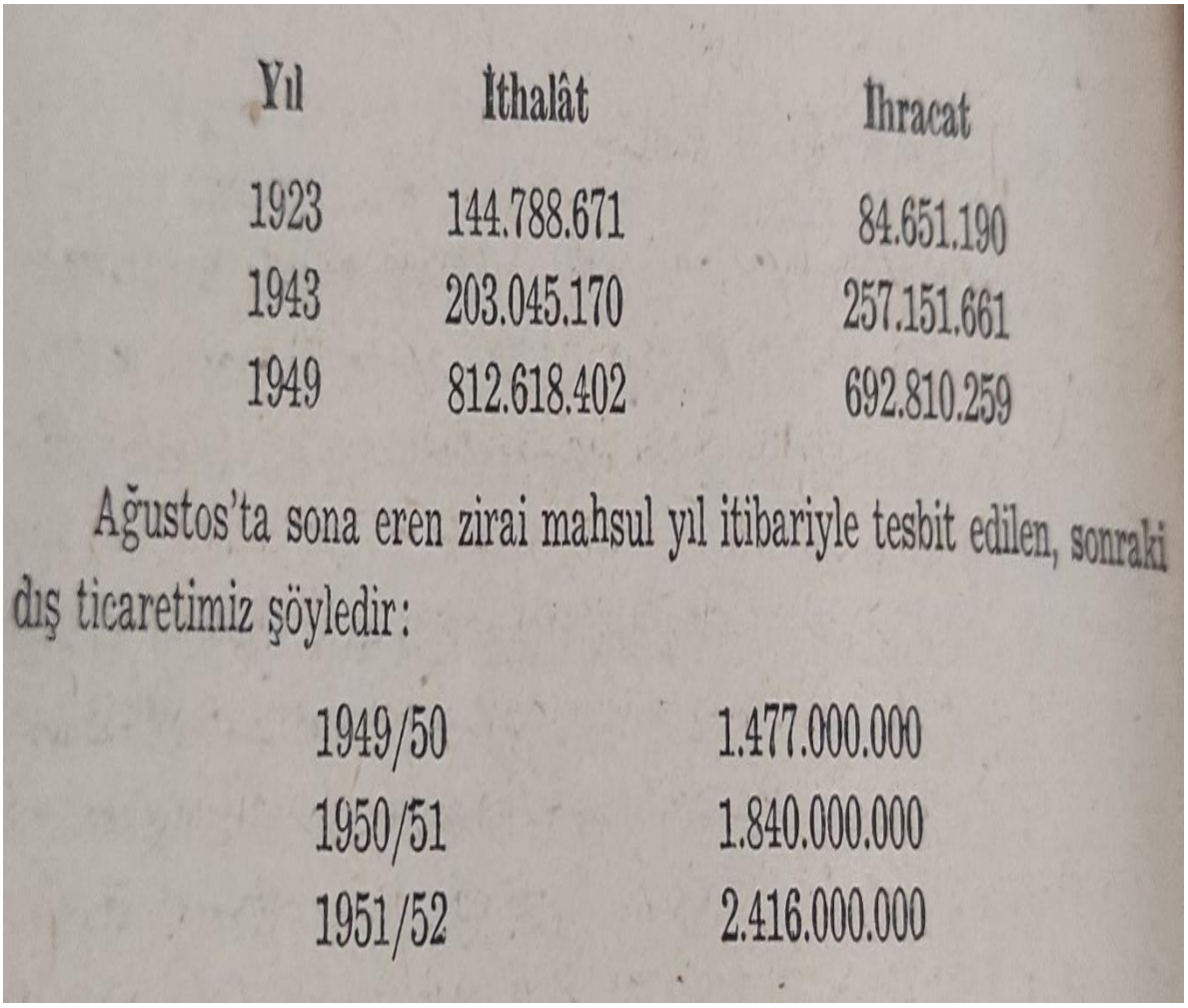
> *"Mallarımızı memleket içinde sürmek için "Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti" kuruldu. Memleketimizde ticaretin artması için kooperatifler, anonim ve limited şirketler, sigortalar kuruldu. Devlet milli sermayesi ile de yeni bankalar açıldı. Cumhuriyetten önce 11 banka varken Cumhuriyet devrinde 51 yeni banka kuruldu. Hepsinin sermayesi 335.860.646 liraya çıkartıldı" (Şapolyo, 1953, s.146).*

Fahriye Yazgan & Neriman Serdarlar tarafından yazılan "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1955"* adlı eserinde konu iki sayfa anlatılmıştır.

Yazar konuya kısa bir cümle ile Osmanlı Devleti zamanında ticaretin kapitülasyonlar yüzünden azınlıkların elinde olduğunu anlatarak başlamıştır. Daha sonra kısa ve sade bir anlatımla Türkiye Cumhuriyeti'nin ticaret ile ilgili yapılmış olanlara değinilerek konu anlatılmıştır. Yazar herhangi bir şekilde taraflı ve öznel ifadelere yer vermeden konuyu anlatmıştır.

Enver Ziya Karal'ın "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1953"* adlı eserinde konu iki sayfa anlatılmıştır.

Yazarın 1945 yılındaki eserinde olduğu gibi bu eserde konuya Osmanlı Devleti zamanında ticaretin neden gelişmediğini anlatarak konuya başlamıştır. Daha sonra Lozan'da kapitülasyonların da kaldırılmasıyla ticaret alanında gelişmelerin hızlandığı yazılmıştır. Cumhuriyet hükümetinin ticaret politikalarının neler olduğu maddeler halinde yazılarak açıklanmıştır. Ayrıca kurulan banka sayılarının da gittikçe arttığı yazılmıştır. Bu eserde yazarın 1945 yılındaki eserinden farklı olarak DP döneminde yazılmış olması sebebiyle DP dönemi zamanındaki ticaret ile ilgili bilgilere de yer verilmiştir.

Yıl	İthalât	İhracat
1923	144.788.671	84.651.190
1943	203.045.170	257.151.661
1949	812.618.402	692.810.259

Ağustos'ta sona eren zirai mahsul yıl itibariyle tesbit edilen, sonraki dış ticaretimiz şöyledir:

1949/50	1.477.000.000
1950/51	1.840.000.000
1951/52	2.416.000.000

Şekil 20. 1923-1952 yılları ticaretin gelişimi

Mükerrem Kamil Su & Kamil Su tarafından yazılan "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi"* adlı eserinde konu tek sayfa anlatılmıştır.

Ders kitabında konu ile ilgili detaylara girilmemiştir. Osmanlı Devleti zamanındaki ticaret hayatından bahsedilmemiştir. Diğer eserlerde konunun daha iyi anlaşılabilmesi için konu iki farklı zaman dilimlerinin karşılaştırması yapılarak anlatılmıştır. Bu eserde ticaret ilgili olarak bankaların açıldığından, Türk tüccarlarının eskisi gibi geri planda olmadığı, Türk ticaretinin gün geçtikçe arttığından bahsedilerek konu anlatılmaya çalışılmıştır.

4.2.5.3. Sanayi Alanında Yapılanlar

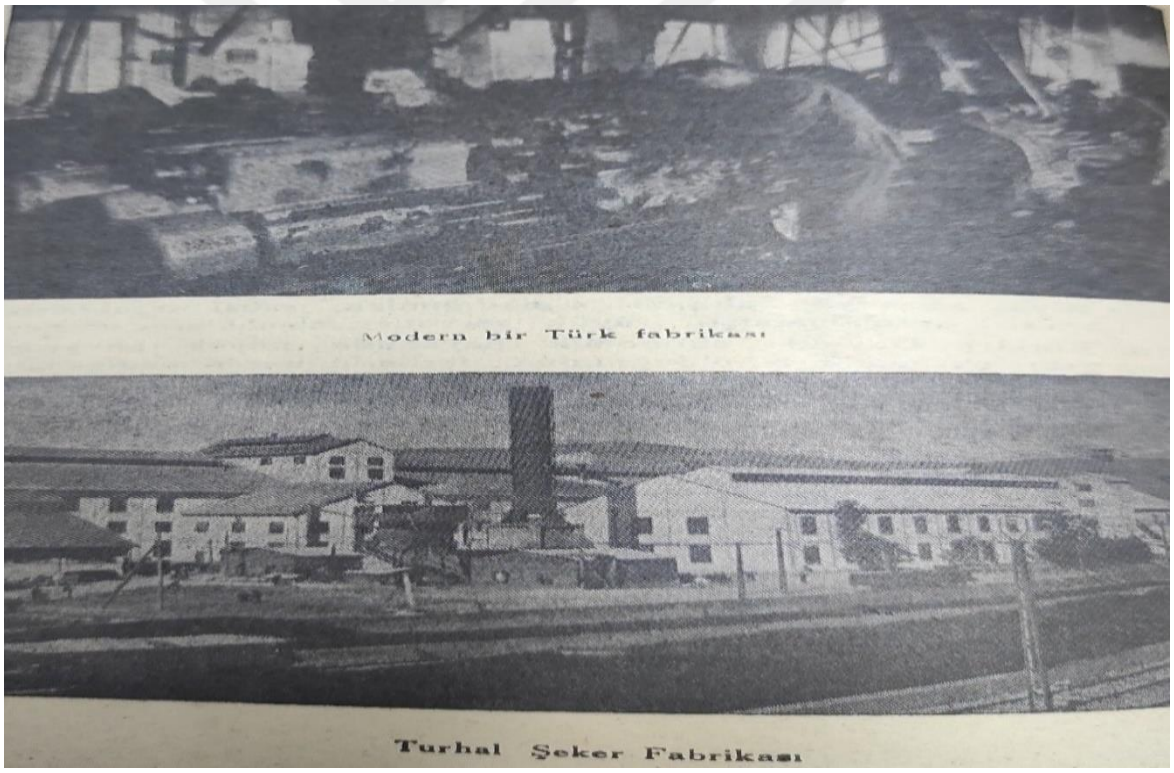
Enver Behnan Şapolyo'nun "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1950"* adlı eserinde konu tek sayfa anlatılmıştır.

Eserde Avrupa'da büyük endüstri devri yaşandığı sırada Türkiye de cumhuriyet devrine kadar tezgah devrinin yaşanmakta olduğu söylenerek konuya giriş yapılmıştır. Daha sonra Mustafa Kemal Paşa'nın sanayi ile ilgili söylemiş olduğu söze yer vererek konuya devam edilmiştir:

"Memleketimizde mevcut olan büyük, küçük her çeşit sanayii kuracağız ve işleteceğiz" (Şapolyo, 1953, s.141). Mustafa Kemal Paşa'nın bu sözlerinin ardından sanayi alanında olan gelişmeler Osmanlı Devleti dönemi ile karşılaştırılarak şu şekilde anlatılmıştır:

"Osmanlı imparatorluğu zamanında 1915'te 264 sanayi müessesesi ve 14.060 işçi mevcuttu. Cumhuriyet devrinde 1938 senesinde sanayi müesseselerinin adedi 1394'e çıktı. İşçi sayısının adedi de 100598'e yükseltildi" (Şapolyo, 1953, s.141).

Eserde daha sonra açılan fabrikaların neler olduğu ile ilgili bilgilere yer vererek konu tamamlanmıştır.

Şekil 21. Modern Türk fabrikaları

Fahriye Yazgan & Neriman Serdarlar tarafından yazılan "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1955"* adlı eserinde konu iki sayfa anlatılmıştır.

Yazar konuya Osmanlı Devleti'nin kapitülasyonlar yüzünden Avrupa endüstrisi için açık kapı haline geldiği ile ilgili bilgilere yer vererek başlamıştır. İnkılap konularını anlatan eserlere bakıldığında konuya girişler hep bu şekilde olduğu görülmektedir. Eserde daha

sonra Türkiye'nin ziraat ülkesinden endüstri ülkesine geçmesi gerektiği belirtildikten sonra Mustafa Kemal Paşa'nın konu ile ilgili olarak sözlerine yer verilmiştir:

"Ben ekonomik hayat denince ziraat, ticaret, sanayi faaliyetini ve bütün Nafia işlerini, birbirinden ayrı düşünülmesi doğru olmayan bir kül sayarım" (Yazgan & Serdarlar, 1956, s.128).

Ders kitabında Mustafa Kemal Paşa'nın söylemiş olduğu sözlerden sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin endüstriyi geliştirmek için yapmış olduğu çalışmalar kronolojik sırayla anlatılarak konu tamamlanmıştır.

Enver Ziya Karal'ın "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1953"* adlı eserinde konu beş sayfa anlatılmıştır.

Eserde konu "*Milli Endüstrinin Kurulması ve Gelişmesi"* ana başlığı altında '*Osmanlı İmparatorluğunun son yıllarında Türkiye'de endüstri durumu', 'Cumhuriyet idaresinin endüstri prensibi ve programı', 'Devlet eliyle kurulan endüstri', 'Maden işlerimiz',* alt başlıklarında geniş bir anlatımla incelenmiştir.

Eserde konuya diğer inkılap konularında olduğu gibi Osmanlı Devleti zamanında sanayi durumunun nasıl olduğu hakkında bilgilere yer vererek başlamıştır. Konuya Gazi Mustafa Kemal'in sanayi ile ilgili söylediği sözlere yer vererek devam etmiştir:

"Endüstrileşmek en büyük davalarımız arasında yer almaktadır. Çalışması ve yaşaması için ekonomik elemanları memleketimizde mevcut olan büyük küçük her çeşit sanayii kuracağız ve işleteceğiz. En başta vatan müdafaası olmak üzere, mahsullerimizi kıymetlendirmek için bu bir zarurettir" (Karal, 1957, s.182).

Gazi Mustafa Kemal'in konuyla alakalı olarak söylemiş olduğu sözlerden sonra cumhuriyet döneminde sanayi ile ilgili olarak yapılan çalışmalar kronolojik sırasıyla anlatılmıştır. Yazarın 1945'teki eserinden farklı olarak bu eserinde 1950'den sonra DP iktidarı döneminde sanayi ile alakalı yapılmış olan çalışmalar hakkında da bilgilere yer vererek konuyu tamamlamıştır.

Mükerrem Kamil Su & Kamil Su tarafından yazılan "*Türkiye Cumhuriyeti Tarihi"* adlı eserinde konu ayrı bir başlık altında incelenmeyip *"Türk ekonomisinin gelişmesi*" başlığı altında anlatılmıştır.

Eserde memleketin muhtelif yerlerinde devlet eliyle dokuma, şeker, demir, çelik, kağıt, çimento fabrikalarının açıldığından bahsedilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'ndeki endüstri

durumunun Osmanlı Devleti zamanındaki sanayi durumundan oldukça ileri olduğundan bahsedilerek konu tamamlanmıştır.

Üçüncü Alt Probleme Ait Bulgular

Bu alt problem kapsamında şu sorulara yanıt aranmıştır? İnkılaplar konusunun 1939-1950 ve 1950-1960 yılları arası dönemde okutulan lise ders kitaplarına etkisi konusunda anlamlı bir fark var mıdır? Kitapların içeriği oluşturulurken bu iki dönemde siyasal anlamda etkin olan kişilerin görüşlerinden ve düşüncelerinden etkilenilmiş midir? İki dönemin karşılıklı değerlendirmesi nasıldır? Ortak yönler yahut farklılıklar nelerdir?

4.3. 1939-1950 ve 1950-1960 Yılları Arası Dönemde Okutulan Ders Kitaplarının Karşılaştırılması

19 Mayıs 1919 tarihinde Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkmasıyla başlayan Milli Mücadele 29 Ekim 1923 tarihinde cumhuriyetin ilan edilmesiyle neticelenmiştir. Cumhuriyetin ilan edilmesinin ardından devletin ve milletin kalkınmasını önceleyen yoğun bir süreç Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde başlamıştır. Bu süreci 1 Kasım 1922 tarihinde saltanatın kaldırılması başlatmıştır. Neticede 1923'ten sonraki 15 yıl içerisinde siyasi, hukuk, eğitim-kültür, toplumsal- sosyal ve ekonomi alanlarda olmak üzere çeşitli alanlarda ülkenin gelişip, ilerlemesini amaç edinen inkılap hareketleri meydana getirilmiştir. Yapılan bu inkılap hareketleri, 1 Kasım 1928 tarihinde Latin harflerine geçilmesiyle başlayan ders kitabı basılma sürecinin ardından lise tarih ders kitaplarında Türkiye Cumhuriyeti Tarihi adıyla ders olarak okutulmaya başlamıştır. 1931 tarihinde Mustafa Kemal'in cumhurbaşkanlığı döneminde basılan Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ders kitabı bu kitaplardan ilkini oluşturmaktadır. Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatının ardından 1939-1960 yılları arası dönemde Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ile ilgili yazılan tarih ders kitaplarının sayısı hızla artmıştır.

Araştırmamızda 1939-1960 yılları arasında okullarda okutulan 7 adet Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ders kitabı ayrı ayrı dönemler halinde ele alınarak incelenmiştir. Bu iki dönemin karşılaştırılması, ders kitaplarında yardımcı materyaller olarak kullanılan haritalar, resimler-fotoğraflar, okuma parçaları, kitap sayıları, kitap sayfa sayıları, dil ve anlatım açısından uygunluğu, gibi unsurlar başlıklar halinde ele alınarak yapılmıştır.

Tablo 6

Ders Kitaplarının Görsel Zenginlik Bakımından Karşılaştırılması

Kitap Adı	Yazar Adı	Basım Yılı	Harita Adeti (İnkılap)	Görsel Adeti	Okuma Parçası Adeti	Sayfa Sayısı
Tarih IV	Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti	1931	0	167	0	556
Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1944	Enver Ziya Karal	1945	0	68	11	193
Osmanlı-İnkılap ve Avrupa Tarihi Özü	Enver Behnan Şapolyo	1946	0	0	0	176
Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1950	Enver Behnan Şapolyo	1953	0	63	0	201
Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1955	Fahriye Yazgan & Neriman Serdarlar	1956	0	60	12	173
Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1953	Enver Ziya Karal	1957	0	38	16	230
Türkiye Cumhuriyeti Tarihi	Mükerrem Kamil Su & Kamil Su	1960	0	76	17	184

Araştırma kapsamında 1939-1950 yılları arası dönemde okullarda okutulan 3 Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ders kitabı ele alınarak incelenmiştir. 1950-1960 yılları arası dönemde ise 4 Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ders kitabı ele alınarak incelenmiştir. Ders kitaplarının tamamına bakıldığı zaman 1950-1960 yılları arası dönemde özel basımevlerine de izin verilmesiyle birlikte ders kitabı sayısında artış olmuş olduğu görülmektedir. Ders kitabı sayısında olan artışın yanında Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ders kitabı basımında da artışın olduğu görülmektedir. İki dönemi, lise tarih ders kitapları sayısı bağlamında karşılaştırıldığında 1950-1960 yılları arası dönemde ders kitaplarının sayısının artmış olduğu görülmektedir.

1939-1960 yılları arası dönemde liselerde ders kitabı olarak okutulmuş olan kitapların yazarlarına bakıldığı zaman Enver Ziya Karal ve Enver Behnan Şapolyo adlı yazarların 1939-1950 ve 1950-1960 yılları arası her iki dönemde de ders kitabı kaleme almış olduğu görülmektedir.

1939-1960 yılları arası dönemde yazılan ders kitaplarının sayfa sayılarına bakıldığı zaman 1931 yılında yazılmış olan Türkiye Cumhuriyeti tarihi ders kitabında sayfa sayısı 556 sayfadan oluşmaktadır. Bu kitap 1942 yılına kadar liselerde ders kitabı olarak okutulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ders kitaplarına bakıldığında ortalama sayfa

sayısının 200 sayfa civarı olduğu görülmektedir. 1931 tarihinde yazılmış olan bu ders kitabı sayfa sayısı bakımından istisnayı oluşturmaktadır. İki dönem boyunca yazılmış olan ders kitaplarına bakıldığında Enver Ziya Karal tarafından yazılmış olan Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ders kitabı 230 sayfa ile bu dönemlerin sayfa sayısının en çok olduğu ders kitabıdır.

1939-1950 ve 1950-1960 yılları arası dönemdeki lise tarih ders kitapları incelendiği zaman, bu iki dönemde siyasal anlamda etkin olan ve devleti yöneten kişilerin görüşlerinden ve düşüncelerinden etkilenilmiş olduğu izlenimini veren herhangi bir bulguya rastlanılmamıştır. Bu iki dönem arası liselerde okutulmuş olan ders kitaplarına bakıldığı zaman, ders kitabı yazarları konularını anlatırken mutlaka Mustafa Kemal Atatürk'ün söz ve cümlelerine yer verdikleri görülmektedir.

Lise tarih ders kitaplarında yaygın olarak kullanılan unsurlardan birisi haritalardır. Haritalar, ders kitaplarına görsel zenginlik kattığından dolayı öğrencilerin algılamalarını arttırmasında ve konuların anlatımını kolaylaştırmasında oldukça yararlı olmaktadır (Akalın, 2007, s.155). 1939-1960 yılları arası dönem lise tarih ders kitaplarında haritalar kullanılmıştır. İki dönemin haritaları kalite açısından yeterli değildir. Bu haritalardan bazılarının da elle çizilmiş olduğu görülmektedir. Ancak dönemin olanaksızlıkları göz önüne alındığında bu durum anlayışla karşılanabilir. Bu iki dönem haritalarının bir başka özelliği de büyük çoğunluğunun renksiz olmasıdır. Ancak sayıları az da olsa renkli haritaların da kullanılmış olduğu görülmektedir. Bu iki dönemi haritalar açısından karşılaştırdığımız zaman fazla bir farkın olmadığı görülmektedir. İki dönem boyunca incelen kitaplarda haritaların sayısının azlığı dikkat çekmektedir. Haritaların sayısal eksikliğinin yanında, tarih ders kitaplarında konular anlatılırken arada veya konu içinde herhangi bir harita kullanılmadığı dikkat çekmektedir**.** Bu hususta son olarak belirtilmesi gereken husus, araştırma konumuzu oluşturan "inkılaplar" ile alakalı olarak incelenen ders kitaplarında herhangi bir haritaya yer verilmemiş olmasıdır. Ancak bu durum konunun içeriğinden kaynaklanmakta olup inkılaplar ile alakalı harita kullanılmaması oldukça doğal bir netice olarak değerlendirilmiştir.

1939-1960 yılları arası dönemde lise tarih ders kitaplarında yaygın olarak kullanılan unsurlardan birisi de resimlerdir. Resimler konuyu bütünler, öğrencilerin konuyu kavramasını kolaylaştırır, bilgileri zihninde canlandırmalarında kolaylık sağlar (Akalın, 2007, s.155). İncelediğimiz iki dönem lise tarih ders kitapları arasında, Enver Behnan

Şapolyo tarafından 1946 tarihinde kaleme alınan Osmanlı-İnkılap ve Avrupa Tarihi Özü adlı lise tarih ders kitabı haricinde bütün ders kitaplarının tamamında yeteri derecede konularla alakalı olarak resimler kullanılmıştır. Bu iki dönemde kullanılan resimler çoğunluğu renksizdir. Ancak dönemin teknolojik ve mali olanakları göz önüne alındığında bu durum anlayışla karşılanabilir. Sonuç olarak resimlerin ders kitaplarında sıkça kullanıldığı görülmektedir. Çoğunluk olarak lise tarih ders kitaplarında resimler uygun yerlerde ve gerekli oranda kullanılmıştır.

1939-1960 yılları arası dönemde lise tarih ders kitaplarında yaygın olarak kullanılan unsurlardan birisi de okuma parçalarıdır. Okuma parçaları öğrencinin konuyu daha kolay ve kendi dünyası ile anlamlandırmasında son derece yararlıdır. Bu nedenle okuma parçalarını ders kitaplarında kullanılması gerekmektedir. İlk dönem ders kitaplarında okuma parçalarına yer verilmezken daha sonra okuma parçalarına yer verildiği görülmektedir. 1950-1960 yılları arası dönemde okuma parçalarının bir önceki dönem olan 1939-1950 yılları arasına göre sayıca artmış olduğu görülmektedir. Süreç içerisinde okuma parçalarının sayısının hızlıca arttığı görülmektedir.

1939-1960 yılları arası dönemde lise tarih ders kitaplarında kullanılan unsurlardan birisi de kaynakçadır. Ders kitaplarının yazılmasında yararlanılan yerleri gösterilmesi amacıyla kaynakçalar büyük bir önem arz etmektedir. Ders kitaplarında kaynakça öğretim sürecinde ilk olarak öğrenciler için gerekli değildir. Ancak daha çok bilgiye ulaşmak isteyen kendini daha da geliştirmek ve konu ile ilgili araştırma yapmak isteyen öğrenciler için kaynakça oldukça önemlidir. 1939-1960 yılları arası dönem lise tarih ders kitaplarının bazılarında kaynakça kullanılırken çoğunlukta kaynakçaya yer verilmediği görülmektedir. 1939-1950 yılları arası yazılan araştırmamızda ele aldığımız 3 lise tarih ders kitabında kaynakçaya yer verilmemiştir. 1950-1960 yılları arası yazılan araştırmamızda ele aldığımız 4 lise tarih ders kitabının ikisinde kaynakçaya yer verilirken ikisinde kaynakçaya yer verilmemiştir. Her iki dönem kaynakça bakımından karşılaştırıldığında eksiklikler barındırmaktadır. Öğrenci için çok önemli olan kaynakçalara yer verilmemiş olması lise tarih ders kitapları için büyük eksikliklerdir. Her ders kitabında mutlaka kaynakçaya yer verilmesi gerekmektedir.

1939-1960 yılları arasında okutulan ders kitaplarında dikkat çeken bir diğer önemli husus ise kronolojik tablolara yer verilmesidir. Tarih içeriği itibariyle geçmişi konu edindiğinden zaman ve kronolojiden sıkça faydalanır. Çünkü tarih disiplininin en önemli unsurlarından biri zamandır. Ayrıca bir olayın meydana geldiği zamanın bilinmesi, o olayın meydana gelmesini sağlayan şartların anlaşılması, olayı meydana getiren nedenlerin ve olayın ortaya

koyduğu sonuçların doğru öğrenilmesi ve yorumlanması için oldukça gereklidir (Altun & Kaymakçı, 2016, S.160). Öğrenciler kronoloji ile olayların zaman gelişimini daha rahat kavrayabilirler. Merak ettikleri bilgiye daha çabuk ve hızlıca kronoloji sayesinde ulaşabilirler. 1939-1960 yılları arası dönem lise tarih ders kitaplarının tamamında kronolojinin kullanılmış olduğu görülmektedir. Kronolojiler içinde inkılap konusu ile ilgili olan bölümlerden bir örneğe aşağıda yer verilmiştir:

KRONOLOJİ

28 Temmuz	1914	Birinci Cihan Savaşının başlaması.
29 Ekim	1914	Türkiyenin Birinci Cihan Savaşına girişi.
30 Ekim	1918	Mondros Mütarekesi.
13 Kasım	1918	İtilâf Donanmasının İstanbul a girişi.
4 Aralık	1918	Kars Millî Şûra Hükümetinin kuruluşu.
15 Ocak	1919	İngilizlerin Antep'i işgali.
10 Mart	1919	Müdafaai Hukuku Millîye Cemiyetinin kuruluşu.
14 Mayıs	1919	Reddi İlhak Cemiyetinin kuruluşu.
15 Mayıs	1919	Yunanlıların İzmir'e girişi.
19 Mayıs	1919	Atatürk'ün Samsun'a çıkışı.
30 Mayıs	1919	Ödemiş, Ayvalık Cephelerinde ilk kurşunun atılması.
10 Haziran	1919	Trakya Paşaeli Cemiyetinin kuruluşu.
22 Haziran	1919	Amasya Tamimi
23 Temmuz	1919	Erzurum Kongresi.
26 Temmuz	1919	Yunanlıların Edirne'yi işgali.
16 Ağustos	1919	Alaşehir Kongresi.
4 Eylûl	1919	Sıvas Kongresi.
22 Ekim	1919	Amasya Mülâkatı.
25 Ekim	1919	Maraş'ın Fransızlar tarafından işgali.
5 Kasım	1919	Fransızların Antep'i işgali.
27 Aralık	1919	Atatürk'ün Ankara'ya gelişi.
12 Ocak	1920	Son Osmanlı Meclisi Mebusanının açılışı
15 Ocak	1920	Urfa'da Kuvayi Milliyenin kuruluşu.
28 Ocak	1920	Misakı Millînin kabulü.
13 Mart	1920	Anzavur'un isyanı.
16 Mart	1920	İstanbul'un resmen işgali.
11 Nisan	1920	Son Osmanlı Meclisi Mebusanının kapatılması.
23 Nisan	1920	Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılışı.
26 Mayıs	1920	Bolu, Hendek, Düzce isyanları.
9 Haziran	1920	Doğu'da Ermenilere harb ilânı.
22 Haziran	1920	Yunanlıların ikinci taarruzu.
25 Haziran	1920	Batı Cephesinin kuruluşu.
10 Ağustos	1920	Sevr Muahedesi.
29 Eylûl	1920	Sarıkamış'ın kurtuluşu.
2 Ekim	1920	Konya isyanı.
30 Ekim	1920	Kars'ın kurtuluşu.
7 Kasım	1920	Gümrü'nün zaptı.
3 Aralık	1920	Gümrü Muahedesi.
6 Ocak	1921	Çerkez Ethem'in isyanı.

10 Ocak	1921	Birinci İnönü Zaferi.
20 Ocak	1921	İlk Teşkilâtı Esasiye Kanununun kabulü.
23 Şubat	1921	Gürcülerle anlaşma.
27 Şubat	1921	Londra Konferansı.
1 Mart	1921	Afganistan Muahedesi.
7 Mart	1921	Artvin'in kurtuluşu.
16 Mart	1921	Moskova Muahedesi.
1 Nisan	1921	İkinci İnönü zaferi.
8 Nisan	1921	Aslıhanlar Savaşı.
21 Mayıs	1921	Adana'da Fransızlarla mütareke yapılışı.
14 Temmuz	1921	Kütahya Savaşı.
23 Ağustos	1921	Sakarya Savaşının başlaması.
13 Eylûl	1921	Sakarya Zaferi.
13 Ekim	1921	Kars Muahedesi.
20 Ekim	1921	Ankara İtilâfnamesi.
7 Aralık	1921	Fransızların Kilis'i terk etmeleri.
22 Mart	1922	Paris Mukarreratı.
26 Ağustos	1922	Afyon Karahisar Savaşı.
30 Ağusto	1922	Dumlupınar Savaşı.
9 Eylûl	1922	İzmir'in kurtuluşu.
11 Ekim	1922	Mudanya Mütarekesi.
1 Kasım	1922	Saltanatın kaldırılması.
17 Kasım	1922	Mehmet Vahdettin'in İstanbul'dan kaçışı.
24 Temmu	1923	Lozan Muahedesi.
13 Ekim	1923	Ankara'nın hükümet merkezi oluşu.
29 Ekim	1923	Cumhuriyetin ilânı.
3 Mart	1924	Halifeliğin kaldırılması.
20 Nisan	1924	Teşkilâtı Esasiye Kanununda değişiklik.
11 Şubat	1925	Şeyh Sait isyanı.
17 Şubat	1925	Âşarın kaldırılması.
4 Mart	1925	Takriri Sükûn Kanunu.
25 Kasım	1925	Şapka inkılâbı.
30 Kasım	1925	Tekke ve türbelerin kapatılması.
26 Ocak	1926	Beynelmilel takvim ve saatin kabulü.
17 Şubat	1926	Medenî Kanunun kabulü.
5 Haziran	1926	Musul meselesinin halli.
16 Haziran	1926	Atatürk'e suikast tertibi.
28 Ekim	1927	Birinci nüfus sayımı.
14 Nisan	1928	Teşkilâtı Esasiyede ikinci değişiklik.
1 Kasım	1928	Türk Alfabesi Kanunu.
— Ağusto	1930	Serbest Cumhuriyet Partisinin kuruluşu.
23 Aralık	1930	Menemen isyanı.
1 Nisan	1931	Metre ve kilonun kabulü.
15 Nisan	1931	Tarih Kurumunun kuruluşu.
19 Şubat	1932	Halk Evlerinin kuruluşu.
12 Temmuz	1932	Dil Kurumunun kuruluşu.
1 Ağustos	1933	Darülfünun'un ıslahı, Üniversitenin kuruluşu.
9 Şubat	1934	Balkan Antantı.

5 Aralık	1934	Kadınlara mebus seçmek ve seçilmek hakkının verilmesi.
21 Temmuz	1936	Montrö antlaşması.
8 Temmuz	1937	Sâdabat Paktı.
10 Kasım	1938	Atatürk'ün ölümü.
30 Haziran	1939	Hatay'ın ilhakı.
1 Eylûl	1939	İkinci Cihan Savaşı.
19 Ekim	1939	Ankara Paktı.
1 Mayıs	1945	İkinci Cihan Savaşının sonu.
15 Ağustos	1945	Birleşmiş Milletler Anayasasının Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul ve tasdiki.
16 Aralık	1945	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurulu sözleşmesinin 44 millet temsilcileri tarafından Londra'da imzalanması (Türkiye dahil) (Ünesko).
7 Ocak	1946	Demokrat Partinin kurulması ve memlekette birçok partilerin kuruluşu.
20 Mayıs	1946	Ünesko (Unesco) sözleşmesinin Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul ve tasdiki.
6 Haziran	1946	Tek dereceli seçim kanununun Büyük Millet Meclisince kabulü.
21 Temmuz	1946	Memlekette ilk defa tek dereceli seçim yapılması ve çok partili bir meclisin çalışmaya başlaması.
16 Nisan	1948	Avrupa ekonomik işbirliğinin kurulması (Türkiye dahil).
10 Aralık	1948	Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin kabulü.
4 Nisan	1949	Kuzey Atlantik Paktının 12 devlet arasında imzalanması.
8 Ağustos	1949	Avrupa Konseyinin kurulması (Türkiye dahil).
16 Şubat	1950	Milletvekilleri Seçim Kanununun kabulü.
10 Nisan	1950	Mareşal Fevzi Çakmak'ın ölümü.
14 Mayıs	1950	Demokrat Partinin iktidara gelmesi.
22 Mayıs	1950	Dokuzuncu dönem Büyük Millet Meclisinin açılması - Celâl Bayar'ın, Cumhurbaşkanlığına seçilmesi - Demokrat Parti hükümetinin kurulması.
25 Haziran	1950	Kore Savaşı.
26 Kasım	1950	Kore'de Türk Tugayının Zaferi.

Şekil 22. Kronoloji

İncelemiş olduğumuz ders kitaplarında yer alan kronolojilerin tamamı 1914 I. Dünya Savaşı'nın başlaması ile başlatılmıştır. Süreç içerisinde gerçekleşen olaylar kronoloji içerisinde kendisine yer bulmuştur. Diğer ders kitaplarında da bu ders kitabında olduğu gibi detaylı ve açıklayıcı kronolojilere yer verilmiştir.

1939-1950 ve 1950-1960 yılları arası dönemde yazılan lise tarih ders kitaplarına hazırlık ve değerlendirme soruları açısından bakıldığında, hazırlık ve değerlendirme sorusuna hiçbir kitabın yer vermemiş olduğu görülmektedir.

1939-1950 ve 1950-1960 yılları arası dönemde yazılan lise tarih ders kitaplarına dil ve anlatım açısından bakıldığı zaman büyük eksiklikler ile karşılaşılmamıştır. Büyük oranda ders kitapları bu yönden iyidir. Ders kitaplarının hitap ettiği kitle lise öğrencileri olduğu için dil ve anlatım bu açıdan uygundur. İki dönemin ders kitapları incelendiği zaman az da olsa imla ve yazım hatalarının olduğu görülmektedir. Bu imla ve yazım hataları göze batacak oranda değildir. İlerleyen yıllarda ders kitaplarında bu durumla çok fazla karşılaşılmamaktadır. 1939-1950 yılları arası yazılmış olan ders kitapları 1950-1960 yılları arası yazılmış olan ders kitaplarına göre dil ve anlatım açısından biraz farklılıklar bulunmaktadır. 1939-1950 yılları arası yazılmış olan ders kitaplarında dil biraz daha ağırken 1950-1960 yılları arası yazılmış olan ders kitaplarında dil önceki döneme göre daha sade durumdadır.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, elde edilen bulgular ışığında araştırmanın sonuçları ortaya konmuştur. Aynı zamanda sonuçlar doğrultusunda öneriler geliştirilmiştir.

5.1. Sonuç

Türkiye'de okutulan tarih ders kitaplarında, İnkılaplar konusunun ayrı bir başlık olarak okutulmasına 1931 yılında "Tarih IV Türkiye Cumhuriyeti Tarihi" adlı ders kitabıyla başlanmıştır. Daha sonra inkılap konusunu ele alan tarih ders kitaplarının sayısı zamanla artış göstermiştir. Araştırmamıza konu olan 1939-1960 yılları arası dönemde inkılap konusuna yer veren 7 adet kitap basılmış ve liselerde tarih ders kitabı olarak okutulmuştur. Bu araştırmada, lise tarih ders kitaplarında inkılap konularının dönemlere göre nasıl ele alındığı ve bu inkılapların dönemlere göre değişiklik gösterip, göstermediği ortaya konmuştur.

Mustafa Kemal Atatürk 29 Ekim 1923 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanı olmuş bu görevine 10 Kasım 1938 tarihinde vefat edene kadar devam etmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün vefat etmesinin ardından İsmet İnönü Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci cumhurbaşkanı seçilerek göreve başlamıştır. İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanlığının ardından Celal Bayar cumhurbaşkanı seçilmiş ve on yıl süre boyunca DP hükümetleri görev yapmıştır.

1923-1938 tarihleri arasında Türkiye Cumhuriyeti Tarihini konu alan 1 kitap yazılmış, 1938-1950 tarihleri arasında bu sayı 3'e, 1950-1960 tarihleri arasında ise 4'e yükselmiştir.

Cumhuriyetin kurulmasının ardından belli bir döneme kadar kitaplar devlet tarafından bastırılırken zamanla özel sektöründe kitap basmasına izin verilmesi ile birlikte kitap sayılarında artış gerçekleşmiş olduğu görülmektedir.

İncelenen lise tarih ders kitaplarında, dönemin siyasi iktidarlarının etkileri sonucunda değişikliklere uğradığı görülmüş ve bu durum inkılap konularının anlatımını da etkilemiştir. Lise tarih ders kitapları içerisinde inkılap konuları Türkiye Cumhuriyeti Tarihi dersi müfredatı içerisinde anlatılmıştır. Bu lise tarih ders kitapları hacim olarak 1923-1938 yılları arası dönemde 500-550 sayfa olurken 1938-1950 ve 1950-1960 yılları arası dönemde 200-250 sayfa olmuştur. 1960 yılına yaklaştıkça incelenen ders kitaplarının hacim olarak küçüldüğü görülmektedir. 1931 tarihinde yazılıp 1941 yılına kadar liselerde tarih ders kitabı olarak okutulan "Tarih IV Türkiye Cumhuriyeti" ders kitabında sayfa sayısı 556'iken, 1960 tarihinde yazılan "Türkiye Cumhuriyeti Tarihi" ders kitabında sayfa sayısının 184'e kadar düşmüş olduğu görülmektedir. Sayfa sayılarının düşmesiyle birlikte anlatılan inkılap konularında artık detaylara yer verilmediği, sadece yüzeysel olarak konuların anlatıldığı görülmektedir.

Ders kitapları yazılırken yazarın dikkat etmesi gereken birkaç durum bulunmaktadır. Bu durumlardan en önemlisi; yazarın ders kitabını yazarken öznel ifadelere yer vermeyerek nesnel ifadeler kullanarak yazması gerekmektedir. 1939-1950 yılları arası yazılmış olan dönem kitapları arasında Mustafa Kemal Atatürk döneminde yazılmış olup 1941 yılına kadar ders kitabı olarak okutulan Tarih IV Türkiye Cumhuriyeti eserinde dil ağırdır. Devletin yeni kurulmuş olması yazılma şeklini normal hale getirmektedir. Mustafa Kemal Atatürk döneminden sonra yazılan diğer Türkiye Cumhuriyet Tarihi eserlerinin diline bakıldığı zaman biraz daha sade kitapların kaleme alındığı görülmektedir. Mustafa Kemal Atatürk döneminde yazılan eserlerin tamamında görülen durum bu ders kitabında da bulunmaktadır. Yapılan inkılapları anlatırken geçmiş ile yani Osmanlı Devleti zamanındaki durum ile mukayese ederek konular anlatılmıştır. Bu durum aynı zamanda kitap sayfa sayısının da artmasına yol açmıştır. Mustafa Kemal Atatürk döneminden sonra yazılan ders kitaplarında olaylar anlatılırken geçmiş ile mukayese yapılmaktan kaçıldığı görülmektedir. Bu durum sayfa sayılarında olan azalmanın nedenini açıklamaktadır.

Tarih IV Türkiye Cumhuriyeti adlı ders kitabında yapılan inkılapların neden yapıldığı ve ne ihtiyaç vardı? Gibi soruların cevaplarını vermek açısından gayret gösterdiği görülmektedir. Bu yüzden kitapta yer alan tüm konular, öğrencilerin konuları daha iyi anlamaları için tek tek incelenmiştir. Tarih IV Türkiye Cumhuriyeti adlı ders kitabı

haricinde araştırmamıza konu diğer ders kitaplarında bu duruma çok fazla dikkat edilmediği görülmektedir.

Tarih IV Türkiye Cumhuriyeti adlı ders kitabında inkılap tarihi konuları anlatılırken hiçbir konunun yüzeysel bir şekilde anlatılmamış olduğu dikkat çekmektedir. Yapılan tüm inkılaplar delillendirilmiş ve sebepleri tek tek açıklanmıştır. Bu bağlamda ders kitabı, Osmanlı Devleti zamanıyla kıyaslama gereği duyulan konularda istatistikler vererek konuları somutlandırmıştır. Sanayi alanında yapılan gelişmelerle ilgili ders kitabında şu bilgilere yer verilmiştir:

"Yeni, Teşviki Sanayi Kanununun çıkarıldığı 1927 yılına kadar açılmış olan fabrikalar sayısı 470, 1927'den 1931'e kadar açılan fabrikalar sayısı 1988" (İnan vd., 1931, s.288). Ders kitabının devamında; "1913 de Osmanlı İmparatorluğunda sanayi işçisi 16,975, 1921 de yalnız milli hudutlar içinde sanayi işçisi 76.216, 1927'de Türkiye Cumhuriyeti'nde sanayi işçisi 256.855" (İnan vd., 1931, s.288) sayılarına ulaştığı yazılmıştır. İstatistiki verilerden de anlaşılacağı üzere yapılan inkılap hareketlerinin topluma ve devlete faydalarının olduğu ders kitabında bu şekilde açıklanmıştır. Ayrıca ders kitabının bu açıdan bilgilerin öğrenciler zihninde anlamlandırılmasını kolaylaştırması açısından çok önemlidir. Araştırmamıza konu olan diğer ders kitaplarda bu duruma dikkat edilmediği, konuların yüzeysel olarak anlatılarak geçildiği görülmektedir.

Lise tarih ders kitaplarında öğrencilerin anlatılan konuyu daha iyi kavrayabilmesi ve akıllarında oturtabilmesi için haritalara kitaplarda sıklıkla yer verilmiştir. Araştırmamıza konu olan ders kitaplarından Enver Behnan Şapolyo tarafından 1946 yılında yazılan Osmanlı-İnkılap ve Avrupa Tarihi Özü adlı ders kitabı haricindeki bütün ders kitaplarında haritaların kullanılmış olduğu görülmektedir. Kullanılan haritaların genellikle renksiz ve siyah olduğu görülmektedir. Dönemin genel olarak şartları düşünüldüğü zaman bu durum ders kitabı açısından normal karşılanabilir. Ancak araştırma konumuz olan inkılaplar ile ilgili herhangi bir haritaya yer verilmemiştir.

Lise tarih ders kitaplarında anlatılan konuların öğrenciler tarafından daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla kullanılan ders materyallerinden bir diğeri de resimlerdir. Ders kitaplarının görsel destekleyici unsurlarından olan resimler, öğrencilerin derse olan motivasyonunu arttırmaktadır. 1939-1960 yılları arası ders kitaplarına bakıldığı zaman Enver Behnan Şapolyo tarafından 1946 yılında yazılan Osmanlı-İnkılap ve Avrupa Tarihi Özü adlı ders kitabı haricindeki bütün ders kitaplarında resimlerin kullanılmış olduğu

görülmektedir. Ders kitaplarında kullanılan resimlerin büyük çoğunluğu konularla alakalı olarak kullanılan resimlerdir. Bu dönem ders kitaplarındaki dönemin şartlarının da etkisiyle kullanılan resimler renksiz ve siyahtır. Dönemin şartları düşünüldüğü zaman bu durum haritalarda olduğu gibi normal karşılanabilir.

Tarih bilimi ile yakından ilgili olan kronoloji, olayların oluşum süreçlerinin tarihlenmesi ve raporlanması ile uğraşır. Olayların tarihsel sıralanması, öğrencilerin olayları arasında bağlantı kurması açısından önemlidir. Araştırmamıza konu olan ders kitaplarının tamamına bakıldığı zaman gerekli olan yerlerin tamamında açıklayıcı kronolojilere yer verilmiş olduğu görülmektedir.

Son olarak yapılan bütün araştırmalar ve lise tarih ders kitapları arasında kıyaslamalar neticesinde incelenen kitaplardaki değişimlere bakıldığı zaman; Mustafa Kemal Atatürk döneminde basılan Türkiye Cumhuriyeti Tarih IV adlı ders kitabının nitelik ve nicelik açısından diğer 6 ders kitabına göre daha donanımlı olduğu kanaatine varılmıştır.

5.2. Öneriler

Tarih dersleri ve kitapları aracılığıyla milli tarih ve milli ideoloji oluşturulmaya çalışılırken olması gereken objektif tarih anlayışından çok uzaklaşıldığı görülmektedir. Ders kitapları yazılırken öznel ifadelere sıkça yer verilmiş olması, ders kitaplarının ders kitabı niteliğinden uzaklaşmasına neden olduğu görülmektedir. Bu bağlamda lise tarih ders kitapları ile alakalı aşağıdaki öneriler ileri sürülebilir:

- Lise tarih ders kitaplarında anlatılan inkılap konularının detaylı bir şekilde araştırılması ve kitaplara o şekilde aktarılması gerekmektedir.
- Lise tarih ders kitaplarında anlatılan inkılap konularının objektif tarih anlayışı çerçevesinde yazılması gerekmektedir.
- Lise tarih ders kitaplarında tartışmalı ve hassas konuların anlatılmasında öğrencilerin kafalarındaki soru işaretleri giderilmeli, öğrenci açık fikirlilikle sorularını cevaplandırabilmesi gerekmektedir.
- Lise tarih ders kitaplarında konular anlatılırken dil ve anlatımının sade olmasına ve 1923 yılından bugüne devam eden gelişimin kitaplarda vurgulanmasına daha fazla dikkat ve özen gösterilmelidir.

KAYNAKLAR

Akalın, D. (2007). *Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan günümüze (1924–2000) lise tarih ders kitaplarında Rusya'nın yeri ve Türk-Rus ilişkilerinin incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

Altun, A., & Kaymakçı, S. (2016). Zaman ve kronolojinin öğretiminde bir materyal: Zaman şeritleri. *Turkish History Education Journal, 5(1),* 157-192.

Aydoğdu, Ü., Karamustafaoğlu, O., & Bülbül, M. (2017). Akademik araştırmalarda araştırma yöntemleri ile örneklem ilişkisi: Doğrulayıcı doküman analizi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 30,* 556-565.

Başgöz, İ. (1995). *Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk.* İstanbul: Pan.

Boykoy, S. (2011). Türkiye'de 1939-1945 yıllarında tarih öğretim programları ve tarih ders kitaplarının incelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12(21),* 179-180.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2018). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri (25 b.).* Ankara: Pegem.

Ekinci, Y. (1999). *Hükümet ve siyasi parti programlarında milli eğitim (1920-1994).* Ankara: Web Ofset Tesisleri.

Eroğul, C. (2003). *Demokrat Parti İdeolojisi ve Politikaları.* Ankara: İmge.

Glesne, C. (2015). *Nitel araştırmaya giriş.* (A. Ersoy, & P. Yalçınoğlu, Çev.) Ankara: Anı.

Karal, E.Z. (1945). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1944.* İstanbul: Milli Eğitim.

Karal, E.Z. (1957). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1953.* İstanbul: Milli Eğitim.

Kırmıt, Ö. F. (2020). *Lise tarih ders kitaplarında İslam tarihi konu anlatımı (1923-1960).* Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Köremez, B. (2005). *Demokrat parti dönemi liselerde tarih eğitimi üzerine bir araştırma.* Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Kuşci, A. (2021). *Türk Eğitim Tarihi (1923-1950).* Ankara: İktisad.

Meşeci Giorgetti, F., & Batır, B. (2008). İsmet İnönü'ün cumhurbaşkanlığı döneminde eğitim politikaları. *İstanbul Üniversitesi Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi, 13-14,* 27-56.

1. Milli Eğitim Şurası (17-29 Temmuz 1939). ttkb.meb.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

2. Milli Eğitim Şurası (15-21 Şubat 1943). ttkb.meb.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

3. Milli Eğitim Şurası (2-10 Aralık 1946). ttkb.meb.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

4. Milli Eğitim Şurası (23-31 Ağustos 1949). ttkb.meb.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

5. Milli Eğitim Şurası (4-14 Şubat 1953). ttkb.meb.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

6. Milli Eğitim Şurası (18-23 Mart 1957). ttkb.meb.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı, (1998). *Milli Eğitim Şuraları (1939 – 1996).* Ankara: Milli Eğitim.

Milli Eğitim Bakanlığı, (2006). *Milli Eğitim Şuraları (1921-2006).* İstanbul: Milli Eğitim.

Milli Eğitim Bakanlığı, (1952). *Lise Müfredat Programı.* Ankara: Milli Eğitim.

Milli Eğitim Bakanlığı, (1952). *Lise Müfredat Programı.* İstanbul: Milli Eğitim.

Milli Eğitim Bakanlığı, (1972). *Ortaöğretim Programındaki Yönelmeler (1924-1970).* İstanbul: Milli Eğitim.

Sakaoğlu, N. (2003). *Osmanlıdan Günümüze Eğitim Tarihi.* İstanbul: Bilgi Üniversitesi.

Sakaoğlu, N. (1992). *Cumhuriyet dönemi eğitim tarihi.* İstanbul: İletişim.

Su, M.K. & Su K. (1960). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*. İstanbul: Ahmet Said.

Şapolyo, E.B. (1946). *Osmanlı-İnkılap ve Avrupa Tarihi Özü.* Ankara: Berkalp.

Şapolyo, E.B. (1953). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1950.* İstanbul: Milli Eğitim.

Şeker, K. (2006). *İnönü dönemi kültür hayatı (1938-1950).* Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Şen, S. (2022). Dönemin ruhunun Türk milli eğitim şuralarına (1939-2014) etkileri: Hermenötik bir analiz, *Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 25-32.

Tangülü, Z. (2012). Demokrat parti dönemi eğitim politikaları (1950-1960). *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 10(2),* 389-410.

Taşdöven, Z. (2013). *Demokrat parti dönemi eğitim anlayışı.* Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

Tekeli, İ. (1983). Osmanlı İmparatorluğu'ndan Günümüze Eğitim Kurumlarının Gelişimi. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi* içinde (c. 3, ss.265). İstanbul: İletişim.

Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti. (1931). *Tarih IV Türkiye Cumhuriyeti.* İstanbul: İstanbul Devlet.

Yazgan, F. & Serdarlar, N. (1956). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1955.* İstanbul: İnkılap.

Yüce, C. (2008). *Demokrat partinin eğitim politikası ve cumhuriyet halk partisinin muhalefeti.* Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

EKLER

EK 1. Tarih IV Türkiye Cumhuriyeti Ders Kitabının İçeriği

I.KISIM

Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşu

I. Türk Milletinin Yeni Bir Devlet Kurması

A. Yeni Bir Türk Devleti

B. Büyük Harbin Sonunda Avrupa Devletlerinin Vaziyeti

C. Cihan Harbinin Sonunda Osmanlı Devleti'nin Vaziyeti

D. Mustafa Kemal

E. Milli Müdafaa

F. Milli Müdafaa ve İstanbul Hükümeti

G. Yeni Türk Devleti'nin Ankara'da Temelleşmesi

II. İstiklal Harbi

A. Yeni Türk Devleti'nin Beyneddüvel İlk Münasebetleri

B. Sevr Muahedesi

C. Yeni Türk Devleti'nin İlk Muvaffakiyetleri, Dahildeki Anarşi Unsurlarının Ortadan Kaldırılması

D. Yeni Türk Devleti'nin İlk Teşkilatı Esasiyesi ve Mecliste Siyasi Gruplar

E. Yeni Türk Devleti, İtilaf Devletleri ve Padişah Hükümeti

F. Sakarya Zaferi ve Semereleri

G. Nihai Zafer

H. Yeni Türk Devleti'nin Kuruluşunun Tamamlanması

II. KISIM

İstiklal Harbinden Sonra İnkılap ve Islahat Safhaları

I. Lozan'dan Cumhuriyetin Resmen İlanına Kadar

II. Cumhuriyetin İlanı

III. Hilafetin İlgası

IV. Cumhuriyet Devrinde Siyasî Cereyanlar

V. Dinî, Hukukî İnkılap ve Islahat

A. Dinin Devletten Ayrılması

B. Yeni Türk Devletinin Adli Tekamülü

C. Kadın Hukuku

D. Din Esaslarından Sanılan Batıl Adet ve Ananelerin Kalkması

VI. Maarif ve Terbiye İnkılap ve Islahat Cereyanları

A. Osmanlı Saltanatında Maarif ve İnkılap

B. Türkiye Cumhuriyeti'nde Maarif ve Terbiye Vaziyeti

C. Cumhuriyetin Maarif ve Terbiye Gayeleri

VII. İktisadi, Mali İnkılap ve Islahat Cereyanları

A. Milli İktisat, Devlet siyasetinin en mühim unsuru

B. Ziraat Sahasında

C. Sanayi Sahasında

D. Ticaret Sahasında

E. Maden, İşletme, Ormancılık ve Hayvancılık Sahasında

F. Nafıa Sahasında

G. İstatistik ve Nüfus İşleri

VIII. Sıhhat, İçtimai Muavenet İşlerinde Yeni Çığırlar ve İcraat

IX. Türk Ordusu ve Milli Müdafaa

EK 2. 1918-1944 Türkiye Cumhuriyeti Tarih Ders Kitabının İçeriği

I-Birinci Cihan Harbinin Sonunda Osmanlı İmparatorluğunun Durumu

II-Mustafa Kemal

III-İstiklal Savaşı

IV-Milli Müdafaa Teşkilatı

V-İstanbul Hükümeti ile Anadolu'yu Ayıran Uçurum

VI-Yeni Türkiye Devletinin Kurulması

VII-Büyük Millet Meclisi İş Başında

VIII-Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cihan Umumi Efkarı

IX-Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Vatan İçin Savaşıyor

X-Büyük Taarruz ve Son Zafer

XI-Lozan Konferansı

XII-Cumhuriyetin İlanı

XIII-Halifeliğin Kaldırılması

XIV-Cumhuriyet Devrinde Partiler

XV-Laik Devlete Doğru

XVI-Cumhuriyet Maarifinin Doğuşu ve Gelişmesi

XVII-İktisat Alanında İnkılap

XVIII-Sağlık ve Sosyal Yardım Alanında İnkılap

XIX-Milli Savunma

XX-Türkiye Cumhuriyeti'nin Dış Siyaseti

EK 3. Osmanlı-İnkılap ve Avrupa Tarihi Özü Ders Kitabının İçeriği

1- XIV. Asırda Osmanlı Devleti

2-Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu

3-Yıldırım Bayezid

4-Osmanlı İmparatorluğu ve Fatih

5-Yavuz Selim

6-Üçüncü Mehmet

7- XVII. Asırda İmparatorluğun Kurumları

8- XVIII. Asırda Osmanlı İmparatorluğu

9-XVIII. Asırda Osmanlı Kültür ve Medeniyeti

10-Islahat Devri

11-Fransız İnkılabı

12-Tanzimat Devri

13-Rus- Osmanlı Harbi

14-Birinci Cihan Harbi

15-Cumhuriyet Tarihi

16-Mustafa Kemal

17-TBMM'nin Açılışı

18-Birinci İnönü Savaşı

19-Afyon Karahisar Savaşı

20-Cumhuriyet Devrinde İnkılaplar

EK 4. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1950) Ders Kitabının İçeriği

I. BÖLÜM

Birinci Cihan Savaşından Sonra Osmanlı İmparatorluğunun Durumu

Mondros Mütarekesi- Mütarekenin Önemli Maddeleri

İtilaf Devletleri İstanbul'da

Osmanlı İmparatorluğunun Paylaşılması

İzmir'in İşgali

İstanbul Mitingleri

Zararlı Cemiyetler

Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri

II. BÖLÜM

Mustafa Kemal

Mustafa Kemal İstanbul'da

Atatürk'ün Samsun'a Çıkışı

Amasya Tamimi

III. BÖLÜM

Kongreler ve Son Osmanlı Meclisi Mebusan-ı – Erzurum Kongresi

Erzurum Kongresinin Esasları-Sivas Kongresi

Sivas Kongresi'nin Esasları

Amasya Mülakatı

Amasya Protokolü Esasları

Atatürk'ün Ankara'ya Gelişi

Son Osmanlı Meclisi Mebusan-ı

Misakı Milli

İstanbul'un Resmen İşgali

IV. BÖLÜM

TBMM’nin Açılışı- Kuruluş Hazırlıkları

Büyük Millet Meclisinin Programı ve Karakteri

Teşkilatı Esasiye Kanunu

Milli Mücadele ve İstanbul Hükümeti

V.BÖLÜM

Milli Müdafaa Teşkilatı – İlk Cephelerin Kurulması

Maraş Müdafaası

Urfa Müdafaası

Antep Müdafaası

VI. BÖLÜM

Milli Mücadele Devrinde Konferans ve Muahedeler

Sevr Muahedesi ve Önemli Maddeleri

Gümrü-Afganistan- Moskova-Kars Muahedeleri

Ankara İtirafnamesi

Londra Konferansı

Gürcülerle Antlaşma

Paris Mukarreratı

VII. BÖLÜM

Hilafet ordusu ve İsyanlar

Anadolu İsyanları

Kuvayı Seyyare-Çerkez Ethem-Yeşil Ordu

Muntazam Ordunun Kuruluşu

VIII. BÖLÜM

İstiklal Harbi Birinci İnönü Savaşı

İkinci İnönü Savaşı

Aslıhanlar Savaşı

Kütahya Savaşı

Sakarya Savaşı

Afyon Savaşı

Dumlupınar Savaşı

İzmir'in Kurtuluşu

XI. BÖLÜM

Mudanya Mütarekesi

Saltanatın Kaldırılması

Lozan Muahedesi

Lozan Muahedesinin Önemli Maddeleri

X.BÖLÜM

Cumhuriyetin İlanı

Halifeliğin Kaldırılması

XI. BÖLÜM

Partiler ve Muhalefet (Terakkiperver Fırka ve Serbest Cumhuriyet Fırkası)

XII.BÖLÜM

Cumhuriyet Devrinde Yapılan İnkılaplar

XIII. BÖLÜM

Milli Eğitim Alanında Gelişme

XIV. BÖLÜM

Ekonomi Alanında Gelişme

XV. BÖLÜM

Ziraat Alanında Gelişme

Ticaret Alanında Gelişme

XVI. BÖLÜM

Bayındırlık Alanında Gelişme

Sağlık ve Sosyal Yardımlaşma Alanında Gelişme

Milli Savunmada Gelişme

XVII. BÖLÜM

Türkiye Cumhuriyeti'nin Dış Siyaseti

Balkan Antantı

Sadabat Paktı

Montrö Antlaşması

Hatay'ın İlhakı

Ankara Paktı

Atatürk'ün Ölümü,

XVIII. BÖLÜM

İkinci Cihan Savaşında Türkiye

Atlantik Beyannamesi

Birleşik Milletler Beyannamesi

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

Atlantik Paktı

XIX. BÖLÜM

1950 İnkılabı

XX. BÖLÜM

Kore Savaşı

EK 5. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1955) Ders Kitabının İçeriği

ÜNİTE: I

Birinci Cihan Harbi ve Osmanlı Devleti

Mondros Mütarekesi-Mütarekenin Önemli Maddeleri

Mütarekeden 19 Mayıs 1919'a Kadar Cereyan Eden Mühim Olaylar

İtilaf Devletleri İstanbul'da

Osmanlı İmparatorluğunun Paylaşılması

İzmir'in işgali

Memleketin İç Durumu ve Cemiyetler

Azınlıkların çalışması

Mavri Mira Cemiyeti

Pontus Rum Cemiyeti

Hınçak Komitası

Milli varlığa düşman cemiyetle

Kürdistan Teali Cemiyeti

Teali İslam Cemiyeti

İngiliz Muhipleri Cemiyeti

Milli Cemiyetlerin Kurulması

Trakya-Paşaeli Cemiyeti

Vilayeti Şarkiye Müdafaai Hukuku Milliye Cemiyeti

Trabzon ve havalisi Ademi Merkeziyet Cemiyeti

İzmir Reddi İlhak Cemiyeti

ÜNİTE: II

Mustafa Kemal (Atatürk)

Çocukluğu ve Gençliği

Askerî ve Siyasî Hayatı

Trablusgarp Harbinde

Balkan Harbinde

Birinci Cihan Harbinde

Kafkas Cephesinde

Suriye Cephesinde

Mütareke Devriyesinde

ÜNİTE: III

İstiklal Harbinin Mahiyeti

Milli Birliğin Mustafa Kemal Etrafında Toplanması

Mustafa Kemal'in dayandığı kuvvet

Milletin Mustafa Kemal etrafında toplanması

Askerî Birliklerle Temas

Milli Kongreler

Erzurum Kongresi

Sivas Kongresi

Milli Müdafaa ve İstanbul Hükûmeti

İstanbul Hükûmetinin Mustafa Kemal'e karşı mücadele kararı

Amasya Mülakatı

Mustafa Kemal'in Ankara'ya gelişi

Son Osmanlı Mebusanı'nın Toplanması

Misakı Milli

İstanbul'un resmen işgali

ÜNİTE: IV

Büyük Millet Meclisinin Açılışı İçin Hazırlık

Türkiye Büyük Millet Meclisinin Toplanması

İlk Teşkilatı Esasiye Kanunu

ÜNİTE: V

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmetiyle İstanbul Hükûmetinin Mücadelesi

Büyük Millet Meclisi Hükûmetine Karşı İç İsyanlar

Hilafet Ordusu

Türkiye Büyük Millet Meclisinin İstanbul Hükûmetine karşı aldığı mukabil tedbirler

Yeşil Ordu

Çerkez Ethem ve Yeşil Ordu

Çerkez Ethem'in isyanı

ÜNİTE: VI

Sevr Muahedesi ve Yunan ileri hareketi

Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Yabancı Devletler

Sevr Muahedesi

Milli Cephelerin Kurulması

Milli Ordunun Kuruluşu

ÜNİTE: VII

Doğu Cephesinde Ermenilerle Harp

Gümrü Muahedesinin önemli maddeleri

Gürcülerle anlaşma

Batı Cephesinde Yunanlılarla Harp

Yunan Taarruzu

Trakya'nın işgali

Birinci İnönü Muharebesi

Birinci İnönü Muharebesinin neticeleri

Londra Konferansı

İkinci İnönü Konferansı

Eskişehir ve Kütahya Muharebeleri

ÜNİTE: VIII

Muharebeden Önceki Hadiseler

Hazırlık

Muharebeden önce orduların durumu ve Sakarya Muharebesi

Sakarya Muharebesinin Neticeleri

Kosova Muahedesi

Kars Muahedesi

Ankara İtirafnamesi

ÜNİTE: IX

Müttefik Devletlerin Sulh Taarruzları ve Türkiye'nin Mukavemeti

ÜNİTE: X

Büyük Taarruz ve Başkumandanlık Meydan Muharebesi

Büyük Millet Meclisinde muhaliflerin çalışmaları

Taarruz Hazırlıkları

Büyük Taarruz

Başkumandanlık Meydan Muharebesi

ÜNİTE: XI

Mudanya Mütarekesi

Saltanatın Kaldırılması

ÜNİTE: XII

Lozan Konferansına Hazırlık

Birinci Lozan Konferansı

İkinci Lozan Konferansı ve Muahedenin İmzası

Lozan Muahedesinin Önemli Maddeleri

Lozan Muahedesinin Önemi

ÜNİTE: XIII

Lozan Görüşmeleri sırasında Büyük Millet Meclisi

İkinci Büyük Millet Meclisi

Cumhuriyetin İlanı ve Mustafa Kemal'in Reisicumhur Seçilmesi

ÜNİTE: XIV

Halifeliğin Kaldırılması

ÜNİTE: XV

Cumhuriyet Halk Partisinin Tarihçesi ve Gelişmesi

Muhalefet ve Doğu İsyanı

Terakkiperver Fırka ve Doğu İsyanı

Mustafa Kemal'i öldürme teşebbüsü

Serbest Cumhuriyet Hırkası

Menemen Hadisesi

Dördüncü Büyük Millet Meclisi

ÜNİTE: XVI

Cumhuriyet Devrinde İnkılaplar

Dinin Devletten Ayrılması

Dinin Devletten Ayrılmasının Merhaleleri

Hukukta İnkılap

Kadın Hakları

ÜNİTE: XVII

Kıyafet İnkılabı, Batıl adet ve geleneklerin kaldırılması

Kıyafet İnkılabı

Tekkelerin, Türbelerin ve Zaviyelerin Kapatılması

Milletlerarası Takvim, Saat ve Rakamların Kabulü

ÜNİTE: XVIII

Osmanlı İmparatorluğunun Son Yıllardaki Eğitim ve Öğretimi

Cumhuriyet Devrinde Milli Eğitim Alanında Gelişme

ÜNİTE: XIX

Harf İnkılabı

Tarih İnkılabı

Türk Dil İnkılabı

ÜNİTE: XX

Osmanlı İmparatorluğunun Son Devrinde Ekonomik Durum

Milli Ekonomimizin Esasları

Ziraat Alanında Gelişme

Aşarın Kaldırılması

Köylüye para ve kredi temini

Köylünün mahsullerini ıslah ve himaye

Ziraat Okulları

Topraksız Çiftçiyi Topraklandırma

Ormancılık

Hayvancılık

Endüstri

Maden İşleri

Ticaret Alanında Gelişme

Ticaret Müesseselerinin Gelişmesi

ÜNİTE: XXI

Bayındırlık Alanında Gelişme

Sağlık ve Sosyal Yardım Alanında Gelişme

ÜNİTE: XXIII

Türk Ordusu ve Milli Savunma

Türklük ve Askerlik

Cumhuriyet Ordusu

ÜNİTE: XXIII

Türkiye Cumhuriyeti'nin Dış Siyaseti

Milli Siyasetimizin Dayandığı Esaslar

Lozan Muahedesinden sonra siyaset yolu ile halledilen meseleler

Yabancı Okullar Meselesi

Irak Hududu Meselesi

Milletler Cemiyetine Girişimiz

Balkan Antantı

Montrö Muahedenamesi

Sadabat Paktı

Hatay'ın İlhakı

Ankara Paktı

ÜNİTE: XXIV

Atatürk'ün Ölümü ve İnönü'nün Reisicumhur Seçilmesi

ÜNİTE: XXV

İkinci Cihan Harbinde Türkiye

İkinci Cihan Harbinin Sebepleri

İttifak ve Anlaşmalar

İkinci Cihan Harbinin Cereyanı

İkinci Cihan Harbi'nde Türkiye'nin Durumu

Atlantik Beyannamesi

Birleşmiş Milletler Beyannamesi

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

Unesco

Atlantik Paktı

Kore Harbi

Türk Pakistan Paktı

ÜNİTE: XXVI

Harp Sonunda Türkiye’de Demokrasi Gelişmesi

Türkiye’de Demokrasinin Gelişmesi

Toprak Kanunu

Yeni Seçim Kanununda Değişiklik

EK 6. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1953 Ders Kitabının İçeriği

BİRİNCİ BÖLÜM

Osmanlı Hükümeti ve Mondros Mütarekesi

Mondros Mütarekesinin Yürütülmesi ve Zararlı Cemiyetlerin Kurulması

İKİNCİ BÖLÜM

Türk Milletinin Ayaklanması (1918-1919)

Memleketin Durumu ve Osmanlı Hükümetinin Aczi

Milli Cemiyetlerin Kurulması

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Mustafa Kemal (1881-1919)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İstiklal Savaşımızın Başlaması

İtilaf Devletlerinin Türk Toprakları Hakkında Maksatları

Yunan Ordusunun İzmir'e Çıkması ve Türk Milletinin Mukavemeti

BEŞİNCİ BÖLÜM

Milli Birlik İçin Teşebbüsler (1919-1920)

Mustafa Kemalin Milli Birlik Hakkındaki Düşünceleri

Amasya Tamimi

Erzurum Kongresi

Sivas Kongresi

ALTINCI BÖLÜM

Heyeti Temsiliye ve İstanbul Hükümeti

Sadrazam Damat Ferit Paşa Hükümetinin Düşürülmesi

Alı Rıza Paşa Hükümetinin Kurulması ve Amasya Görüşmeleri

Heyeti Temsiliyenin Sivas'tan Ankara'ya Gelmesi

Mebuslar Meclisinin Toplanması

İstanbul'un Resmen İşgali

YEDİNCİ BÖLÜM

Yeni Türkiye Devletinin Kurulması

Anadolu'nun, İstanbul'un İşgali Karşısındaki Tepkisi

TBMM'İ kuruluyor

Yeni Türkiye Devletinin Fiili Başkenti: Ankara

SEKİZİNCİ BÖLÜM

TBMM Hükümeti İstiklal Savaşının İdaresini Ele Alıyor

Milli Cephelerin Durumu

Damat Ferit Paşa Hükümetinin Hıyanetleri

Sevr Antlaşması

TBMM Ordularının Teşkilatlandırılması

DOKUZUNCU BÖLÜM

TBMM Hükümetinin Askeri ve Siyasi Başarıları

Ermenistan ile Harp ve Gürcistan ile Mevcut İhtilafların Halli

Batı Cephesinde Yunanlılarla Savaşlar

Savunma Zaferimizin Dış Siyaset Üzerine Tesiri

Büyük Türk Taarruz ve Kesin Zafer

Mudanya Mütarekesi

Lozan Konferansı ve Barışı

ONUNCU BÖLÜM

Siyasi İnkılaplar

Saltanatın Kaldırılması

Cumhuriyetin İlanı

Halifeliğin Kaldırılması

Cumhuriyet Devrinde Siyasi Cereyanlar

ON BİRİNCİ BÖLÜM

Hukuk ve Cemiyet Alanında İnkılap

Kadın Hakları

Kılık ve Kıyafette Değişiklik

Cemiyet Hayatında Değişiklik

ON İKİNCİ BÖLÜM

Maarifin Geliştirilmesi

Genel Eğitim Prensipleri ve Müesseseler

Harf İnkılabı

Yeni Tarih Anlayışı

Türk Dilinin Geliştirilmesi İçin Çalışmalar

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Milli Ekonominin Kurulması ve Geliştirilmesi

Milli Ekonominin Genel Şartları ve Prensipler

Ziraat

Milli Endüstrinin Kurulması

Ticaret Alanında Gelişmeler

Bayındırlık Hareketleri

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Sağlık ve Sosyal Yardım Alanında Çalışmalar

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

Milli Savunma

ON ALTINCI BÖLÜM

Türkiye Cumhuriyetin Dış Siyaseti

Türkiye’nin Dış Siyaset Prensibi ve Çalışmaları

ON YEDİNCİ BÖLÜM

İkinci Cihan Savaşında Türkiye

Birinci Cihan Savaşı ile İkinci Cihan Savaşı Arasında Avrupa’nın Durumu

Türkiye’nin İkinci Cihan Savaşında Durumu

ON SEKİZİNCİ BÖLÜM

İkinci Cihan Savaşından Sonra Türkiye

Türk Demokrasi Sisteminin Gelişmesi

Türkiye’nin Dış Siyaseti

EK 7. Liseler İçin Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Ders Kitabının İçeriği

Birinci Cihan Harbi Sonunda Avrupa'da Meydana Gelen Değişiklikler

1-Birinci Cihan Harbi Sonunda Osmanlı Devleti'nin Durumu

2-Atatürk'ün Hayatı

3-Türk Milletinin Yurdunu Müdafaa Azmi

4-Yurdun Muhafazası Yolunda Teşkilatlanma: Kongreler

5-İstanbul Hükümeti ve Son Osmanlı Meclisi Mebusan-ı

6-Yeni Türk Devletinin Kuruluşu

7-TBMM Hükümeti Devri

8-İstiklal Savaşı

9-TBMM Hükümetinin Dış Münasebetleri

10-Batı Cephesi Savaşları ve Bu Savaşların Doğurduğu Siyasi Sonuçlar

11-Büyük Taarruz ve Zafer

12-Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşu

13-Halifeliğin Kaldırılması

14-Cumhuriyet Devrinde Siyasi Partiler

15-Cumhuriyet Devrinde Türkiye'nin Dış Siyaseti

16-Cumhuriyet Devri İnkılapları

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR…